

Norads årsrapport 2016

Omslagsfoto: Ken Opprann

I Myanmar har Flyktninghjelpen et program som hjelper ungdom i alderen 18 - 25 år med yrkesopplæring. Youth Education Pack (YAP) holder til på Teknisk høyskole rett utenfor Hpa-an.

De som uteksamineres fra mekanikerlinja får en godt utstyrt verktøykasse pluss 30 000 kyat i startkapital.

Etter endt utdanning blir alle studentene fulgt opp av mentorer, ungdommene får råd og rettleiding i forhold til oppstart og drift av deres enkeltmannsforetak.

Saw Aung Mya Zaw til venstre er 22 år og Hein Htoo er 19 år. Begge ser frem til å starte sitt eget verksted når de er ferdig med kurset om to

Norad
Direktoratet for utviklingssamarbeid
Postadresse: Postboks 8034 Dep, 0030 OSLO
Besøksadresse: Bygdøy Allé 2, Oslo
Tlf: +47 23 98 00 00 / Fax: +47 23 98 00 99

www.norad.no / postmottak@norad.no

ISBN: 978-82-7548-940-9

Innholdsfortegnelse

Del I: Leders beretning	2
Del II: Introduksjon til Norad og hovedtall	4
Hovedoppgaver og organisasjon	4
Utvalgte hovedtall	5
Del III: Årets aktiviteter og resultater	6
1. Norads hovedoppgaver Innledning	6
1.1. Hovedoppgave Faglig rådgivning.....	6
1.2. Hovedoppgave Kvalitetssikring, resultatorientering/oppfølging og kontroll.....	9
1.3. Hovedoppgave Tilskuddsforvaltning	13
1.4. Hovedoppgave Evaluering	18
1.5. Hovedoppgave Kommunikasjon.....	20
2. Klima- og skogsatsingen	24
2.1. Prioriteringer, klima- og skogsatsingen.....	24
2.2. Spesifikke krav i instruks for virksomhets- og økonomistyringen pkt 3.2.....	31
2.3. Evaluering, klima- og skogsatsingen.....	31
3. Prioriterte tematiske områder	32
3.1. Utdanning	32
3.2. Næringsutvikling og jobbskaping	34
3.3. Sårbare stater og konflikt	35
3.4. Helse	36
3.5. Menneskerettigheter	39
3.6. Kvinner og likestilling.....	41
3.7. Klima, miljørettet utviklingsarbeid og fornybar energi	42
3.8. Andre områder	45
Del IV: Styring og kontroll i virksomheten.....	47
1. Styring og kontroll	47
2. Nulltoleranse	47
3. Sikkerhet og beredskap	47
4. Bemanning, ressursstyring og kompetanse	48
5. Arbeidsmiljø og holdningsskapende arbeid	50
6. Flytting til Bygdøy Alle 2	51
7. Regjeringens fellesføring for 2016	51
Del V: Vurdering av framtidsutsikter	53
Del VI: Årsregnskap	54
Kap 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 01 Driftsutgifter	63
Vedlegg (1: Rapporter, studier, 2: Verv i styrer, arbeidsgrupper, 3: Konferanser, seminarer).....	64

Del I: Leders beretning

2016 var et travelt og utfordrende år for Norad. Bakteppet har vært en verden og bistand i rask endring. Behovet for omstilling har også preget Norad i året som gikk.

- Vi har begynt arbeidet med å systematisere vår faglige rådgivning ytterligere og sikre at kunnskap av god kvalitet, og i tilstrekkelig kvantitet, blir gjort enklere tilgjengelig på områder hvor norske erfaringer og kompetanse er særlig etterspurt. Vi har opprettet et sekretariat for Fisk for utvikling og bidratt til utformingen av programmet likestilling for utvikling (LIKE). Vi har også økt innsatsen på skatterelatert bistand, som oppfølging av Addis Abeba Action Agenda som ble vedtatt under den tredje internasjonale konferansen om finansiering for utvikling.
- Norad har i 2016 vært en pådriver i å fremme reformer innenfor den måten arbeidet med næringsutvikling drives i samsvar med 'Regjeringen vil' punktene fra Meld. St. 35 (2014-2015) 'Sammen om jobben – næringsutvikling innenfor utviklingssamarbeidet'. Som oppfølging av denne lanserte Norad i september to nye, konkurransebaserte tilskuddsordninger, for å skape arbeidsplasser i utviklingsland og sikre ungdom ferdigheter som etterspørres i arbeidsmarkedet.
- Norad begynte i 2016 den viktige debatten om konsekvensene av globale samfunnsendringer og maktforskyvning og hvilken rolle norske sivilsamfunnsorganisasjoner skal spille i det framtidige utviklingsarbeidet. Dette var også tema for resultatrapporten og Norad-konferanse i 2016.
- Norad forvaltet tilskudd i tråd med mål for den enkelte tilskuddsordning. Totalt forvaltet Norad i overkant av 4 310 mill. kroner i 2016. Norad etablerte i løpet av året en plan, og gjennomførte tiltak, for å ytterligere styrke kvalitetssikring og kontroll med egen tilskuddsforvaltning. Norad har også bidratt til arbeidet med avtalekonsentrasjon med en reduksjon på 30 prosent.
- Norad spilte en viktig rolle i oppfølgingen av Agenda 2030 og FNs bærekraftsmål. Vi bidro til utarbeidelsen av den norske rapporten, som ble lagt fram av statsministeren under FNs High Level Political Forum. Norad driver også utstrakt rådgivnings og informasjonsarbeid om bærekraftsmålene.
- Lørdag 17. september vandret over 5 000 turgåere opp Gaustatoppen med hodelykter. Norges, og kanskje verdens største nattevandring opp et fjell ble gjennomført i regi av Norad, som en symbolsk handling på det krafttaket verden sammen må ta for å nå bærekraftsmålene i 2030. Informasjonskampanjen fikk navnet 'Opplysningsløypa - verdens vakreste nattevandring', og vakte stor oppmerksomhet i sosiale og tradisjonelle medier.
- Gjennom året har Norad jobbet med å redusere lønnsforskjeller mellom kvinner og menn ved bruk av de ulike virkemidler arbeidsgiver har for lønnsfastsettelse. Ved lokale lønnsforhandlinger nådde vi målet om at 80 prosent av forhandlingspotten skulle tilfalle kvinner.

- Sist, men ikke minst har Norad i 2016 gjennomført en effektiv og vellykket flytteprosess til nye lokaler i Bygdøy Allé 2.

Samlet mener jeg at Norad har levert godt på sitt oppdrag i 2016. Ressursbruken ble holdt innenfor tildelte midler. Revisjonen for 2016 er ikke klar. Riksrevisjonen har ikke hatt vesentlige merknader til Norad de siste fem årene.

Oslo, 15. mars 2017

Jon Lomøy
direktør

Del II: Introduksjon til Norad og hovedtall

Hovedoppgaver og organisasjon

Norads oppgaver er forankret i Instruks for Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad) gitt ved kongelig resolusjon av 13. desember 2013.

Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad) er en fagetat administrativt underlagt Utenriksdepartementet (UD). Fagetaten Norad er en integrert del av det forvaltningsmessige apparat for utviklingssamarbeidet.

I saker som gjelder klima- og skogsatsingen, er Norad underlagt Klima- og miljødepartementet (KLD).

Norad har som hovedoppgave å:

- Gi faglige råd på det utviklingspolitiske området til Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene
- Bistå Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene i arbeidet med kvalitetssikring av norsk utviklingssamarbeid
- Initiere og gjennomføre uavhengige evalueringer av utviklingssamarbeidet
- Kommunisere om langsiktig utviklingssamarbeid og resultater
- Forvalte tilskuddsordninger på utviklingsfeltet i henhold til årlig tildeling fra Utenriksdepartementet

I saker som gjelder klima- og skogsatsingen, ivaretar Norad de samme oppgaver overfor Klima- og Miljødepartementet.

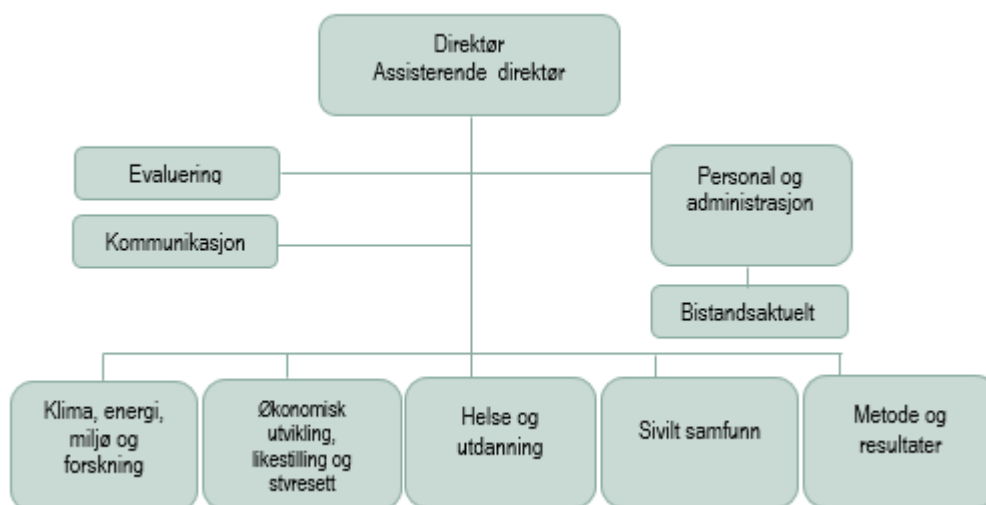
Norad disponerer årlige tildelinger fra Utenriksdepartementet og Klima- og miljødepartementet. Tildelinger og føringene for bruken av pengene gis i årlige tildelingsbrev.

Norads strategi mot 2020 «Kunnskap for utvikling» trådte i kraft 1. april 2016. Den nye strategien tegner et bilde av endrete forutsetninger for å bidra til utvikling i fattige land. Det er i mange land positiv utvikling på viktige områder som helse og utdanning, samtidig som konflikter og rettigheter under press fører til tilbakeslag andre steder. Dette skjer mot et bakteppe der vestlig bistands innflytelse reduseres og andre aktører og kapitalstrømmer får større betydning. Utviklingssamarbeid dreier seg ikke bare om penger, men i økende grad også om kunnskap og erfaringer. Strategien bygger på verdiene respekt, integritet, løsningsorientering og åpenhet.

Norads strategiske mål mot 2020 er

- Vår ekspertise og våre råd skaper kunnskapsgrunlaget for veivalgene i norsk utviklingspolitikk.
- Norske bistandsmidler brukes der de gjør størst forskjell og gir best resultater.
- Norsk utviklingssamarbeid holder høy kvalitet.
- Uavhengige evalueringer brukes aktivt for å ansvarliggjøre og lære.
- Befolkningen har god kunnskap om norsk bistand og resultatene som oppnås.
- Norad er tydelig, relevant og profesjonell.

Organisasjonskart

Norad ledes av direktør Jon Lomøy. Det var noe utskiftninger i ledergruppen i løpet av året. I tillegg til direktøren besto ledergruppen per 31. desember 2016 av Marit Brandtzæg, Eva Bratholm, Wenche Fone, Paul Fife, Tori Hoven, Tale Kvalvaag, Henning Stirø og Per Øyvind Bastøe.

Norad er lokalisert sentralt i Oslo. Norad flyttet fra Ruseløkkveien 26 til nyoppussede lokaler i Bygdøy Allé 2 i mai 2016.

Utvalgte hovedtall

	2014	2015	2016		Total
			U D	KLD	
Antall ansatte	236	246	230	16	246
Antall årsverk	234,5	241,6	226	16	242
Samlet tildeling post 01-99	5 571 383 000	4 752 370 000	3 679 772 000	975 522 000	4 655 294 000
Samlet tildeling ordinær driftspost 141.01 og 1482.01*	256 911 800	261 248 000	250 045 000	25 522 000	275 567 000
Utnyttelsesgrad samlet tildeling post 141.01 og 1482.01	97 %	96,60 %	94,2 %	97,4 %	94,5 %
Driftsutgifter/kostnader 141.01 og 1482.01	248 499 870	252 276 000	234 353 000	24 851 000	259 204 000
Lønnsandel av driftsutgifter 141.01 og 1482.01	68 %	70 %	67,0 %	48,0 %	65 %
Lønnskostnader inkl. sosiale utgifter pr årsverk	704 725	716 313	700 079	749 932	703 374

*Driftspostene 160.01 og 165.01 ikke inkludert

Del III: Årets aktiviteter og resultater

1. Norads hovedoppgaver Innledning

Norad har i 2016 gjennomført sine oppgaver i samsvar med krav og føringer i tildelingsbrev. Det var høy aktivitet og stor etterspørsel etter tjenester innen alle Norads fem hovedoppgaver. Norad gir nedenfor en vurdering av innsats, aktiviteter og måloppnåelse for hver av direktoratets fem hovedoppgaver, samt volumtall. Vi omtaler også enkelte eksempler på Norads leveranser og resultat av disse.

Som fagetat for utviklingssamarbeidet står kunnskapsforvaltning sentralt. I tillegg til kunnskapsproduktene som er utarbeidet på en rekke områder (vedlegg 1) har Norad framskaffet lærdom gjennom evalueringer og studier, og delt kunnskapen blant annet i seminarer. Norad har vært en sentral bidragsyter inn i prosesser ledet av departementene, og bistått ambassader og delegasjoner med rådgivning og kvalitetssikring.

Det er Norads vurdering av vi i 2016 utformet og leverte gode faglige tjenester i henhold til bestillinger. Tilbakemeldingen fra UD, KLD og utenriksstasjonene har i all hovedsak vært positive.

For at bistandsforvaltningen som helhet skal lykkes er kunnskapsdeling på tvers helt nødvendig for at vil skal kunne trekke i samme retning mot felles mål. Norad har bidratt til å dele kunnskap blant annet gjennom kurs og ulike arrangementer.

Norad forvaltet tilskudd i tråd med mål for den enkelte tilskuddsordning, og oppfylte resultatkravet om reduksjon av antall avtaler. Totalt forvaltet Norad i overkant av 4 310 mill. kroner i 2016. Norad gjennomførte i 2016 ytterligere tiltak for å styrke kvalitetssikring og kontroll med egen tilskuddsforvaltning. Når det gjelder tilskuddsforvaltningen over UDs budsjett gis samlet rapport over resultater innen de budsjettposter Norad forvalter i eget vedlegg til årsrapporten som sendes departementene innen 20. april 2017.

I vedlegg 1 gis en oversikt over et hovedutvalg av rapporter, studier mv. utarbeidet i 2016. Vedlegg 2 gir en oversikt over verv i styrer, arbeidsgrupper mv. som Norad ivaretok, og vedlegg 3 konferanser, seminarer mv. som har vært arrangert av Norad eller der Norad har vært medarrangør. Oversiktene supplerer den øvrige omtalen av Norads arbeid, og gir en god oversikt over Norads faglige produksjon og kommunikasjon av bistandsfaglige problemstillinger og resultater.

1.1. Hovedoppgave Faglig rådgivning

I tråd med tematiske prioriteringer har Norad levert faglig rådgivning og kvalitetssikring for å bidra til å styrke den faglige og forvaltningsmessige kvaliteten av norsk utviklingssamarbeid.

Norad gir råd om hvordan Norges utviklingssamarbeid best kan utformes og gjennomføres for å oppnå varige utviklingsresultater. Norads råd knytter seg til tematiske områder, landkontekst og partnere samt innspill til utredninger og gjennomganger. Norad ivaretar styreverv, eller gir råd i forbindelse med norske styreverv. Gjennom å bruke Norads faglige rådgivning aktivt fremmes norske posisjoner og prioriteringer, ikke minst kravet om resultater, i styrer for en rekke globale initiativ og tiltak.

Norads faglige rådgivning etterspørres i tilknytning til forberedelse, vurdering, kvalitetssikring og oppfølging av det faglige innholdet i norskfinansierte utviklingstiltak. En stor andel av Norads faglige rådgivning til UD er rettet inn mot departementets arbeid overfor FN-organisasjoner, utviklingsbankene og globale initiativ. Deler av innsatsen omtales i rapporten. Det gis råd til både KLD og ambassader knyttet til klima- og skogsatsingen.

Norad mottar ved årsskiftet innmelding fra hhv. UD og utenriksstasjonene om behov for faglige tjenester. Selv om det blir endringer gjennom året, gir innmeldingen en indikasjon på hvordan behov for faglige tjenester fordeler seg mellom utenriksstasjonene. Innmeldingen for 2016 viste at ca. 70 prosent av ukeverkene gjaldt fokusland. 26 prosent av disse gjaldt sårbare stater/områder¹.

Innsats i de tolv fokuslandene og andre samarbeidsland har blitt prioritert. Dette, samt omfattende arbeid inn mot flere store globale satsinger, har medført at ambassader som faller utenfor disse kategoriene ikke fullt ut har fått faglige tjenester med det omfanget som var ønskelig.

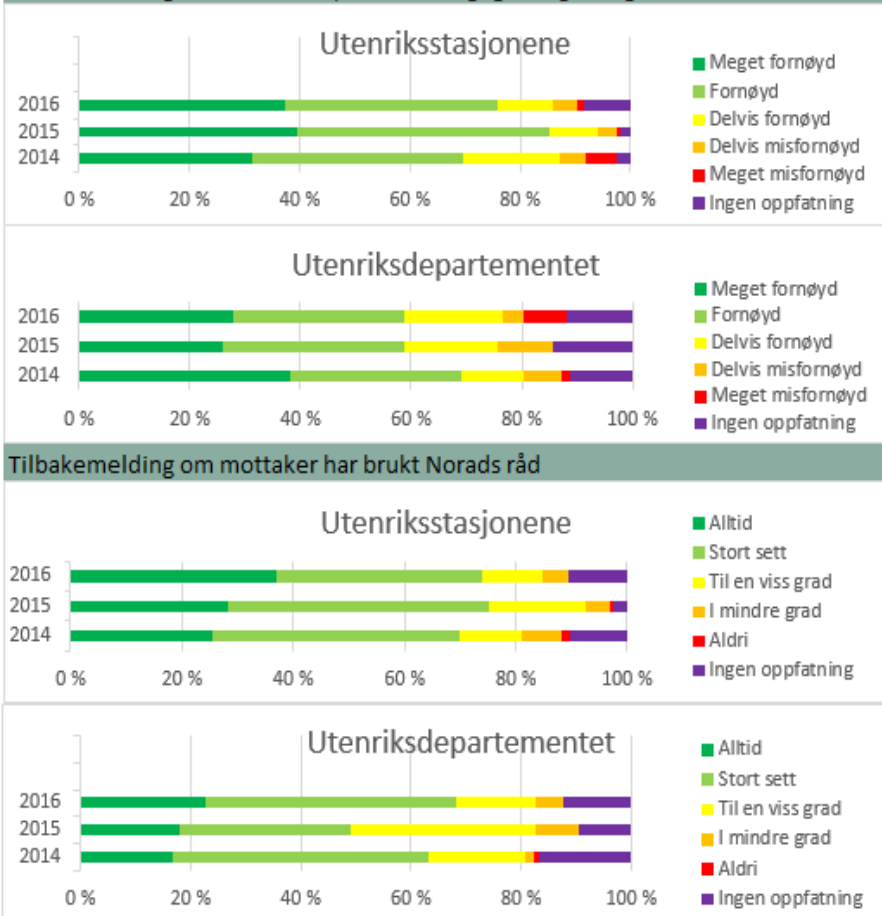
Innen områdene faglig rådgivning og kvalitetssikring er Norads leveranser bidrag i prosesser der UD eller en ambassade har ansvaret for sluttresultatet. Avstanden fra Norads aktiviteter til målgrupper gjør at resultater for målgruppene ikke direkte kan tilskrives Norad og må tas med i betraktning når etaten vurderer og rapporterer om resultatoppnåelse. Derfor er den årlige brukerundersøkelsen om tilfredshet med Norads faglige tjenester viktig for Norad. Den vil kunne si noe om relevans og kvalitet og brukes i arbeidet med å styrke og forbedre Norads tjenester. Kun rundt halvparten av de spurte svarer på undersøkelsen, og svarene vektet likt uavhengig av omfang av mottatte tjenester fra Norad. Resultatene må derfor leses med de nødvendige forbehold.

Samlet sett har tilbakemeldingene holdt seg stabilt gode de siste årene. Vi ser generelt en positiv utvikling over tid, men med noe variasjon mellom utenriksstasjonene og UD. I overkant av 80 prosent svarer fornøyd eller meget fornøyd ved både utenriksstasjonene og i UD på spørsmålet om de samlet sett er fornøyde med Norads tjenester.

---

¹ Afghanistan, Haiti, Mali, Palestina, Somalia, Sør-Sudan

Tilbakemelding om kvaliteten på Norads faglige rådgivning

Grafene er hentet fra Norads årlige brukerundersøkelse og viser i hvilken grad UD og utenriksstasjonene er fornøyd med Norads faglige rådgivning, og hvorvidt rådene er brukt.

Sammenligner vi responsen fra utenriksstasjonene og UD ser vi at jevnt over er utenriksstasjonene mer tilfreds med kvaliteten enn UD.

Det samme gjelder dels for om rådene er brukt eller ei. Også her er utenriksstasjonene mer positive enn UD. Samtidig ser vi en framgang i UD fra 2015 til 2016.

Integrering av tverrgående hensyn i Norads rådgivning

Norad har utarbeidet forslag til ny veileder for resultater, risiko og tverrgående hensyn på bestilling fra UD. Veilederen skal være en integrert del av Tilskuddshåndboken (Grant Management Manual). Dette er og har vært et godt og nyttig samarbeid på tvers av avdelingene der erfaringer og dilemmaer diskuteres. Det ble avholdt et pilotkurs om tverrgående hensyn for Norad- og UD-ansatte i juni 2016.

Norad har, sammen med sju andre givere, videreført finansiering til U4 Anti-Corruption Resource Centre som har avholdt kurs og publisert kunnskap og metoder for hvordan både integrere anti-korrupsjon i sektorer og styrke risikovurderinger på dette området. Kunnskapen gjøres globalt tilgjengelig gjennom U4 og formidles også direkte til ambassader, UD og Norad.

Norad har i 2016 levert fortløpende rådgivning til norske innspill til revideringen av Verdensbankens sosiale og miljømessige sikringstiltak (*safeguards*). Norad har også bidratt i arbeidet med utviklingen av sikringstiltak for Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB). Det har vært særlig krevende å sikre en god håndtering av menneskerettigheter generelt og urfolks og arbeidstakeres rettigheter spesielt inn i dette arbeidet. Det har også vært utfordringer innen de miljørelaterte standardene. For å bidra til å sikre oppfølgingen av Verdensbankens likestillingsstrategi gir Norad faglige råd til Norges styrearbeid.

Norad har bistått ambassaden i Kathmandu i arbeidet med å sikre menneskerettigheter som et tverrgående hensyn i ambassadens portefølje og til utarbeidelse av en menneskerettighetsstrategi.

Norad har videre arbeidet sammen med ambassaden i Myanmar med menneskerettigheter som tverrgående hensyn i det bilaterale energisamarbeidet.

Faglig samarbeid og sekretariatsfunksjoner

Norad har betydelig erfaring fra kapasitetsutvikling i samarbeidsland og har også i 2016 lagt til rette for faglig bistand og institusjonssamarbeid mellom institusjoner i mottakerland og norske fagmiljøer blant annet innen energi, olje, naturressursforvaltning, fiskerisamarbeid og helse. Bruk og resultater av tildelte midler til faglig samarbeid vil bli omtalt i vedlegg til årsrapporten om tilskuddsmidler som oversendes i april. Kort omtale av arbeidet gis nedenfor, samt under de respektive tematiske områdene.

Norad innehar sekretariatsfunksjonen for *Olje for utvikling* (Ofu)-programmet. Sekretariatet forberedte i 2016 fire styringsgruppemøter og la fram 40 saker til behandling i programmets styringsgruppe. Sekretariatet forvaltet Ofus landprogrammer i Cuba, Irak og Libanon, og bisto utenriksstasjonene i forvaltningen av landprogrammene i Angola, Mosambik, Ghana, Sør-Sudan, Sudan, Tanzania og Uganda, samt i planleggingen av programmer i Kenya og Myanmar og utredning av et mulig program i Somalia. Det ble inngått en samarbeidsavtale med UN Environment.

Sekretariatet for *Fisk for utvikling* har blitt operasjonalisert med sikte på å koordinere forvaltning og faglig rådgivning innen fiskerirelatert norsk bistand. Målet er at bistanden på feltet skal harmoniseres og kvalitetssikres ved hjelp av sekretariatet. Fisk for utvikling har i 2016 blant annet gitt faglig rådgivning til en lang rekke fiskeriprogrammer og -aktiviteter, i tillegg til å forvalte en bred portefølje innenfor de tre pilarene i Fisk for utvikling, hhv. utdanning og forskning, næringsutvikling og forvaltning.

Norad videreførte støtten til ressurscenteret for *anti-korrupsjon* (U4), og en rekke nye publikasjoner har blitt lansert. Norad deltar i OECDs Anti-Corruption Task Team. Det ble arrangert to møter i korrupsjonsjegernettverket der representanter fra rundt 20 land har deltatt. Formålet er å øke kunnskapen og samarbeidet i etterforskning og påtale, mellom institusjoner og på tvers av landegrenser.

1.2. Hovedoppgave Kvalitetssikring, resultatorientering/oppfølging og kontroll

Norad gjennomførte i 2015 en gjennomgang av egen tilskuddsforvaltning og innen det resultatfaglige, forvaltningsfaglige, økonomiske så vel som det juridiske området. Utprøvingen av nye tiltak som obligatorisk kvalitetssikring og stikkprøvekontroll har gjort at interne forvaltningsgjennomganger ikke har vært gjennomført i 2016.

Kvalitetssikring og kontroll	2014	2015	2016
Antall forvaltningsgjennomganger ambassader	8	9	5 (6)
Antall forvaltningsgjennomganger avdelinger i Norad	2	1	0
Antall avtaler juridisk kvalitetssikret	369	313	357
Antall obligatoriske kvalitetssikringer			6

Ordningen med en fast *førstelinjekontakt* i Avdeling for metode og resultater for hver av fagavdelingene i Norad ble videreført i 2016.

Ordningsregelverkene fastsetter når *juridisk kvalitetssikring* er obligatorisk. Hvorvidt retningslinjene følges, vises først når det gjennomføres forvaltningsgjennomganger og stikkprøver. Rutinemessig kontroll av signerte avtaler indikerer likevel at råd som er gitt, i all hovedsak følges.

Nye avtalemaler for utenriktjenestens samlede tilskuddsforvaltning ble ferdigstilt i første kvartal 2016. Resultatet er et harmonisert, standardisert avtaleverk, som ivaretar innskjerpede krav til kontroll og oppfølging av tilskuddsmidler. I tillegg til opplæringstiltak, ble alle avtaler i en overgangsfase underlagt krav om juridisk kvalitetssikring.

I samarbeid med UD har Norad sluttforhandlet nye *rammeavtaler* med Food and Agriculture Organization (FAO), United Nations Environment Programme (UNEP), International Labour Organization (ILO), United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women) og World Health Organization (WHO). Format for underliggende tilskuddsavtaler er i hovedsak ferdigstilt. Dette gir et modernisert avtaleverk som er i samsvar med norske krav, samtidig som saksbehandlingen forenkles. Norad deltok som co-chair i en arbeidsgruppe som ga innspill til Verdensbankens nye mal for Multi Donor Trust Fund, vedtatt i desember 2016.

I siste kvartal ble det i samsvar med instruks fra UD foretatt *kontroll ved inngåelse av nye avtaler* i Norad for å sikre riktig vurdering av om anskaffelsesregelverket eller tilskuddsregelverket skal følges. Alle nye anskaffelser ble i tillegg juridisk kvalitetssikret opp mot rammeavtaler og regelverk.

Erfaringen er korrekt anvendelse av regelverket i de aller fleste saker.

Innføring av obligatorisk kvalitetssikring av avtaler over 50 mill. kroner har bedret forarbeidet før tildeling av støtte

Norad innførte i mai 2016 en prøveordning med obligatorisk kvalitetssikring av de forvaltningsmessige, resultatfaglige og økonomifaglige vurderingene i beslutningsdokumenter for alle avtaler over 50 mill. kroner. Bakgrunnen er behovet for bedre å oppfylle kravet om tilstrekkelige og dokumenterte vurderinger forut for beslutninger. Erfaringer viser at utilstrekkelige vurderinger i forberedelsesfasen av prosjekter forplanter seg utover i prosjektsyklusen og vanskeliggjør god oppfølging fra Norad.

Det ble gjennomført totalt seks obligatoriske kvalitetssikringer i 2016.

- Obligatorisk kvalitetssikring av vurderinger i beslutningsdokumentene har bidratt til bedre dokumenterte vurderinger av økonomifaglige og forvaltningsmessige forhold.
- Bedre dokumenterte vurderinger av partners kapasitet og kompetanse til å gjennomføre prosjektet har bidratt til å bedre mulighetene for god oppfølging av prosjektet.
- Bedrete analyser av kostnadseffektivitet og realisme av budsjettene har styrket grunnlaget for en mer kostnadseffektiv bruk av bistandsmidlene.
- Obligatorisk kvalitetssikring har i noen tilfeller ført til bedre kvalitet i resultatrammeverkene, som igjen kan føre til bedre resultatstyring og evaluerbarhet i prosjektet.

Behov for løpende rådgivning knyttet til *bistandsjuridiske spørsmål* for utenriksstasjonene, KLD og internt økte, spesielt når det gjelder institusjonssamarbeid, og etablering/videreutvikling av fondsmekanismer.

For å styrke resultatmålingen og evnen til å rapportere på resultatene av bistandsmidlene, er det levert *resultatfaglig rådgivning* til UD, KLD, ambassadene og til interne avdelinger som ivaretar forvaltning av tilskudd. Dette har inkludert kvalitetssikring av blant annet to søknadsrunder for nye rammeavtaler med norske sivilsamfunnsorganisasjoner, en rekke klima- og skogrelaterte tiltak og programmer, og programmer og strategiske rammeverk for multilaterale organisasjoner. I flere tilfeller innebærer dette også omfattende dialog direkte med tilskuddsmottakerne.

Norad har representert Norge i *MOPANs* (Multilateral Organisation Performance Assessment Network) tekniske arbeidsgruppe. Nettverket bidrar med uavhengige vurderinger av kvaliteten på systemer, prosedyrer og resultater i multilaterale organisasjoner. 12 gjennomganger vil publiseres tidlig 2017, samtidig som man starter 14 nye gjennomganger for perioden 2017-2018.

Etterspørselen etter *forvaltningsfaglig rådgivning og økonomistyring* økte. Norad har levert omfattende faglige vurderinger av budsjetter, regnskapsrapporter og revisjonsrapporter i forkant av ulike styremøter i multilaterale organisasjoner og fond. Norad deltok også på styremøter for United Nations Development Programme (UNDP), United Nations Population Fund (UNFPA), United Nations Office for Project Services (UNOPS) og United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) i løpet av 2016.

Norad har i 2016 fortsatt arbeidet med *kompetanseheving innenfor fondsmekanismer*. Forvaltningsfaglige spørsmål og bestillinger er i økende grad knyttet til fond. Ulike fond passer ikke alltid innenfor de rammene vi har for forvaltning og problemstillingene er ofte komplekse. Norad vil videreføre dette arbeidet i 2017.

Norad har oppdatert ordningsregelverkene for Informasjonsstøtten og Demokratistøtten og etablert nytt ordningsregelverk for den nye Bedriftsstøtteordningen. Det ble også gitt råd knyttet til utvikling og etablering av ny tilskuddsordning innen yrkesutdanning.

Som del av *tiltaks pakken for å styrke tilskuddsforvaltningen* har Norad utviklet rutiner for obligatorisk kvalitetssikring. Det ble innført som en prøveordning for alle avtaler over 50 mill. kroner. Det ble gjennomført seks kvalitetssikringer i 2016. En slik kvalitetssikring er med på å sikre tilstrekkelig kvalitet i vurderinger forut for avtaleinngåelse innen resultat- og risikostyring, samt forvaltningsmessige og økonomiske forhold.

I tillegg har Norad hatt særlig oppmerksomhet på å kartlegge pengestrømmer forut for innvilgelse av støtte og videreutviklet metoder for partnervurderinger. Et annet tiltak er gjennomføring av stikkprøver av den interne tilskuddsforvaltningen.

Det ble utført fem *forvaltningsgjennomganger* ved utvalgte ambassader. I tillegg gjennomførte Norad en gjennomgang av Ofu-samarbeidet med Angola. Det vises til 'Årsrapport forvaltningsgjennomganger 2016', oversendt departementet 13. februar 2017.

Norad gjorde i 2016, etter anmodning fra UD, en *stikkprøvekontroll* av tildelingsprosessen for seks tiltak forvaltet av Norad. Hensikten var å klargjøre hvorvidt gjeldende regelverk, retningslinjer og forvaltningsprosedyrer ble fulgt i tildelingsprosessen av disse. Gjennomgangen viste at målsettingene

for alle tiltakene var i tråd med sentrale styringsdokumenter for den aktuelle budsjettposten, samt respektive ordningsregelverk. Forbedringsområder som ble identifisert i rapporten følges opp. I tillegg arbeides det med å videreutvikle verktøyet til framtidig bruk i Norad.

I 2016 mottok Norad 68 varsler om *økonomiske misligheter*. Ved begrunnet mistanke om misligheter knyttet til Norad-midler, oppretter Norad varslings sak i tråd med nulltoleransepolitikken. Ved varslings vurderes frys av utbetalinger for å unngå framtidige tap. Norad opprettet 24 nye varslings saker, og avsluttet gransking av 36 saker. 30 av disse gjaldt Norad-midler utbetalt til norske frivillige organisasjoner. Misligholdet i de fleste sakene fant sted hos organisasjonens lokale partner, men enkelte var knyttet til den norske organisasjonens egne ansatte. Norad ser at flere av sakene handlet om utilstrekkelig forvaltningskompetanse og manglende overholdelse av internt regelverk hos tilskuddsmottakeres partnere. I 33 av sakene krevde Norad tilbakebetalt misligholdte midler.

Granskinger avdekket flere tilfeller av misligheter med misbruk av betrodd posisjon for egen vinning, samt underslag. Mislighetene skjer ofte der rutiner og kontroll svikter, men det er også eksempler på kriminell aktivitet som vanskelig kan unngås selv ved forsvarlig oppfølging hos tilskuddsmottaker. I to tredeler av de avsluttede granskings sakene ble det avdekket mislighold ved anskaffelser hos partner. En [oppsummeringsrapport fra varslingsarbeidet](#) 2016 finnes på [norad.no](#).

Varslingssaker			
År	2014	2015	2016
Saker opprettet	29	33	24
Saker avsluttet	37	39	36
Totalt tilbakebetalt	837 890	1 404 653	3 758 115

Norad har sammenstilt, rapportert og publisert *statistikk* i tråd med oppdrag i tildelingsbrevene. Statistikkslipp av 2015-tall i april 2016 viste at det er stor oppmerksomhet rundt forbruksstatistikk. Norad erfarte fortsatt økende etterspørsel etter tall fra både eksterne og interne bestillere. Norad har vært involvert i relevante diskusjoner i Working Party on Development Finance Statistics (WP-STAT), blant annet knyttet til arbeidet med modernisering av statistikkføringen for privatsektorinstrumenter og mobilisering av private investeringer. For sistnevnte har Norad også bistått KLD på internasjonalt møte om mobilisering av private investeringer for klimaformål. Arbeidet med å kartlegge og videreutvikle OECD/DAC sitt statistikkssystem opp mot FNs bærekraftsmål ble påbegynt i 2016 og ventes å intensiveres i 2017.

Norad har holdt en rekke *kurs* ved Utenriktjenestens kompetansesenter (UKS) innen det forvaltningsfaglige området. Det ble holdt til sammen ti dagskurs og to todagerskurs innen resultat-, risiko- og økonomistyring, samt kurskomponenter innen statistikk. Videre ble det holdt enkelte kortere og mer spesifikke kurs i resultatarbeid for UD. I tillegg har Norad gjennomført kurs om utviklingssamarbeid i stater i konflikt og sårbare situasjoner som inkluderer temaene kvinners rettigheter og likestilling, samt anti-korrupsjon. Utover dette har Norad holdt et testkurs om inkludering av tverrgående hensyn og gitt opplæring både direkte til en rekke tilskuddsmottakere og som en integrert del av forvaltningsgjennomgangene ved norske ambassader. Lokalt ansatte ved ambassadene var høsten 2016 på et femdagers kurs i Oslo. Norad var ansvarlig for en av dagene og holdt kurs i økonomistyring og tverrgående hensyn.

Internt i Norad ble det holdt flere skreddersydde kurs. Som del av arbeidet med å styrke forvaltningen av tilskudd har Norad utviklet et kursopplegg for ledere med budsjett disponeringsmyndighet (BDM). Kurset bygger på de ordinære kursene ved UKS, men er tilpasset ledere i Norad.

1.3. Hovedoppgave Tilskuddsforvaltning

Norad ble i 2016 samlet tildelt tilskuddsmidler over 13 kapitler og 20 poster, se diagram nedenfor. Av Norads samlede tildeling over tilskuddsposter, 4 310 mill. kroner, var 950 mill. kroner fra KLD for klima- og skogsatsingen.

Tilskuddsforvaltning (tildeling)	2014	2015	2016
Beløp til forvaltning	5 232 095 000	4 411 835 000	4 310 904 000
Antall budsjettposter	22	18	20
Utnyttelsesgrad samlet, i prosent	98,3	99,85	98

Gjennom forvaltning av den samlede tildelingen leverer Norad resultater innen hele bredden av regjeringens satsingsområder. Norads støtte har gått via globale initiativ, bedrifter og via norske, lokale og internasjonale organisasjoner og institusjoner. Norad avgir 20. april rapport på resultater innen de budsjettposter Norad forvalter, etter at samlet norsk bistandsstatistikk er offentliggjort. Omtalen nedenfor omtaler i første rekke forvaltningsmessige forhold. Det gis i tillegg noen resultateksempler nedenfor samt under den tematiske omtalen i Del III, punkt 3. Eksemplene dekker delvis 2016-tildelinger, delvis tidligere tildelinger.

Tildelingene forvaltes i tråd med ulike ordningsregelverk. De fleste ordningene er konkurransebaserte og kunngjøres, enten direkte eller ved almen kunngjøring. Hoveddelen av tilskuddspostene til henholdsvis sivilt samfunn, næringsutvikling og forskning ble forvaltet av Norad. For bevilgninger delt mellom UD og Norad har det vært viktig med dialog med UD om budsjett rammer og overordnede føringer for bruk av tilskuddsmidlene.

Visjon 2030 - finansieringsmekanisme for utdannings- og helseinnovasjoner

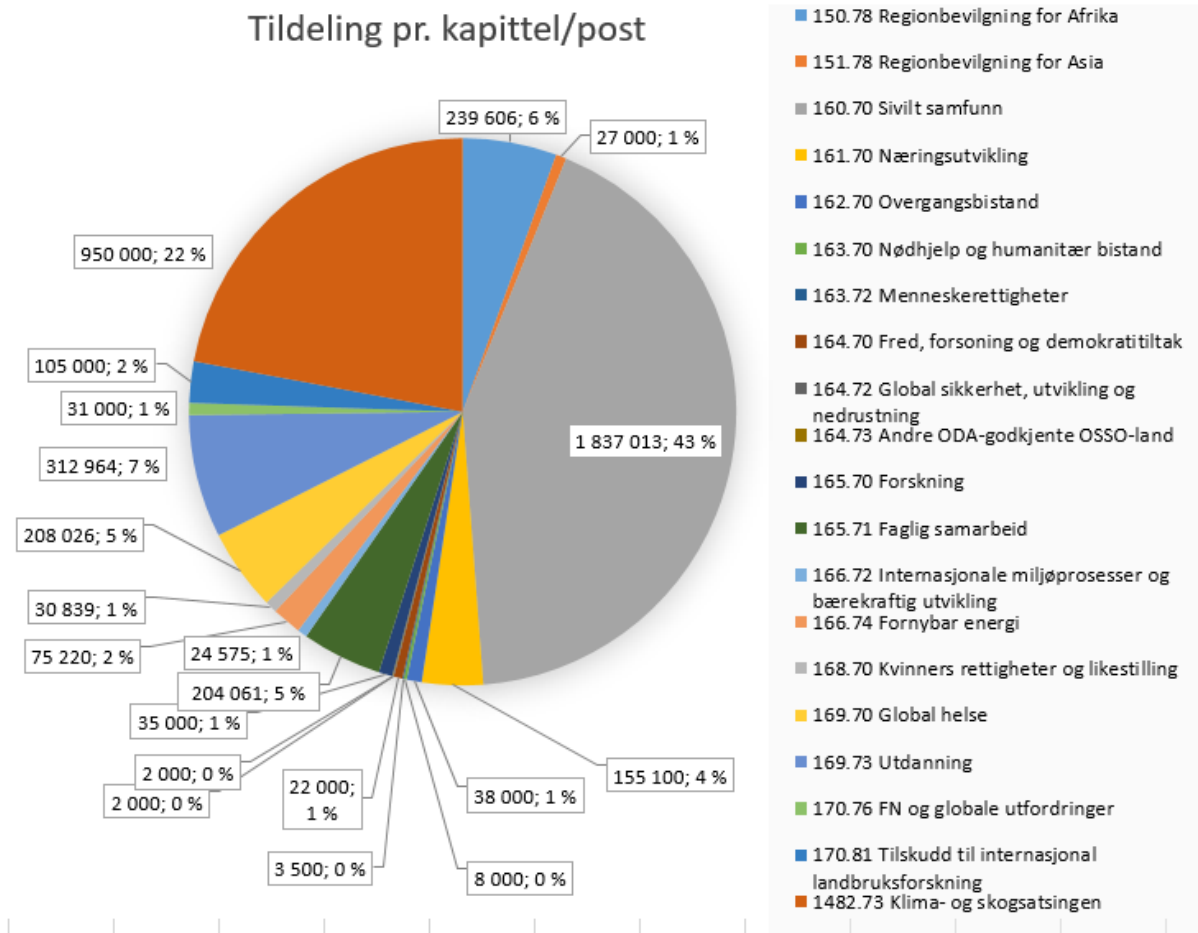
Visjon 2030-initiativet har som overordnet mål å fremme fattigdomsreduksjon i land som mottar norsk bistand, gjennom videreutvikling og oppskalering av innovative løsninger.

Norad har hatt overordnet ansvar for Visjon 2030-initiativet, der utlysninger av midler til innovasjonsprosjekter innen helse og utdanning ble gjennomført i regi av henholdsvis Forskningsrådet og Innovasjon Norge. Fra Forskningsrådet ble det så tildelt midler til fire prosjekter som blant annet skal bidra til bedre læring for barn med syns- og hørselsnedsettelse i utviklingsland. Tildelingen fra Innovasjon Norge blir klar i mars 2017.

Norad har i 2016 arbeidet med *nye støtteordninger*. Norad lanserte i september en ny konkurransebasert tilskuddsordning for næringslivet – ‘*Bedriftsstøtte for næringsutvikling*’. Norad har lagt stor vekt på kvalitet og effektiv forvaltning og benytter et numerisk scoringssystem for å kunne

sammenligne søknader på tvers. Innen *fag- og yrkesopplæring* bidro Norad til videre konkretisering og utvikling av 'Building Skills for Jobs', en ny ordning som ble lansert høsten 2016².

Norad forvaltet i 2016 en rekke tiltak rettet mot *høyere utdanning og forskning*, herunder NORHED-programmet (Norwegian Programme for Capacity Development in Higher Education and Research for Development).

Konsentrasjon og effektivisering av tilskuddsforvaltningen

I henhold til UD's føringer om avtalekonsentrasjon gjennomgikk Norad sin tilskuddsportefølje og etablerte en baseline med 1052 aktive avtaler per 1. juni 2015 og 855 bistandsavtaler per 1. januar 2016. Ved aktiv styring av tilskuddsordningene, inkludert samling av avtaler der en organisasjon har hatt flere avtaler knyttet til samme type innsats med tilskudd fra ulike budsjettposter, var antall avtaler nede i 700 per 31. desember 2016. Dette innebærer en reduksjon på i overkant av 30 prosent, hvilket betyr at Norad har nådd målet for avtalereduksjon på 30 prosent innen utgangen av 2016. Førings og mål om avtalereduksjon gjelder ikke KLD.

Bistand til sivilsamfunnsorganisasjoners utviklingsprosjekter under Kap 160, post 70 er ikke underlagt føringen om at norsk utviklingsbistand skal konsentreres geografisk. Norad har likevel tydelig oppfordret organisasjonene til å konsentrere sin innsats til land og tematiske områder hvor innsatsen

² Se nærmere omtale under Punkt III 3 under hhv 'næringsutvikling og jobbskaping' og 'utdanning'

kan gi best resultater. Dette har i 2016 medført at flere av de store organisasjonene har redusert antall land der de har programmer med Norad-støtte. I den grad det har vært mulig, er langsiktig og humanitær bistand blitt vurdert i sammenheng hos den enkelte organisasjon. I tillegg til å vurdere enkeltstående vurderer Norad den totale porteføljen per land for utvalgte land.

Når det gjelder tilskudd til sivilsamfunnsorganisasjoner er det fortsatt et forenklingspotensial i samordningen mellom Norad og UD. Norad har i 2016 fulgt opp føringen om avtalereduksjon ved å bidra til å begrense muligheten for at de samme norske organisasjonene får avtaler for samme formål med ulike deler av utenrikstjenesten. Norad har i 2016 hatt kontakt med relevante avdelinger i UD og utvalgte ambassader for å styrke denne samordningen.

Resultatstyring og risikohåndtering av tilskuddsforvaltningen

Norad legger stor vekt på resultatstyring og risikohåndtering i forvaltningen av avtaler gjennom hele forvaltningssyklusen. Resultatrammeverkene og risikoanalysen til de ulike tiltakene det søkes midler til, gjennomgås systematisk før avtaleinngåelse.

I 2016 har Norad, med innspill fra UD og norske sivilsamfunnsorganisasjoner, utviklet, utprøvd og ferdigstilt et resultatrapporteringssystem for utdanningsattsingen. Også programmet Fisk for utvikling har i 2016 arbeidet med å utvikle et overordnet resultatrammeverk.

Bedre system for rapportering av resultater i norsk utdanningsbistand

Norad ferdigstilte i 2016 et resultatrapporteringssystem for utdanningsattsingen. Dette rammeverket skal gjøre det enklere å sammenstille resultater på tvers av forskjellige land, partnere og porteføljer. Systemet har blitt utprøvd av partnere og presentert for de største norske sivilsamfunnsorganisasjonene. Det er forventet at systemet, etter hvert som det tas i bruk, vil legge grunnlaget for enda bedre styring av utdanningsbistanden slik at midlene brukes mest mulig effektivt for å nå de mest marginaliserte barna.

Rapporteringssystemet skal brukes for alle avtaler som inngås etter 15. januar 2017, hvor hovedkomponenten er utdanning. Midlene er gitt til implementering i ett eller flere spesifikke land og Norge er eneste eller største giver.

Rapporteringssystemet inneholder en indikatormeny, en veileder samt mal for resultatrammeverk og resultatrapportering. All informasjon om rapporteringssystemet er tilgjengelig på norad.no.

I 2016 ble det utviklet og lansert en ny tilnærming til resultatstyring i Ofu-programmet, basert på en nåsituasjonsanalyse som ble gjennomført i 2015. Nye maler for programdokument, resultatrammeverk og risikovurdering, samt en egen 'OfD Menu of Outcomes', er utarbeidet og skal ligge til grunn for utviklingen av alle nye landprogrammer og nye programfaser.

Tydligere krav til rapportering på måloppnåelse for sivilsamfunnsordningen har blitt fulgt opp gjennom gode resultatrammeverk på avtalenivå for den enkelte organisasjon, samt gjennom arbeidet med egnede indikatorer i rammeverkene til flerårige avtaler som kan legge til rette for Norads rapportering på ordningsnivå. Dette har omfattet dialog med organisasjonene og grundige tilbakemeldinger på forbedringspunkter i resultatrammeverket i forkant av avtaleinngåelse fra 2016.

Arbeidet vil gi mer etterrettelig dokumentasjon av resultater og rapportering av hva som er oppnådd samlet sett i avtalene med Norad.

I søknadsrunden for sivilt samfunn har resultatoppnåelse vært tydelig vektlagt i behandlingen av søknader, ved at de organisasjonene som best dokumenterte oppnådde resultater har blitt prioritert for økte tilskudd. Søkere som oppnådde svake resultater har fått reduserte tilskudd eller blitt faset ut.

Basert på tidligere erfaringer er det risiko knyttet til avtaler med mindre og ukjente organisasjoner. For nye søkere av midler over sivilsamfunnsposten har Norad gjort særlig grundige vurderinger av organisasjonenes forutsetninger, oppbygning, økonomiske systemer og kapasitet før avtaleinngåelse.

Kap 160, post 70 Sivilt samfunn er den største budsjettposten Norad forvalter. Atlas-alliansen, CARE, Flyktningshjelpen, KFUK-KFUM Global, Kirkens Nødhjelp, Norges Idrettsforbund, Norges Vel, Norsk Folkehjelp, Norsk Sykepleierforbund, Plan Norge, Right to Play, SOS Barnebyer, og Utdanningsforbundet var de største organisasjonene som søkte om og inngikk ny avtale fra og med 2016.

For alle større sivilsamfunnsorganisasjoner som søkte ny flerårig avtale fra 2016, benyttet Norad et vurderingsverktøy med 17 standarder kalt RAM (Resource Allocation Model) Light, som ble utviklet i 2015. RAM Light er en tilpasset versjon av systemet Danida bruker for å vurdere organisasjoner. Tilnærmingen har bidratt til en mer systematisk vurdering av søknadene og en større grad av åpenhet rundt Norads vurderingskriterier. I kjølvannet av søknadsrunden i 2016 ble det foretatt noen justeringer i standarder og vektning. Blant annet er oppnådde resultater og systemer for resultatmåling tillagt større vekt enn tidligere. De 14 justerte vurderingsstandardene som benyttes for søknadsrunden 2017 er publisert på Norads nettsider.

Norad vurderte hensynet til menneskerettigheter og til funksjonshemmetes rettigheter spesielt i søknadsrunden for sivilt samfunn.

Organisasjonsgjennomgang av sivilt samfunn og læring av varslingssaker (Kap 160, post 70)

Norad har selv foretatt organisasjonsgjennomgang av 28 frivillige organisasjoner med direkteavtale og 12 underpartnere av Norads tilskuddsmottakere. Disse omfattet også mottakere av støtte over KLDs tildelinger. Vesentlighet og risiko har vært utvalgskriterier for hvilke organisasjoner som er blitt gjennomgått. Gjennomgangene har utgjort en viktig del av søknadsvurderingen. Der særskilte risikoer har blitt identifisert har risikoreduserende tiltak inngått som del av den enkelte avtale.

Norad har i 2016 fått gjennomført eksterne gjennomgang av åtte tilskuddsmottakere, fordelt på to forskjellige oppdrag, der sammenligning mellom organisasjonene var en komponent. Anbefalinger er fulgt opp.

Organisasjonenes pengestrøm ble kartlagt for å se hvor mye av bistanden som faktisk går til partnere i Sør. Pengestrømmen skal analyseres videre i sammenheng med organisasjonenes partnerskapsmodell og i vurderingen av hvilken merverdi organisasjonene tilfører prosjektene og sine lokale partnere. Dette arbeidet skal intensiveres i 2017 og 2018.

For å trekke lærdommer fra varslingssaker der misligheter ble bekreftet gjorde Norad i 2016 et analysearbeid av varslingssaker hos sivilsamfunnsorganisasjoner.

Sivilsamfunnet bidrar til ansvarlig investering gjennom Oljefondet

Norad har støttet nettverksorganisasjonen Forum for utvikling og miljø (ForUM) siden 1998, de siste fem årene med 5-6 mill. kroner årlig. Våren 2016 vedtok Norges Bank Investment Management et såkalt forventningsdokument som viser hvordan Norges Bank som en finansiell investor forventer at selskapene respekterer menneskerettigheter. Dokumentet er et viktig virkemiddel for Oljefondets eierskapsutøvelse. Flere sivilsamfunnsorganisasjoner i Norge har jobbet med politisk påvirkning for å få på plass en forsterket etisk forvaltning av Oljefondets investeringer. I innspill fra Stortinget om forvaltning av Oljefondet, samt i partiprogrammene til flere politiske partier, er flere av kravene fra organisasjonene tatt med. Etter invitasjon fra Norges Bank var ForUM, med tre medlemsorganisasjoner i spissen (Regnskogfondet, Norsk Folkehjelp og SAIH), med i arbeidet for å utvikle forventningsdokumentet.

Forventningsdokumentet fastslår at selskaper som Oljefondet investerer i, skal respektere menneskerettighetene, og ansvar for å forhindre brudd på menneskerettigheter i sin virksomhet. Over 9 000 selskaper som Oljefondet har investert i, må vise hvordan selskapene innretter seg for å forhindre menneskerettighetsbrudd og synliggjøre dette i sine strategier og planer. Dette vil også berøre underleverandører til selskapene. Erfaringen viser at forventningsdokumenter og etiske retningslinjer har effekt på investeringspraksis. Over de siste fire årene har Oljefondet trukket seg ut av 187 selskaper på grunn av dårlige sosiale forhold og risiko forbundet med korrupsjon eller miljøødeleggelser. Man kan derfor forvente at menneskerettigheter blir bedre vurdert i investeringsavgjørelser framover.

Støtte til forundersøkelse resulterte i bygging av kraftverk som vil gi strøm til 60 000 husstander i Uganda

Norad støttet Freyer Holding AS med 400 000 kroner i 2014 til en 'pre-feasibility' studie av små vannkraftverk i Uganda. Selskapet gikk videre med en full forstudie av vannkraftverket Nkusi, sørvest i Uganda, og fikk i 2015 støtte fra Norad på 6,3 mill. kroner til forstudien, som omfattet tekniske undersøkelser, miljømessige vurderinger mm.

Freyer Holding AS besluttet i 2016 å investere i Nkusi-prosjektet på 9,6 MW gjennom datterselskapene Flowpower Norway AS og PA Technical Services Ltd i Uganda og startet byggingen av kraftverket, som vil produsere 65 Gwh årlig og levere strøm til 60 000 husstander. Kraftverket er beregnet å koste inntil USD 20 mill. Planlagt ferdigstillelse er første kvartal 2018. Norads støtte til forundersøkelsen har dermed bidratt til å utløse store investeringer, som vil sikre mange husstander i Uganda fornybar strøm.

Norwegian Partnership Programme for Global Academic Cooperation (NORPART)

NORPART er et nytt program etablert i 2016 med målsetting å styrke kvaliteten i høyere utdanning i Norge og utviklingsland gjennom utdannings samarbeid og gjensidig studentmobilitet. Studentmobilitet gjennom akademiske partnerskap er kjernen i programmet, med spesielt vekt på studentmobilitet fra partnerland til Norge. Programmet lyste ut midler i 2016 hvor 21 prosjekter ble innvilget støtte. NORPART har et budsjett på ca. 97 mill. kroner for 2017-2021. Programmet samfinansieres av Kunnskapsdepartementet og UD, og administreres av Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU). Neste utlysning er planlagt i 2019 for perioden 2020-2024. Programmet erstatter den tidligere kvoteordningen som er under avvikling.

1.4. Hovedoppgave Evaluering

Evalueringsevirsomheten i 2016 ble gjennomført fullt ut i henhold til [evalueringinstruksen](#) og [evalueringprogrammet](#). En rekke gode og relevante studier ble gjennomført. Funn, konklusjoner og anbefalinger ble formidlet gjennom ulike former for kommunikasjonskanaler. Arbeidet satte i gang mange gode diskusjoner og meningsutvekslinger som fikk stor oppmerksomhet både i UD, KLD, Norad, eksterne fagmiljøer og media, som for eksempel evalueringene av [Fredskorpset](#) og organiseringen av [norsk støtte relatert til Syria-krisen](#). Det var god deltakelse på de åpne arrangementene knyttet til evalueringene. I så måte har første år med ny evalueringinstruks vært et konstruktivt år.

Den nye instruksen har, som før, gitt Evalueringsavdelingen i Norad ansvaret for å initiere og gjennomføre uavhengige evalueringer av utviklingssamarbeidet for å bidra til læring, kontroll og ansvarliggjøring av bistandsforvaltningen. Det nye var at avdelingen nå rapporterer direkte til departementsråden i UD og KLD uten å gå via Norads ledelse, og at avdelingen har et tydeligere ansvar for å komme med egne vurderinger og anbefalinger på bakgrunn av evalueringene og studiene som gjennomføres. Evalueringsavdelingen sender sine anbefalinger til UD/KLD ved offentliggjøring av rapporten. Ansvar for oppfølging ligger hos det respektive departement. Alt av oppfølgingsplaner og -rapporter fra departementet blir publisert på rapportenes publikasjonsside på [norad.no](#).

Arbeid med kommunikasjon og formidling av funn og anbefalinger har vært prioritert i 2016, og fikk et løft med utarbeidelsen av en kommunikasjonsstrategi for evalueringsavdelingen. Bevisstgjøringen rundt kommunikasjon av evalueringfunn er viktig for at evalueringer skal nå ut til relevante brukere og bidra til åpen og konstruktiv debatt. Fire evalueringer ble presentert på egne seminarer i tilknytning til offentliggjøring av rapportene. Funn, konklusjoner og anbefalinger ble formidlet gjennom ulike former for kommunikasjonskanaler. Årsrapport for Evalueringsavdelingen ble presentert på et godt besøkt seminar. Av Norads fagstoff var det evalueringsrapportene som fikk mest oppmerksomhet i redaksjonelle medier. Syriarapporten fikk mest omtale. Evalueringsavdelingen har også arrangert debattmøter og publisert kronikker, samt benyttet twitter og sosiale medier for å nå flere, også internasjonalt.

Avdelingen utviklet et nytt produkt i 2016, såkalte Country Evaluation Briefs (CEBs), og ferdigstilte CEB-rapporter for [Afghanistan](#), [Sør-Sudan](#) og [Mosambik](#). Produktets formål er å kartlegge og gjøre tilgjengelig allerede eksisterende evalueringkunnskap om fokuslandene på en enkel og attraktiv måte. Arbeidet retter seg mot instruksens sentrale målsetting om å legge til rette for læring og bruk av innhentede erfaringer både i politikktutforming og operativ virksomhet, og vil fortsette for de resterende ni fokuslandene i 2017.

Evalueringsavdelingen har lagt vekt på samarbeid med andre evalueringsinstitusjoner dette året. Gjennom faglig samarbeid med blant annet evalueringsavdelingene i Det globale miljøfondet (GEF) og Afrikabanken (IDEV) gjøres en innsats for å bygge evalueringskapasitet på landnivå og å analysere felles problemstillinger. Det ble f.eks. gjennomført en felles syntesestudie av evalueringer om utvikling av privat sektor sammen med Afrikabanken. Rapporten ble presentert på et åpent seminar i Norad der det ble diskutert hvordan næringslivsutvikling over bistandsbudsjettet kan tydeliggjøre sine utviklingseffekter, og vil også bli presentert på et møte i evalueringsnettverket i OECD/DAC våren 2017.

I samarbeid med OECD/DACs evalueringsnettverk (EvalNet) gjennomførte Evalueringsavdelingen en studie av evalueringssystemer og prosesser i OECD/DAC-land. Avdelingen brukte studien til å få i gang en debatt om organiseringen av evalueringsevirsomheten i norsk bistandsforvaltning. Det ble blant annet holdt et seminar der Evalueringsavdelingen etterlyste en tydeliggjøring av ansvar for evalueringer innen hele bistandsforvaltningen for å øke læringsutbytte og forbedre grunnlaget for resultatmåling og beslutninger i bistandsforvaltningen.

En relatert tematikk ble løftet fram av Evalueringsavdelingens årsrapport for 2015: [Kan lærdommer fornye utviklingspolitikken?](#) Årsrapporten ble presentert i mai 2016. Rapporten oppsummerte 10 evalueringer og studier gjennomført i tidsrommet mai 2015 – mai 2016, og identifiserte tre lærdommer som er gjennomgående problemstillinger i rapportene:

Lærdom 1: Utviklingspolitikken preges av utydelige strategiske føringer. De overordnede politiske målene omsettes ofte ikke til klare føringer for hvordan arbeidet skal gjennomføres i praksis.

Lærdom 2: Det er ofte vanskelig å finne god og troverdig dokumentasjon av erfaringene fra – og resultatene av – den norske innsatsen.

Lærdom 3: Langsiktighet øker sjansene for å oppnå gode resultater.

Lærdommene sammenfaller i stor grad med funn fra tidligere år. Avdelingen spurte derfor om utviklingsforvaltningen er i stand til å lære av det som kommer ut av evalueringsevirsomheten, eller om det er evalueringsevirsomheten det er noe feil ved. Det hele føyet seg til ovennevnte diskusjon utover høsten 2016. Lanseringsseminaret var et av de som streamet, og ligger tilgjengelig på Norads nettsider.

I regi av Evalueringsavdelingen ble det i 2016 gjennomført to studier og tre evalueringer, samt tre country evaluation briefs. I tillegg ble fem rapporter utarbeidet i samarbeid med de uavhengige evalueringskontorene i den Afrikanske utviklingsbanken, Sida og Danida, samt OECD/DACs evalueringsnettverk. Nedenfor er noen nøkkeltall for produksjonen de siste tre årene.

	2014	2015	2016
Antall evalueringer og studier	8 (+8 UNDP/ Verdensbanken)	10 (+ 4 Verdensbanken, Afrikabanken)	8 (+5 Afrikabanken/Danida og Sida/ OECD-DAC)
Andre kommunikasjonsprodukter		9 evaluation brief 1 diskusjonsnotat 9 nyhetssaker på Norad.no 13 seminar	1 evaluation brief 7 nyhetssaker på Norad.no 11 seminar, hvorav to ble streamet. Lanseringsseminarene har gjennomsnittlig 80 deltakere. For streaming var gjennomsnittet 15 direkteere, og per februar 2017, 35 visninger av opptak på youtube i etterkant.)
Unike besøk på evalueringsavdelingens publikasjoner		Kategorien evalueringsrapporter i publikasjonsdatabasen har vært besøkt av 800 unike brukere, som har besøkt siden til sammen 1500 ganger.	Kategorien evalueringsrapporter i publikasjonsdatabasen har vært besøkt av 6000 unike enheter, som har besøkt siden til sammen 8000 ganger.
Andel oppfølgingsplaner etter evalueringer iht evalueringsinstruksen		50 %	50 %

1.5. Hovedoppgave Kommunikasjon

Norad benytter ulike kanaler for å fremme interesse og debatt om utviklingsspørsmål, og for å nå ut med informasjon som bidrar til økt kunnskap om bistandens resultater og Norges rolle i utviklingssamarbeidet. Resultatinformasjon er en hovedprioritering i Norads kommunikasjon, uansett kanal. To store kampanjer preget og påvirket resultatene av Norads kommunikasjonsarbeid i 2016. Kampanjene hadde ulike målgrupper og hovedtema. Begge kampanjene hadde et høyt antall deltakere. De to kampanjene drev mange brukere inn på norad.no, og var også hovedårsak til gode resultattall i sosiale medier.

Tiltak for å fremme interesse og debatt

I september ble 2016-kampanjen gjennomført, en marsj til toppen av Gaustadtoppen for å markere bærekraftsmålene.

Opplysningsløypa – Norad når ut med kunnskap om bærekraftsmålene

Lørdag 17. september vandret over 5 000 turgåere opp Gaustatoppen med hodelykter. Norges, og kanskje verdens største nattevandring opp et fjell ble gjennomført i regi av Norad, i samarbeid med Tinn kommune og Den norske turistforening. Opplysningsløypa var en symbolsk handling på det krafttaket verden sammen må ta for å nå bærekraftsmålene i 2030. Bærekraftsmålene handler om hva mennesker må gjøre sammen for å skape en bærekraftig fremtid for alle. Derfor var det viktig å ta bærekraftsmålene ut til folk flest. Hvordan kunne man øke interessen rundt et tema som er ganske distansert fra hverdagen til folk flest.

På stien oppover Gaustatoppen ble det satt opp 17 lyssatte stopp underveis som representerer hvert av FNs 17 bærekraftsmål. På toppen lyste det opp en 4,5 meter høy varde med alle de 17 bærekraftsmålene.

‘Opplysningsløypa - verdens vakreste nattevandring’ vakte stor oppmerksomhet i sosiale medier og tradisjonelle medier. Over 20 000 meldte sin interesse for nattevandringen. Flere tusen bilder ble delt i sosiale medier. Kampanjevideoen har over 2 millioner visninger på Facebook. Det var 78 nyhetsartikler i mediene, og over 136 000 kommentarer, likes og delinger på innhold i Norads egne kanaler. I tillegg har flere tusen delt sine bilder fra Opplysningsløypa.

Daron – Jakten på kunnskapen

Daron er et nettspill rettet mot ungdom og unge voksne. Gjennom å knekke koder og svare på spørsmål skal deltakerne hjelpe Norad i jakten på bistandspengene, som har blitt hacket. Poenget er at deltakerne skal tilegne seg kunnskap om bistand og verden.

Daron.no ble lansert 5. april. Det tok ikke mange minuttene før de første jegerne startet jakten på Daron. Innen midnatt hadde 20 400 mennesker logget seg på Daron.no. Dette var bare begynnelsen.

I løpet av spillet hadde vi 130 000 unike brukere på Daron.no, og over 46 000 registrerte spillere. Over 560 000 kunnskapsspørsmål om bistand og utvikling ble besvart. Hver deltaker brukte i gjennomsnitt nesten 15 minutter på Daron.no.

Som et resultat av kampanjen økte hjulpen kjennskap til Norad fra 36 til 44 prosent, og hver fjerde ungdom mellom 18 og 24 år i Norge hadde hørt om Daron-spillet (Norstat).

I 2015 ble det lyst ut en *treårig informasjonssatsing* for å nå ut til unge voksne om hva norsk bistand bidrar til og resultatene av innsatsen. Hovedtema var utdanning, med særlig fokus på jenter. Konseptet som ble utarbeidet er et internettbasert kodespill, der plottet er jakten på et hacket bistandsbudsjett. Kampanjestart ble flyttet til 2016 med oppstart i april.

Arrangementer

Norad arrangerte selv, eller var medarrangør på, en rekke arrangementer gjennom året. Arrangementene spente vidt, både med hensyn til tema, antall deltakere, og målgruppe. Tema for *Norad-konferansen* og *Norads resultatrapport* i 2016 var sivilt samfunn. Resultatrapporten så på resultater som er oppnådd gjennom sivilt samfunn. De 25 resultateksemlene viser hvilke resultater som er oppnådd og hva vi har lært. Rapporten bidrar til debatt om innretning av bistanden innen det aktuelle temaet med et særlig fokus på effektiv bistand og oppnådde resultater. Rapporten ble lansert på Norad-konferansen, og resultatene ble diskutert av medlemmer i Stortingets utenriks- og forsvarskomiteé.

Om lag 570 personer deltok (710 påmeldte) på konferansen. Norad-konferansen har blitt en viktig arena for debatt om bistand og utvikling. Rapporten og Norad-konferansen førte til en debatt blant annet om at mye penger blir igjen i Norge og muligheten for at mer av den norske støtten kan gå direkte til partnere i fattige land. Norad-konferansen ble omtalt i 1 157 innlegg i sosiale medier, og nevnt i 47 redaksjonelle oppslag.

Norad Policy Forum ble etablert i 2016 for å styrke og tydeliggjøre Norads stemme i det offentlige ordskiftet. Arrangementene skulle legge til rette for foredrag og diskusjoner om overordnede og dagsaktuelle bistands- og utviklingspolitiske problemstillinger.

Erfaringene fra det første halve året viser at Norad Policy Forum har blitt en viktig kanal for Norads utadrettede virksomhet og har vært jevnt over godt besøkt. Framover vil det imidlertid bli viktig å finne nye formater og å legge større vekt på læringselementet i arrangementene. Norad Policy Forum fortsetter i 2017.

Flere faglige arrangementer omtales under sine respektive fagområder. En samlet oversikt over arrangementer gis i vedlegg 3.

Bistandsaktuelt opplevde økning i antall brukere i alle kanaler i 2016. Størst økning var det for nettutgaven og følgere på sosiale medier.

Redaksjonens bruk av sosiale medier genererer trafikk til nettutgaven, i tillegg til å være selvstendige kanaler for informasjon. Om lag 50 prosent av leserne kom i 2016 inn via sosiale medier, i hovedsak fra Facebook, mot 42 prosent året før. Andelen som går rett inn på nettsiden økte noe i antall i 2016, tilsvarende om lag 18 prosent.

Høsten 2016 ble det produsert en egen temautgave om FRAMSKRITT i utviklingsland. Avisen er trykket i et ekstra opplag og kan tilbys i klassesett også i 2017.

I mars 2016 inngikk Bistandsaktuelt en samarbeidsavtale om stoffutveksling med ABC Nyheter. Målet har vært å øke spredningen av informasjon om bistand og utvikling.

Fram til årsskiftet distribuerte ABC gratis 29 av Bistandsaktueltts nettartikler. Rapporter fra ABC antyder en spredning på mellom 2 000 og 50 000 leserklikk per artikkel.

Bistandsaktuelt i tall	2014	2015	2016
Opplag papirutgave	19 300	19 500	19 700
Antall papirutgaver	9	8	7
Krediteringer i andre medier	117	166	199
Sidehenvisninger, unike	351 535	449 291	509 000
Facebook - følgere/venner	6 849	10 269	16 159
Twitter - følgere	3 657	4 000	4 737
Instagram - følgere			1 034
Nyhetsbrev på e-post	1 300	1 380	1 716

Resultatinformasjon

De to store kampanjene Norad kjørte i 2016 drev mange brukere inn på norad.no. Da konkurransen *Daron* pågikk i april, ble nett-siden besøkt 87 600 ganger av 53 900 brukere. Informasjonen om *Verdens vakreste nattevandring* i Norads arrangementskalender var en av Norads mest besøkte undersider i 2016 (14. plass).

	2014	2015	2016
norad.no generelt			
Totalt besøk, gjennomsnittlig i måneden	42 011	35 470	44 000
Unike brukere, månedlig gjennomsnitt	26 335	25 515	27 750
Resultatportalen			
Totalt besøk i året	7 766	17 548	16 500
Unike brukere i året	6 228	15 245	13 900
Statistikkportalen			
Totalt besøk i året	19 627	14 102	25 000
Unike brukere i året	15 819	10 705	17 000
Publikasjonsbasen			
Totalt besøk i året		15 000	22 000
Unike brukere i året		11 000	16 000
Landsider			
Totalt besøk i året	50 811	37 340	55 000
Unike brukere i året	39 263	30 353	41 000
Noradbloggen			
Totalt besøk i året	19 394	17 758	13 800
Unike brukere i året	13 848	13 988	9 800

Det ble publisert 27 nye resultateksempler i *resultatportalen*. Ved utgangen av 2016 inneholdt portalen 266 eksempler. Det ble publisert 24 rapporter og brosjyrer i publikasjonsbasen.

Antall besøk i *statistikkportalen* økte med 70 prosent, mye knyttet til Daron-kampanjen.

Det ble produsert flere korte *filmer* om resultater av bistand. Filmene ble benyttet i tilknytning til konferanser og brukt i sosiale medier. Norad produserte på oppdrag fra KLD filmer fra Brasil til Oslo REDD Exchange-konferansen, om resultater av bistand via Klima- og skoginitiativet. Tre filmer ble produsert og promotert i forbindelse med Norad-konferansen om resultater av bistand via sivilt samfunn. En film om #EduApp4Syria ble produsert og delt med partnere over hele verden, og spredd internasjonalt.

Noradbloggen publiserte 28 innlegg av 17 skribenter. Alle innleggene ble fremmet på globalt.no og spredt via sosiale medier.

Media

Norads oppdrag er å formidle stoff om bistand og bistandens resultater. Samtidig er vi også opptatt av å følge med på hvilken oppmerksomhet Norads arbeid får i mediene og hvilke temaer som får mest omtale.

Norad ble nevnt eller omtalt i totalt 1 289 *redaksjonelle medieoppslag*, mot 1 062 i 2015.

Opplysningsløypa om bærekraftsmålene og evalueringsrapportene fikk mest oppmerksomhet. I 22 prosent av den redaksjonelle omtalen ble Norad vist til som kilde, i 24 prosent uttaler representanter fra Norad seg. Norad hadde 55 egne innlegg (kronikker, debattinnlegg o.l.) på trykk i dagspressen.

Sosiale medier

	2014	2015	2016	
Norad nevnt i sosiale medier	641	1 074	1 805	Opplysningsløypa om bærekraftsmålene og kunnskapsspillet DARON fikk mest oppmerksomhet, tett fulgt av Norad-konferansen og #EduApp4Syria.
Norads innlegg på egen Facebook-side:				Totalt 3,3 millioner videovisninger. Videoen om
- Likes		27 196	49 286	Opplysningsløypa ble likt, delt og kommentert mest. Film om
- Delinger		198	10 092	resultater av skog-bistand (GPS og Wajapiene fra Amazonas)
- Kommentarer		176	3 489	ble sett 140 000 ganger.
Norads YouTube-kanal, avspillinger		115 787	317 429	Opplysningsløypa hadde flest visninger, deretter «Oslo REDD Exchange: Live for Oslo».

Nettartikler fra NRK og Nettavisen om Opplysningsløypa ble delt, likt og kommentert 14 829 ganger.

Norad deltar i *OECDs DevCom nettverk*, og har i 2016 også vært co-chair. Formålet med nettverket er å dele, lære, samt utveksle erfaringer fra kommunikasjonsarbeid om bistand og utviklings spørsmål. Tematisk favner nettverket bredt, men med vekt på nye kommunikasjonsverktøy, evalueringer, kommunikasjonsstrategier og ulike trender og utfordringer i informasjonsarbeidet.

2. Klima- og skogsatsingen

Norad gir her sin analyse av hvordan direktoratets portefølje under Klima- og skoginitiativet samlet bidrar til å nå de overordnede målene for satsingen, og hvordan Norads innsats gjennom effektiv forvaltning og rådgivning innenfor direktoratets spesielle kompetansefelt har styrket resultatene.

Norads kjernekompetanse ligger i solid faglig rådgivning og effektiv forvaltning. Siden forvaltningen av klima- og skogporteføljen ble lagt til Norad, har direktoratet bygget opp faglig kompetanse innen klima, skog og grønn økonomi. Gjennom tett dialog med Klima- og miljødepartementet (KLD), ambassadene og alle avtalepartnere arbeider Norad med å utvikle og gjennomføre politikk og bistand, med et overordnet fokus på målsettingene til Klima- og skoginitiativet.

En av Norads hovedoppgaver er å ivareta utviklingsperspektivet i klima- og skogsatsingen, og sikre at satsingen bygger opp under og leverer på utviklingsmål. For å illustrere hvordan Norad bidrar til dette på landnivå er Peru et godt eksempel. Gjennom bred kompetanse innen klima, landrettigheter, og juridiske spørsmål, samt gjennom tett kontakt med sivilsamfunnet, har Norad vært med å bygge opp flere utfyllende programmer i Peru. Avtalene med blant annet World Wildlife Fund (WWF) og UNDP inkluderer sivilsamfunn samt lokale og nasjonale myndigheter i arbeidet for å redusere avskoging og klimagassutslipp, samt sikre landrettigheter og sosiale forhold. Dette skal igjen bidra til bedre livsopphold og utvikling for lokalbefolkninger og urfolk.

Likeledes har direktoratets portefølje samlet bidratt til å nå de overordnede målene ved at REDD+ er nevnt spesifikt i klimaavtalen fra klimatoppmøtet i Paris. Dette skyldes blant annet at REDD+ har blitt testet, med norske bistandskroner, siden 2007. Erfaringene fra testingen, og kunnskapen hos sivilt samfunn, skogland og andre som har bidratt i forhandlingene på REDD+, har resultert i en god forhandlingstekst. Dette resultatet kan både direkte og indirekte tilskrives en målrettet norsk støtteordning gjennom flere initiativ støttet av Norad.

For å nå de overordnede målsettingene til Klima- og skoginitiativet, samt kunne dokumentere måloppnåelse, legger Norad mye tid i å bistå partnere i å utvikle gode baselines, målformuleringer og indikatorer. Dette følges opp med partnere kontinuerlig gjennom prosjektets levetid. I tillegg gir Norad faglige råd i prosjektutviklingsfasen, juridiske råd ved avtaleinngåelse og tilbakemeldinger gjennom hele prosjektsyklusen. For sivilsamfunnsporteføljen brukes standardisert rapporteringsinformasjon for porteføljen som helhet i tillegg til prosjektspesifikk rapportering.

2.1. Prioriteringer, klima- og skogsatsingen

Status på samarbeid med privat sektor

Samarbeidet med privat sektor er mest tydelig gjennom avtalen med nederlandske The Sustainable Trade Initiative (IDH) som fra og med 2015 har fått støtte fra Norad. IDHs arbeid skal føre til framgang på milepælen knyttet til 'privat sektor jobber mot avskoging'. Mer konkret vil arbeidet spesielt være å fasilitere samarbeid mellom myndigheter og privat sektor for utvikling av avskogingsfritt jordbruk. IDH arbeider med landskapsmodeller både i Brasil, Indonesia og Liberia, og spesielt såkalte 'production protection schemes'. I disse samarbeider råvareprodusenter med bønder om mer effektiv utnyttelse av landbruksareal, som igjen fører til redusert avskoging.

Status på rådgiverfunksjonen mot ambassader og KLD

Norads rådgiving er materialisert både gjennom løpende dialog og konkrete bestillinger. Det har vært tett kontakt med ambassadene i Addis Abeba, Jakarta, Hanoi, Yangoon og Bogota. Norad har i 2016 bistått med flere konsulentoppdrag enn tidligere år, og dialogen med spesialutsendingene for klima og skog har blitt mer hyppig. Ett eksempel er at Norad har hatt en medarbeider på utvidet tjenestereise til ambassaden i Jakarta sommeren 2016, blant annet for å bidra med rådgiving innen bistanden til sivilt samfunn. Norad har også hatt løpende rådgiving til KLD, f.eks. i forbindelse med etableringen av et nytt fond for urfolk, økte privat sektor-investeringer (IDH) og strategiske råd om veien videre for UN-REDD-programmet.

Status på gjennomføring av Oslo REDD Exchange

Den tredje Oslo REDD Exchange ble arrangert 14.- 15. juni i regi av Norad. 510 deltakere deltok på konferansen. De kom fra 48 forskjellige land. 158 kom fra sivilt samfunn, 99 representerte myndigheter fra land fra nord, mens 56 representerte myndigheter fra REDD+ land. Det var også representanter fra forskjellige forskingsmiljøer, multilaterale organisasjoner, privat sektor og andre.

Konferansen, som var det første store klimamøtet siden Paris, samlet klimaministre fra sentrale land i klima- og skogsatningen, og deltakelse på høyt politisk nivå med åpning av statsminister Erna Solberg, tale ved påtroppende UNEP-leder Erik Solheim og signering av en norsk-amerikansk klimaavtale ved USAs utenriksminister John Kerry og klima- og miljøminister Vidar Helgesen.

Over to dager ble det holdt tre plenumspaneler og tolv parallellsesjoner som dekket et bredt spekter av temaer innenfor REDD+. Hovedpunktene som kom ut av diskusjonene var at:

- REDD+ finansiering må komme fra flere kilder, inkludert privat sektor og nasjonale finansieringskilder.
- Det fortsatt er viktig å involvere og sikre rettighetene til alle parter som kan ha en påvirkning på REDD+ og blir påvirket av REDD+, som urfolksgrupper, kvinner og lokale bønder.
- REDD+ må ses i sammenheng med nasjonale strategier for grønn vekst.
- REDD+ må også ses i sammenheng med andre internasjonale prosesser, som de nye bærekraftsmålene.

Tilbakemeldingene fra deltakerne av konferansen var i hovedsak positive. 179 deltakere besvarte en spørreundersøkelse som ble sendt ut i etterkant. Over 80 prosent mente at de fikk nye erfaringer og perspektiver som er relevante for framtiden til REDD+, og at konferansen bidro til å identifisere individer og organisasjoner som det kunne bli nyttig å samarbeide med i framtiden. Selv om deltakerne i stor grad var fornøyd med programmet, ønsket flere deltakere (15 prosent) mer tid til spørsmål fra salen.

Over 90 prosent av deltakerne brukte også tiden under konferansen til å ha møter med partnere, og til å møte fagfeller som kunne bli verdifulle i REDD+ arbeidet. Denne mer uformelle nettverksbyggingen og informasjonsutvekslingen er en viktig og positiv sideeffekt. 91 prosent av deltakerne svarte at de ønsket å delta på en mulig framtidig Oslo REDD Exchange.

Kommunikasjon av Oslo REDD Exchange og resultatene fra sivilsamfunnsatsingen 2013-2015

Norad annonserte konferansen tidlig, og økte fram mot konferansen informasjonsspredningen på hjemmesiden, facebook, twitter, You Tube og tradisjonelle medier. Fotografen Sebastião Salgado donerte bilder fra den brasilianske regnskogen til konferansen. Bildene ble stilt ut i det tidligere Stenersenmuseet, og utstillingen ble åpnet med en lansering av Klima- og skoginitiativets

statusrapport ved klima- og miljøminister Vidar Helgesen, og lansering av resultater fra sivilsamfunnsporteføljen i perioden 2013-2015 ved Norads direktør Jon Lomøy.

Risikovurdering og risikohåndtering

Norad gjennomførte i 2016 totalt sju eksterne gjennomganger ('appraisals') for å vurdere eventuell avtaleinngåelse med henholdsvis UN-REDD Global Programme, IDH og Governor's Climate and Forest Fund. Gjennomgangene ble gjennomført av eksterne konsulenter. Norad har også bistått ambassadene i Addis Abeba og Yangon med gjennomganger. Norad innførte ekstra tiltak for å redusere korrupsjonsrisikoen i forbindelse med implementeringen av CAFI-programmet i DR Kongo.

Gjennom åtte organisasjonsgjennomganger som Norad gjennomførte i 2016, ble tilskuddsmottakere eller deres lokale partners forvaltnings- og resultatmålingssystemer vurdert. Norad ga anbefalinger til forbedringer. I tillegg har to eksterne gjennomganger av sivilsamfunnsorganisasjoner blitt gjennomført.

Varslingssaker

Varslingssaker har blitt fulgt opp av Norad varslingsteam. Det har ikke vært noen varslingssaker på klima- og skogmidlene i 2016.

Resultatkrav

1. Status på gjennomføringen av de norske forpliktelsene og bidrag til framdrift og måloppnåelse knyttet til multilaterale avtaler i 2016

Norad har utført og er i rute med forvaltningsoppgaver på eksisterende multilaterale avtaler som listet opp i tildelingsbrev 1. Under følger rapportering på resultater i henhold til målene for klima- og skogsatsingen i det strategiske rammeverket for et utvalg multilaterale organisasjoner.

- *UN REDD og Forest Carbon Partnership Facility (FCPF)*

Støtten som flere land har mottatt under FCPF Readinessfondet for å opprette en nasjonal institusjonell infrastruktur for REDD+ har vært avgjørende for at Costa Rica og DR Kongo, som første land, i mai 2016 fikk godkjent sine programforslag for utslippsreduksjoner under FCPF Karbonfondet. Dette er en viktig milepæl i arbeidet opp mot klima- og skogsatsingens mål om å bidra til utslipprereduksjoner.

Etter en avklaring rundt UN-REDDs økonomiske situasjon ble landprogrammer for Chile, Peru og Myanmar godkjent tidlig i 2016. 'Technical Assistance' til landprogrammer i regi av UN-REDD ble også godkjent for resten av perioden (begge ut 2020). En ekstern vurdering av UN-REDDs programforslag for 2017 ble gjennomført og bidro til vesentlige endringer i programforslaget. Spesialutsendinger ved ambassadene og relevante ansatte har vært tett involvert i prosessen med å videreutvikle 2017-programmet. Dette skal i stor grad støtte andre REDD+ prosesser som Norge er involvert i og vil bidra til at land beveger seg mot resultatbaserte utbetalinger. Det ble ikke avholdt styremøte for UN-REDD i 2016 og beslutningene om tildeling ble tatt av et interimstyre. Arbeidet med vurderinger om UN-REDD-programmets relevans og evne til å måloppnåelse vil bli gitt prioritet i 2017.

- *Global Green Growth Institute (GGGI)*

GGGI bidrar til å etablere rammebetingelser som vil ha stor betydning for varigheten av de endringene som innsatsen for REDD+ skaper. Utvikling av grønne vekstplaner tilrettelegger for økonomisk utvikling som på sikt kan redusere klimagassutslipp og fattigdom. GGGI har

økt medlemsbasen og gjennomfører nå prosjekter i totalt 25 land. I 2016 har GGGI bidratt med aktiviteter i Etiopia, Indonesia, Colombia og Peru som direkte har vært med på å drive REDD+agendaen framover. Programmet har bidratt opp mot milepælen om 'policy for bærekraftig skog- og arealbruk i skogland', gjennom indikator 'Dokumenterte endringer i lover, forskrifter og policyformuleringer'. De er også i gang med et pilotprosjekt for å teste en modell for mer effektivt og målrettet samarbeid med privat sektor. Samarbeidet vil ha som delmål å redusere private aktørers finansielle risiko ved investeringer, og å skape muligheter for å utvikle nye markeder, tjenester, løsninger og produkter. I tillegg vil GGGI prioritere å bistå medlemslandene med å mobilisere finansiering av klimatiltak. GGGI bidrar på denne måten til at flere land har etablerte finansieringsmekanismer som inkluderer REDD+.

- *Partnership for Action on Green Economy (PAGE)*

I 2016 bidro PAGE med støtte til formulering og gjennomføring av politikk for bærekraftig skogforvaltning og mobiliserte god dialog mellom offentlig og privat sektor om grønn økonomisk utvikling i sine samarbeidsland. I mai organiserte PAGE et nasjonalt forum om peruviansk økonomi hvor begge de peruanske presidentkandidatene debatterte grønn vekst. Som følge av styremøtet i januar, ble det vedtatt at PAGE skal starte opp i tre nye land/regioner. Ett av dem er Mato Grosso-regionen i Brasil hvor PAGE er bedt om faglig støtte for arbeidet mot ulovlig avskoging. Arbeidet i Mato Grosso har som mål å støtte delstatens skifte til grønn økonomi ved å bidra med teknisk og finansiell støtte for å gjennomføre analyser om muligheter innen grønn økonomi, reformere politikk på tvers av sektorer, og bygge individuell og institusjonell kapasitet på området.

2. Status på gjennomføringen av de norske forpliktelsene og bidrag til framdrift og måloppnåelse knyttet til bilaterale og mindre avtaler, samt avtaler som ble inngått i 2016

Norad er i rute vedrørende gjennomføring av de norske forpliktelsene for bilaterale avtaler. Følgende bilaterale avtaler framheves:

- **Kongobassenget**

Central African Forest Initiative (CAFI)

Etter lanseringen i 2015, inngikk CAFI i april 2016 en intensjonsavtale med DR Kongo (DRK). Det nasjonale REDD+ fondet i DRK har blitt operativt i 2016 og lyste ut støtte til REDD+ programmer. Fondet har lansert åtte programutlysinger, avholdt to styremøter og fire møter i fondets tekniske komité. Fondets styre godkjente i oktober de fire første programmene med CAFI-finansiering. I tillegg til representanter for sivilt samfunn, privat sektor og givere er seks ministre representert i fondets styre med finansministeren som styreleder. Hovedfokus i CAFI har det siste året vært på partnerskapet med DRK. Republikken Kongo, Ekvatorial Guinea, Kamerun og Den sentralafrikanske republikk har imidlertid også fått mindre tilskudd fra CAFI til utarbeidelse av nasjonale investeringsplaner for REDD+.

Relatert til målene for klima- og skogsatsingen vil støtten gå til både politikutvikling og sektorreform, og også til såkalte integrerte programmer som tar sikte på å bidra til

utslippsreduksjoner. Programmene skal vurderes etter flere kriterier, deriblant ivaretagelse av naturskog. Flere av programmene har videre som målsetting å bidra til at DRK innen 2020 oppfyller de gjenstående kriteriene i [Warszawarammeverket](#) for resultatbasert finansiering. Dette omfatter blant annet ferdigstilling av et nasjonalt skogovervåkingsystem, etablering av referansenivå for de tre største skogprovinser og fem mindre skogprovinser som samlet dekker tilnærmet all skog i DRK, og utarbeidelse av et Safeguards Information System (SIS).

Congo Basin Forest Fund (CBFF)

CBFF har bidratt til mer bærekraftig policy for skog- og arealbruk, systemer for måling, rapportering og verifisering av utslipp, planer for arealforvaltning, og har flere prosjekter som har redusert utslipp av klimagasser. CBFF har bidratt til å ivareta naturskog, samt gjenetablert og tilplantet ny skog. CBFF ble lansert i 2008, og har senere justert resultatrammeverket for å være mer i tråd med klima- og skogsatsingens prioriteringer. Prosjektporteføljen på 40 prosjekter spenner imidlertid over svært mange ulike tema, noe som gjør det utfordrende å trekke ut aggregerte resultater og erfaringer. CBFF har videre hatt en rekke operasjonelle utfordringer, noe som har gjort at CBFF ikke fullt ut har nådd sitt potensial. En evaluering som begynte i 2016 vil trekke ut de mest relevante lærdommene og resultatene fra CBFF. Evalueringsavdelingen i Norad bidrar i referansegruppen for denne evalueringen, på vegne av giverne.

Central Africa Regional Programme for the Environment (CARPE)

CARPE er et USAID-ledet program i sju store landskap i DRK og ett i Republikken Kongo. Programmet har det siste året blant annet bidratt til klima- og skogsatsingens milepæler 'effektiv gjennomføring av ny policy for bærekraftig skog- og arealforvaltning' og 'bedre styresett i gjennomføringen av skog og arealforvaltningen'. Programmet bidrar videre til alternative inntektsgenererende aktiviteter og viser til gode resultater knyttet til introduksjon av renere kokeovner. Sistnevnte aktiviteter forventes ytterligere oppskalert i tiden framover. USAID anslår, basert på en modell utarbeidet i samarbeid med Winrock International, at programmet har bidratt til en unngåelse av og reduksjon i CO₂-utslipp på ca. 14,5 millioner tonn. Det ble høsten 2016 gjennomført en midtveisgjennomgang av CARPE. De endelige konklusjonene fra gjennomgangen forventes ferdigstilt første kvartal 2017. Ved utgangen av 2016 ble det inngått en no-cost forlengelse for programmet ut 2017. Forvaltningsansvaret ble samtidig overført til ambassaden i Luanda som høsten 2016 ble styrket med en spesialutsending for klima og skog, stasjonert ved ambassadeseksjonen i Kinshasa.

- **Liberia**

The Sustainable Trade Initiative (IDH)

Arbeidet i Liberia har så langt bidratt til å fasilitere en dialog mellom lokalsamfunn, palmeoljeselskaper med konsesjoner og myndighetene for å identifisere egnet areal for beskyttelse av naturskog samt planting av oljepalmer. Norad inngikk i andre kvartal et samarbeid med konsulenter fra Nordic Consulting Group for å vurdere oppskalert innsats til IDH. Spesielt IDHs planer for samarbeid med palmeoljeselskaper i Liberia har blitt gjennomgått. Anbefalingene fra rapporten er tatt til følge. Tross høy risiko vurderes det som

høyst sannsynlig at støtten til IDH oppskaleres og utvides i de kommende årene. KLD vil forvalte den nye støtten til IDH når avtalen mellom IDH og Norad utløper 30. juni 2017.

- **Guyana**

Partnerskapet med Guyana har bidratt til Klima- og skoginitiativets mål på landnivå. Norad bestilte på oppdrag fra KLD en ekstern vurdering av planene for vannkraftanlegget Amaila Falls som del av beslutningsgrunnlaget for eventuell igangsetting av dette infrastrukturprosjektet. Endelig avgjørelse rundt gjennomføring av prosjektet vil tas i 2017, og som et ledd i en større planprosess for energi og klima for myndighetene i landet.

- **Avtaler i 2016**

KLD ba Norad gå i avtaleforhandlinger med flere nye partnere i 2016. Et utvalg av disse presenteres under.

Norge, Tyskland og Peru signerte i 2014 en fellesavtale for å oppnå null avskoging innen 2020. Norge vil bidra med opptil 1,8 mrd. kroner for å oppnå dette målet, hvorav 1,5 mrd. kroner skal være betaling for utslippsreduksjoner (fase 3). Resten skal gå til oppfyllelse av milepæler under fase 1 og fase 2. Norad inngikk i 2016 avtaler med WWF og UNDP for å bidra til å oppnå disse milepælene.

- Avtalen med WWF ble signert i mars. Prosjektet har i løpet av kort tid gjort store framskritt med å sikre landrettigheter for urfolk, og ligger an til å nå målet om at 150 000 hektar med skog skal overføres til urfolk innen juni 2017. Sammenlignet med andre grupper anses urfolk som bedre beskyttere av regnskog. Dette vil underbygge klima- og skogsatsingens mål om bedre styresett i skog- og arealforvaltning.
- Avtalen med UNDP ble signert i juni. På grunn av forsinkelser med etablering av ny administrasjon etter presidentvalget, kom prosjektet først i gang sent høsten 2016. Prosjektet skal følge WWF sin modell for å sikre landrettigheter for urfolk, og skal innen utgangen av 2017 nå målet om 300 000 hektar.

Norad inngikk avtale med sekretariatet til Governor's Climate and Forest Task Force (GCF) i 2016. Arbeidet til GCF vil bidra til arbeid på subnasjonalt/provinsnivå, og vil bidra til oppnåelse av resultater i klima- og skogsatsingens resultatrammeverk under milepælen 'policy for bærekraftig skog- og arealbruk i skogland'. Det er også opprettet et eget fond for GCF, Governors Climate and Forest Fund (GCFF) Norad har i samarbeid med Nordic Consulting Group gjort en gjennomgang av fondet. Per 31. desember 2016 var det ikke kommet til en konklusjon om mulighetene for støtte til fondet. Ulike alternativer for mulig støtte vil bli utredet i 2017.

Norad inngikk avtale med Center for International Forestry Research (CIFOR) i 2016. Norad har allerede tett dialog med og drar nytte av analyser og rapporter fra senteret. Avtalen ses på som svært nyttig og strategisk for å dokumentere utviklingen i sentrale REDD+-land.

Det er også inngått mindre avtaler med BBC Media Action og Mongabay, som begge vil bidra mot klima- og skogsatsingens indikatorer relatert til å gjøre REDD+ mer offentlig tilgjengelig.

3. Status på Norads arbeid med å nå målene for sivilsamfunnsatsingen

Norad publiserte 10. juni 2016 en rapport som oppsummerer resultater av sivilsamfunnsporteføljen 2013-2015. 42 prosjekter ble støttet med til sammen 275 mill. kroner årlig i perioden. Noen av de viktigste resultatene var:

- Om lag 3,8 millioner mennesker fikk sine inntekter fra bærekraftig bruk av jorda i satsingsområdene.
- 13 organisasjoner rapporterte at urfolk og skogavhengige folk fikk landrettigheter i løpet av prosjektperioden.
- 19 organisasjoner oppga at de har bidratt til utslippsreduksjoner gjennom å ha bidratt til redusert avskoging, f.eks. ved å ha påvirket kommersielle selskaper, eller utviklet alternative inntektskilder for småbrukere.

I 2016 inngikk Norad 32 avtaler med sivilsamfunnsorganisasjoner for å videreføre dette arbeidet. Ytterligere tre planlagte avtaler er til vurdering. Tiltakene er valgt ut som de som best kan bidra til målene for klima- og skogsatsingen, men det vil først foreligge resultatinformasjon medio 2017.

Føringer

- 1. KLD skal involveres i saker som innebærer politiske beslutninger og veivalg*
Dette følges opp kontinuerlig gjennom regelmessige ledermøter og daglig dialog mellom Klima- og skoginitiativet i KLD og Norad.
- 2. I 2016 skal det legges vekt på å kommunisere resultater utad, både nasjonalt og internasjonalt.*
I 2016 har Norad publisert en rekke relevante saker på Noradbloggen for å øke både oppmerksomhet og forståelse av sentrale tema for klima- og skogsatsingen. Avtalen med CIFOR og deres rapporter er et godt eksempel der resultater og vurdering av klima- og skogarbeid deles både i Norge og internasjonalt. Norad har også produsert informasjonsvideoer om Klima- og skoginitiativet fra Brasil.
- 3. Klima- og skogsatsingen skal ses i sammenheng med den bredere grønne vekst-agendaen.*
Klima og miljø har lenge vært en sentral del av norsk utviklingspolitikk. I tillegg har klimasmart landbruk, matsikkerhet og helse økt oppmerksomhet på grønne vekst. Norad deltar i de norske delegasjonene til FNs klimaforhandlinger og Det grønne klimafondet. Norad forvalter flere prosjekter innen grønne vekst som del av Klima- og skoginitiativet.
- 4. Norad skal drifte sekretariatet for Guyana REDD+ Investment Fund (GRIF) gjennom å ivareta de administrative oppgavene for styrets saksbehandling*
Driften av sekretariatet går som planlagt. Det har i 2016 vært relativt lite aktivitet for sekretariatet, grunnet politisk skifte og dialog mellom Norge og Guyana om videre samarbeid. For 2017 ser det ut til å ligge flere prosjekter i 'pipeline' og at aktiviteten vil ta seg

opp igjen. Møter i Steering Committee og med partnerorganisasjoner er planlagt første kvartal 2017.

5. *Effektiv juridisk rådgivning skal prioriteres for klima- og skogsatsingens avtaler*
Juridisk vurdering/kvalitetssikring inngår ved utforming av alle avtaler. Dette gjelder spesielt i fasen før avtaleinngåelse med juridisk kvalitetssikring og veiledning, samt under hele forvaltningsløpet.
6. *Kompetanseprofilen for årsverkene som KLD finansierer i Norad skal rettes inn mot klima- og skogsatsingen sine konkrete behov*
Årsverkene som finansieres av KLD knyttet til klima- og skogsatsingen har den kompetanseprofilen som kreves. Det har vært tett dialog gjennom året for å sikre tilfredsstillende ressurser for forsvarlig oppfølging av klima- og skogsatsingen iht. departementets føringer.

Oppdragsliste 2016 resultatområde 5 Klima

KLD ble orientert løpende om de oppdrag som framgikk i Tildelingsbrevet 1. Der det var satt frist ble dette overholdt.

2.2. Spesifikke krav i instruks for virksomhets- og økonomistyringen pkt 3.2

Norad har levert på krav i instruksen når det gjelder tilskuddsforvaltning, faglig rådgivning og kvalitetssikring både til departementet og ambassadene, og produsert og formidlet resultater og kunnskap innenfor REDD+.

2.3. Evaluering, klima- og skogsatsingen

Evalueringsavdelingen startet i 2010 en følgeevaluering av Norges klima- og skoginitiativ. Høsten 2015 gikk følgeevalueringen inn i sin andre fase, med nye konsulenter. Formålet med følgeevalueringen er å framskaffe uavhengig dokumentasjon av resultater underveis i gjennomføringen av klima- og skogsatsingen. Lærdommene fra evalueringene formidles løpende til de involverte aktørene og offentligheten. På Norad.no finnes også en [samleside](#) med informasjon om følgeevalueringen sammen med samtlige rapporter som er utført siden oppstart.

I 2016 ble det fullført to separate, men relaterte, deskstudier: En litteraturstudie for å kartlegge kunnskapsgrunnlaget på klima- og skogfeltet, og en som vurderer initiativets endringsteori i lys av forskningen fra den første studien. De er tilgjengelige i én samlet rapport, og ligger ute på [Norad.no](#). Det ble også igangsatt to nye evalueringer i 2016. En tar for seg bistand til myndiggjøring ('empowerment') av lokalbefolkning gjennom sivilsamfunnsorganisasjoner. Den andre ser på samhandling mellom Verdensbankens 'Forest Carbon Partnership Facility' og samarbeidspartnere, særlig på landnivå. Evalueringene forventes ferdig i mars 2017.

I tillegg foregår et evalueringsarbeid i regi av Afrikabankens uavhengige evalueringsenhet IDEV på 'Congo Basin Forest Fund', der Evalueringsavdelingen sitter i referansegruppen.

3. Prioriterte tematiske områder

3.1. Utdanning

Norad har i 2016 lagt ned et betydelig arbeid for å bidra til utdannings-satsingen og gjennomføring av Meld. St. 25 (2013-2014) 'Utdanning for alle'. Gjennom dette har Norad også bidratt til at Norge har styrket og videreført sin posisjon som en leder på den globale utdanningsarenaen.

Jenters utdanning, kvalitet og læring, utdanning i krise og konflikt, resultatbasert finansiering, IKT/innovasjon og yrkesopplæring har, i tråd med føringene i Tildelingsbrev 1, vært sentrale områder for Norads arbeid. Norad har bidratt gjennom faglig rådgivning, deltakelse i faglig dialog og møter, og med kvalitetssikring, resultatoppfølging og forvaltning av tilskudd.

Barn og ungdoms rett til utdanning i krise og konflikt er styrket gjennom Education Cannot Wait (ECW), en ny mekanisme for finansiering og koordinering på området. Norad bidro med faglig rådgivning i etableringen. Lanseringen av ECW på World Humanitarian Summit i mai, og framleggelsen av Utdanningskommisjonens rapport med kunnskapsbaserte anbefalinger under FNs generalforsamling i september, er begge resultater av Norges rolle som pådriver og katalytisk kraft i forlengelsen av engasjementet fra utdanningskonferansen i Oslo i 2015. Både kommisjonsrapporten og ECW er virkemidler i arbeidet med bærekraftsagendaen og særlig bærekraftsmål 4 om utdanning. Norad har gitt faglige råd og bidratt i tunge faglige prosesser rundt både ECW og kommisjonen.

Norad sitter i styret for Inter-agency network for education in emergencies (INEE). Nettverket er viktig for å dele og systematisere kunnskap om utdanning i krise og konflikt.

Innen *fag- og yrkesopplæring* bidro Norad til videre konkretisering og utvikling av 'Building Skills for Jobs', en ny ordning som ble lansert høsten 2016. Norad har avtale med Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU) om forvaltning av den første fasen av programmet. Norad har fulgt opp samarbeidet med Tyskland og Storbritannia om yrkesopplæring i fire land i Øst-Afrika sammen med energiindustrien, Education for Development/ SOGA Employment and Skills for Eastern Africa, som skal gi yrkesopplæring og økt sysselsetting for unge mennesker. Norad sitter i styret. Som følge av utsatte investeringer i petroleumssektoren har det vært nødvendig å legge vekten på overførbare ferdigheter til andre sektorer enn petroleum. Det er gjennomført en 'gender study' for å se på hvilke hindre som eksisterer for jenters deltakelse.

Multilaterale organisasjoner utgjør viktige kanaler og samarbeidspartnere i utdannings-satsingen. Arbeidet med å følge opp utdanningsstøtten til multilaterale partnere har stått sentralt i 2016. Vi trekker fram Det globale partnerskapet for utdanning (GPE) og UNICEF som har vært særlig prioritert.

Gjennom deltakelse i GPEs Country Grants and Performance Committee har Norad spilt inn vurderinger av strategisk karakter til GPEs nye finansieringsmodell, risikovurderingssystem og resultatrammeverk. Norad har også bidratt i koordineringen av valggruppen Norge sitter i, og gitt råd til styreverv som UD har hatt i GPE. Norad bidro også i forberedelsene til avholdelsen av GPEs styremøte i Oslo i juni.

I tilknytning til dette styremøtet arrangerte Norad sammen med departementet og Utdanningsforbundet konferansen 'Leaving No One Behind in Education', med fokus på at barn og

ungdom ikke ekskluderes fra utdanning og hvordan spørsmålet håndteres innen rammen av GPE. Norad spilte en sentral rolle i den faglige forberedelsen.

Når det gjelder UNICEF, har Norad bidratt inn i styrearbeidet. I tillegg til omfattende rådgivning til departementet og strategiske innspill til arbeidet med ny UNICEF-strategi, har Norad også forvaltet landspesifikk avtale med UNICEF i Niger og framforhandlet ny avtale med UNICEF i Mali. Sahel-samarbeidet med UNICEF er en komponent i oppfølgingen av evalueringen av UNICEF og GPE fra 2015.

I tillegg til økt innsats inn mot globale prosesser, følger Norad de *bilaterale innsatsene på landnivå*. I 2016 har det vært omfattende rådgivning for å kvalitetssikre avtaler på utdanningsområdet som ambassader forvalter i en rekke land, inkludert Afghanistan, Etiopia, Haiti, Madagaskar, Malawi, Nepal, Niger, Palestina og Sør-Sudan. I rådgivningen til ambassadene har Norad også fremmet bruk av det nye resultatrammeverket der dette har vært relevant i forbindelse med inngåelse av nye avtaler. Samarbeidet med ambassadene bidrar til at Norad opprettholder sin kontekstforståelse og ekspertise på hvordan utdanningsagendaen utvikler seg på landnivå. Dette er kunnskap som så brukes aktivt for å følge opp investeringer gjennom de store multilaterale kanalene som UNICEF og GPE. I 2016 fikk Norad flere forespørsler om faglig leveranser enn vi hadde kapasitet til å besvare. Dette ble løst ved å avtale med enkelte ambassader hvilke bestillinger som hadde høyest prioritet.

UNESCO er den sentrale normative aktøren på utdanningsområdet. Norad har deltatt på ulike arenaer sammen med UNESCO og organisasjonens institutter, inkludert i Global Alliance for Measuring Learning (GAML). Norad samarbeidet dessuten med UNESCO sentralt om lanseringen av Global Education Monitoring Report 2016 (GEM-rapporten). Rapporten anses som et nøkkeldokument for å følge opp og rapportere framgang for utdanningsmålet i 2030-agendaen, og skape et felles evidensgrunnlag for råd og beslutninger. Norad sitter i Advisory Board for GEM-rapporten.

På området *kvalitet og læring* i utdanningen, har Norad fremmet den norske satsingen på lærere blant annet gjennom ledervervet i Teacher Task Force. Norad har også spilt en sentral rolle i arbeidet med å utvikle et nytt lærerinitiativ for å styrke en helhetlig satsing på lærere globalt og på landnivå. UNESCO, UNICEF, Verdensbanken, Education International, UNHCR, GPE og ILO samhandler om initiativet, og avtaleinngåelse ventes tidlig i 2017. Et ytterligere element i arbeidet med kvalitet i skolen, er arbeidet med å etablere en Global Book Alliance og et digitalt bibliotek for å utvikle og distribuere flere lesebøker og mer undervisningsmaterieell. Norad har vært i tett dialog med USAID i utviklingen av alliansen.

Norad leder styringsgruppen for partnerskapet United Nations Girls' Education Initiative (UNGEI). For å styrke partnerskapets slagkraft, arrangerte Norad den første konsultasjonen med relevante partnere om en ny strategi for UNGEI høsten 2016.

Norad har deltatt på styremøter i Verdensbankens fond for resultatbasert finansiering Results in Education for All Children (REACH), som har til hensikt å *samle og bygge kunnskap om ulike tilnærminger til resultatbasert finansiering* i utdanning. Avtalen med Verdensbanken om støtte til REACH ble i 2016 forvaltet av Norad i tett samarbeid med UD.

Området *IKT/innovasjon* har blitt fulgt opp i flere innsatser, deriblant i arbeidet med utviklingen av EduApp4Syria og Visjon 2030. Gjennom den før-kommersielle anskaffelsen EduApp4Syria har Norad,

i tett samarbeid med NTNU og en rekke internasjonale partnere, fått utviklet første versjoner av to open source-applikasjoner for smarttelefon som skal hjelpe syriske barn å lære å lese på arabisk og bedre deres psykososiale velvære. Spillene lanseres internasjonalt i mars 2017.

3.2. Næringsutvikling og jobbskaping

Norad har vært pådriver i å fremme reformer i den måten arbeidet med næringsutvikling drives i samsvar med 'Regjeringen vil' punktene fra Meld. St. 35 (2014-2015) 'Sammen om jobben – næringsutvikling innenfor utviklingssamarbeidet'.

Fra å arbeide med hovedsakelig frittstående prosjekter, vil støtten i større grad rette innsatsen mot helhetlige verdikjedeprogrammer i utvalgte land og sektorer. Her vil bedriftsstøtte kombineres med andre tiltak i tilhørende verdikjede for å sikre at enkelttiltak ikke mislykkes på grunn av flaskehals i andre deler av verdikjeden. For eksempel kan man innen landbruket arbeide direkte med enkeltbønder eller med bedrifter i foredlingsindustrien med tanke på sertifisering og kvalitetsforbedringer, samtidig som det satses i andre deler av verdikjeden for å sikre tilgang til finansiering og markedsadgang gjennom norske distribusjonskanaler. Dette kan igjen kombineres med ledelsesutvikling og yrkesopplæring for å sikre nødvendige menneskelige ressurser til vekstinitiativ.

Norad gjennomførte i løpet av 2016 en kartlegging i Etiopia for å bli kjent med myndighetenes prioriteringer, flaskehals i økonomien samt næringslivets og de multilaterale utviklingsbankenes situasjonsforståelse. Som et resultat av dette ble det, i samråd med ambassaden, anbefalt å satse på en slik helhetlig verdikjedesatsing innenfor landbrukssektoren, noe som er påbegynt i 2017. Dette er en ny måte å arbeide på, som krever en koordinert og helhetlig innsats med deltakelse fra både Norad, ambassader, Innovasjon Norge, multilaterale aktører som Norge samarbeider med og investeringsfond som Norfund, International Finance Corporation (IFC) og andre.

Norad har sittet i styrende organer/komiteer i en rekke trust-fund ledet av IFC og Verdensbanken, delvis på vegne av UD. Dette er større multilaterale initiativ som arbeider med forbedringer i ulike typer rammevilkår i utviklingsland. Fondet InfoDev arbeider for eksempel med digitalisering og inkludering av fattige i den nye digitale verden, samt med kvalitetsforbedringer og sertifiseringer i landbruksverdikjeden. Fondet African Development Partnership har arbeidet mye med å forbedre rammevilkår og lovgivning innen finanssektoren, blant annet med å fremme leasing-lover som bidrar til mer kapital til små og mellomstore vekstbedrifter. Fondet har også støttet en rekke inkubatorer som støtter knoppskyting og gir støtte til tidlig-fase tech-entreprenører. Fondet The Conflict Affected States in Africa Initiative (CASA) har et særskilt fokus på sårbare stater og å fremme bedre rammevilkår for næringsutvikling i de aller vanskeligste landene.

Norad har i økende grad, gjennom sin deltakelse i styrende organer, påvirket fondene til å gjøre en sterkere satsing mot det som er de norske prioriterte områdene med hensyn til geografi, bransje og tverrgående temaer. Norad søker også i økende grad å benytte deltakelse i slike initiativ til å styrke norske bilaterale initiativ, og finne synergier der fondenes innsatser har en direkte relevans til norske strategiske partnerskap i utvalgte land.

Norad lanserte en ny, konkurransebasert tilskuddsordning for næringslivet – 'Bedriftsstøtte for næringsutvikling'. Første utlysning ble gjennomført i november 2016, og responsen var god. Totalt

ble 34 bedrifter innvilget tilskudd. Tilskuddene var i hovedsak til forundersøkelser, partnersøk og opplæring av lokalt ansatte. Denne type tilskudd anses viktig for å bidra til at det blir flere gode prosjekter som settes i gang og som vil bidra til jobbskaping og økonomisk vekst gjennom skatteinntekter lokalt, som er den overordnede målsettingen med næringsutvikling. Det er fortsatt for tidlig å vurdere hvilke resultater tilskuddene fra den første utlysingsrunden gir.

Norad har også støttet bangladeshiske myndigheter for å styrke kapasitet og standarder tilknyttet skipsopphuggingsindustrien. Støtten har blitt kanalisert gjennom International Maritime Organization (IMO) som har bidratt med viktig kompetanseheving og rådgiving overfor myndighetene. Etter prosjektbesøk i 2016 anbefalte Norad at prosjektet ble videreført fra norsk side. Finansiering til en ny fase av prosjektet er sikret, nå fra ambassadens side.

Norad har bistått ambassaden i Colombo med å utarbeide en strategi på næringslivssamarbeid ved å identifisere områder hvor Norge har kompetanse og konkurransemessige fortrinn. Dette gjelder både kartlegging av rammebetingelser for mulig teknisk bistand og sektorer for potensielle norske investeringer som fornybar energi, IKT og marine og maritime ressurser. Som resultat av det tidligere Norad-støttede Business Match Making Programmet er det etablert flere norsk-lankesiske foretak, og det ligger godt til rette for et fornyet og utvidet næringslivssamarbeid.

På bestilling fra ambassaden i Kathmandu, gjorde Norad en kartlegging av mulighetene for å øke den norske innsatsen innen næringsutvikling og yrkesutdanning i Nepal, med fokus på fornybar energisektoren. Rapporten gav anbefalinger som senere har blitt brukt i dialogen med aktuelle partnere.

Som ledd i oppfølging av den nasjonale handlingsplanen for næringsliv og menneskerettigheter har Norad siden høsten 2016 krevd at bedrifter som søker støtte skal dokumentere risikohåndtering knyttet til menneskerettigheter, og at dette dokumenteres som del av rapporteringen til Norad. Norad forventer at søker opptre i tråd med FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter og OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv.

Norad har deltatt i en interdepartemental arbeidsgruppe om revisjon av den norske preferanseordningen for utviklingsland (GSP-ordningen).

3.3. Sårbare stater og konflikt

Arbeidet med land i sårbare situasjoner blir stadig sterkere vektlagt i det norske utviklingssamarbeidet. En økende andel av verdens fattige lever i disse landene. Det er behov for særlig stor innsats her for å nå bærekraftsmålene. Norad har godt fungerende landnettverk for sentrale land i denne kategorien, som Afghanistan, Palestina, Sør-Sudan og Myanmar. Norad har hatt jevnlig dialog med UD om land i sårbare situasjoner, og har bidratt med faglige innspill til UD's arbeid med strategi for sårbare stater.

Som del av Norads økende satsing på sårbare stater og konflikt, ansatte Norad i 2016 en fagdirektør for utviklingssamarbeid i land i sårbare situasjoner. Norad har deltatt aktivt i OECDs nettverk for land i sårbare situasjoner (INCAF) og fulgt nettverket for gjennomføring av New Deal (IDPS). Direktoratet arbeider også nært med UD på temaene sårbarhet, konflikt og økonomisk utvikling. Dette inkluderer regelmessig rådgivning og deltakelse i internasjonale konferanser. Migrasjon er en utfordring knyttet

til mange av de mest sårbare landene, og Norad deltok i en migrasjonssamling i Addis Abeba for norske ambassader i Øst-, Vest- og Nord-Afrika, samt UD og Justisdepartementet.

I arbeidet med Afghanistan har lanseringen av NOU 2016:8 'En god alliert – Norge i Afghanistan 2001-2014' fra det regjeringsoppnevnte Godal-utvalget fått mye oppmerksomhet og fornyet diskusjon om måloppnåelse og resultater. Norad har fortsatt tett oppfølging av FN-fondet for politireformen (LOTFA) og Verdensbankfondet Afghanistan Reconstruction Trust Fund, to viktige kanaler for norsk bilateral bistand til Afghanistan. For begge har anti-korrupsjonsarbeidet stått sentralt. Norad har også fulgt opp handlingsplanen for arbeidet med kvinner, fred og sikkerhet. Norad har utvidet ansvar for oppfølging av de norske frivillige organisasjonene, noe som kom på plass etter at forvaltningen av bistanden ble overført fra ambassaden til UD. Den vanskelige sikkerhetssituasjonen begrenset rommet for reiser og monitorering av prosjekter.

Norad har fortsatt tett kontakt med UD og ambassaden i Juba om Sør-Sudan, også etter den forverrede situasjonen i landet fra juli 2016. Direktoratet har gjennomført flere større oppdrag for ambassaden, blant annet knyttet til Olje for utvikling, utdanning, og kvinner, fred og sikkerhet. Norad har videre gitt råd om elementer i fredsavtalen mellom regjeringen og opposisjonen, knyttet til finansforvaltning og planen om et gjenoppbyggingsfond.

I mange land preget av konflikt og sårbarhet er det komplekse humanitære kriser som strekker seg over mange år. Forholdet mellom humanitær innsats og langsiktig utvikling har fått økt oppmerksomhet, ikke minst gjennom det humanitære toppmøtet i Istanbul (WHS) i mai 2016. For å bidra til bedre samhandling mellom humanitære og langsiktige aktører, samt en mer effektiv innsats i denne typen kriser, opprettet Norad i 2016 en arbeidsgruppe for dette saksfeltet. Denne gruppen har tett kontakt med UDs seksjon for humanitære spørsmål. Norad har organisert flere seminarer om temaene sårbarhet og konflikt, i tillegg til to-dagers kurs om land i konflikt og sårbare situasjoner på UKS.

3.4. Helse

Arbeidet med global helse omfatter både oppfølging og gjennomføring av regjeringens prioriterte innsatser, faglig rådgivning og forvaltning av tilskudd. Hoveddelen av rådgivningsarbeidet var rettet mot UD.

Norad har gitt faglig støtte til styrearbeidet, og ikke minst til det løpende faglige arbeidet i Vaksinealliansen Gavi, Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM), FNs befolkningsfond (UNFPA), FNs felles aidsprogram (UNAIDS) og Verdens helseorganisasjon (WHO). Norad har i tillegg deltatt i og gitt faglige innspill i det globale nettverket for *helsepersonell* (GHWA) og bidratt i utviklingen av en ny global strategi for helsepersonell. Norad har samarbeidet med Helsedirektoratet gjennom å gi faglige råd tilknyttet statsråds Bent Høies deltakelse i Kommissjonen for helsearbeidere og økonomisk utvikling.

Norad har dessuten ivaretatt en rekke helserelevante styre- og arbeidsgruppeverv, inkludert i *helseforskningsprogrammer* der WHO er vertskap, samt innen forskning og innovasjon (GLOBVAC, Produktutviklingspartnerskap og SL@B) som Norge finansierer.

Det er gitt viktige bidrag til *hiv-arbeidet* gjennom rådgivning og forvaltning. Norad er styremedlem i UNITAID, og har gjennom styre- og komitedeltakelse bidratt til en mer systematisk tilnærming til utvelgelse av typen produkter som kan støttes. Som medlem i styret til Robert Carr Civil Society Network Fund (RCNF) har Norad bidratt til å styrke fondets kapasitet og fokus på resultater.

I arbeidet med *helsesikkerhet* har vi blant annet evaluert et Norad-finansiert prosjektsamarbeid om å styrke nasjonal kapasitet til å identifisere og håndtere helsekriser. Gjennom rådgivning i Gavi har Norad sørget for at organisasjonen har styrket sitt fokus på vaksineberedskap og at de ytterligere støtter opp om og bygger kapasitet til overvåking og respons i land.

Vaksinealliansen Gavi

Med støtte fra Norge, vedtok Gavi i desember 2016 en revidert strategi for innføringen av vaksine mot livmorhalskreft (HPV). I revidert strategi er målsettingen økt til å ha vaksinert 40 millioner jenter i løpet av 2020. Norad har bl.a. bidratt til arbeidet med å identifisere mulige synergier mellom helse- og utdanningsfeltet, med skolebasert HPV-vaksinasjon som del av en plattform for ulike helse- og utdanningstilbud for unge jenter. Gjennom deltakelse i programkomiteen har

Norad spesielt bidratt til å sette helsepersonell høyere på dagsorden i Gavi gjennom å sørge for at risikoer knyttet til inadekvat dekning av helsepersonell blir del av Gavis program og risikoanalyse. Norad har også bidratt i utviklingen av retningslinjer for hvordan Gavi skal arbeide i humanitære kriser og sårbare situasjoner med deltakelse i en ekspertgruppe for arbeidet. Norad har vært opptatt av å styrke Gavis tilnærming/rolle i utbrudd av smittsomme sykdommer og å bygge kapasitet i land innen overvåking og respons.

I oppfølgingen av Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling har Norad bidratt til *seksuell og reprodutiv helse og rettigheter* (SRHR). Dette inkluderer gjennomføring av strategien mot kvinnelig kjønnslemlestelse (FGM). Norad monitorerer investeringer i og tilgang til prevensjonsmidler i norsk finansierte programmer, og oppdaterer regelmessig risikoanalyse knyttet til volumgarantiene for prevensjonsstav. Videreføring av dialog og arbeid for tilgang til trygge og lovlige aborter og mot barneekteskap har også vært sentralt i innsatsen.

Gjennom arbeidet med *retten til helse* som tema under menneskerettighetene har Norad samarbeidet med WHO om å utvikle verktøyet 'Innov8', som ble lansert i 2016.

Det regionale teamet i Lusaka

Siden 2002 har Norge og Sverige samarbeidet om å støtte arbeid med hiv og aids, og etter hvert seksuell og reprodutiv helse og rettigheter, på regionalt nivå i Afrika sør for Sahara. Arbeidet administreres av et team basert på den svenske ambassaden i Lusaka, Zambia.

I tråd med ny strategi er innsatsen nå fokusert på seksuell og reprodutiv helse og rettigheter generelt, med vekt på kvinner og jenter. Med støtte fra regionalteamet vedtok SADCs parlamentarikerforum (PF) en modell-lov mot barne- og tvangsekteskap i 2016, og Norad har bidratt spesielt med kompetanse på påvirkningsarbeid, blant annet i planlegging av en kampanje mot barne- og tvangsekteskap som oppfølging av vedtaket i SADC PF.

Verktøyet er allerede tatt i bruk i over 10 land for bedre å integrere likestilling og menneskerettigheter i lands helseplaner.

På helsefeltet har Norad gjennom rådgivning til ambassaden i New Delhi, bidratt til gjennomføring av en dataanalyse fra programmene i det norsk-indiske helsesamarbeidet NIPI. Dette arbeidet vil bli fulgt opp i 2017 med en artikkelserie for publisering i et anerkjent vitenskapelig tidsskrift. Vi har i tillegg bidratt til å gjennomføre evalueringer av helsesamarbeidet til Nigeria og samarbeidet med Clinton Health Access Initiative (CHAI).

Betydningen av *tverrsektoriell innsats* for å bedre helse har fått større aktualitet i bærekraftsmålene, og Norad har bidratt til dette blant annet gjennom å synliggjøre synergier mellom helse og henholdsvis utdanning, miljø/klima og ernæring. Norad har støttet UNFPA, PMNCH (The Partnership for Maternal, Newborn & Child Health - WHO) og en rekke ungdomsorganisasjoner i å utvikle en felles pådriveragenda for å fremme viktigheten av å investere i ungdom på tvers av bærekraftsmålene.

Norad som faglig pådriver i arbeidet med Every Woman Every Child og den globale strategien for kvinner, barn og ungdoms helse

Norge har vært en pådriver for Every Woman, Every Child (EWEC) siden lanseringen i 2010 og i utarbeidelsen og implementering av den reviderte globale strategien for kvinners, barns og ungdoms helse (2016 – 2030). Arbeidet har resultert i forpliktelser fra 140 aktører fra ulike sektorer og 60 land til støtte for EWECs gjennomføring av strategien. Samlet anslått verdi er USD 27 mrd. Statsminister Solberg var med å annonserte finansieringsmekanismen Global Financing Facility (GFF) for kvinner, barn og unges helse. I 2016 ble GFF utvidet med åtte nye partnerland til 16. Norad var redaktør for en rapport med bidrag fra 31 statsledere og regjeringssjefer tilsluttet GFF. Norad har bidratt i arbeidsgrupper for GFFs styringsstruktur, kommunikasjon og mobilisering, samt gitt faglige råd til UD og hatt løpende dialog med Verdensbanken og partnere forøvrig.

Utenriksminister Brende er medlem av FNs generalsekretærs styringsgruppe for EWEC. Gruppen arbeider blant annet med å videreføre EWEC som en prioritet for nytilsatt generalsekretær Guterres. Norad bidrar med det faglige fundamentet med fokus på forebyggende freds- og konfliktarbeid, samt styrking og bedre koordinering av arbeidet for kvinners, barns og ungdoms helse i humanitære kriser og konflikt (EWEC Everywhere), tverrsektorielt samarbeid spesielt mot utdanning, og styrket nasjonal og internasjonal helsefinansiering. Dette anses avgjørende for å levere på strategien og bærekraftsmålene. Innovasjon er et annet prioritert område der Norad har bidratt til utvikling og oppskalering av innovasjon og partnerskap globalt og på landnivå. Norad har vært engasjert i lansering og oppfølging av globale innovasjonssatsinger som Health Catalytic Grant Mechanism og IKT for Saving One Million Lives i Nigeria, Saving Lives at Birth Partnerskap, og EWEC Innovation Marketplace.

Norads bidrag til gjennomføring av anbefalingene fra Kommisjonen for informasjon og ansvarlighet for kvinners og barns helse (CoIA - EWEC) har inkludert forvaltning av avtale med Universitetet i Oslo om utvikling av helseinformasjonssystemer (DHIS2), som nå er i bruk i 47 land, hvorav 16 har rullet ut nasjonalt.

Som en oppfølging av Kommissjonen for livreddende medisiner (CoLSC – EWEC 2013) har Norad bistått UD i oppfølging av Reproductive, Maternal, Newborn, and Child Health (RMNCH) Trust Fund og deltakelse i fondets styrende organer. I 2016 gikk et tilskudd under fondet bilateralt fra Norad til Clinton Health Access Initiative (CHAI) til et mor-barn-program i Nigeria som ved konservative estimater har bidratt til å redusere mødredødelighet med 37 prosent og dødelighet blant nyfødte med 43 prosent i programområder i tre delstater.

Partnerskapet for mødre-, nyfødt- og barnehelse er tett knyttet til EWEC og implementeringen av den globale strategien. Norad er representert i styret og flere arbeidsgrupper, blant annet med ledelse av arbeidsgruppen for ansvarliggjøring, deltakelse i aktørgruppen for givere og stiftelser, pådriver- og kommunikasjon, samt ungdom.

Norge har spilt en helt sentral rolle i politisk og faglig mobilisering for EWEC og den globale strategien for kvinner, barn og ungdoms helse. Norad har bidratt til meget tett og konstruktivt samarbeid mellom fag og politikk opp mot UD og Statsministerens kontor. Arbeidet vil fortsette i 2017.

3.5. *Menneskerettigheter*

Norad har bidratt til oppfølgingen av Meld. St. 10 (2014-2015) 'Muligheter for alle – menneskerettighetene som mål og middel i utenriks- og utviklingspolitikken', og deltar i UDs styringsgruppe for denne oppfølgingen. Norad har i tett samarbeid med UD på ulike områder arbeidet med hvordan menneskerettigheter bør operasjonaliseres som nytt tverrgående hensyn i utviklingssamarbeidet, inkludert i arbeidet med Agenda 2030.

Norad har gitt faglige vurderinger om integrering av menneskerettigheter og urfolks rettigheter i ulike fondsmekanismer, prosjekter og programmer innen klima- og skogsatsingen, og i arbeidet med henholdsvis å revidere og å utvikle Verdensbankens og Asian Infrastructure Investment Bank's (AIIB) sosiale og miljømessige sikringsmekanismer.

Norad deltok i det normative arbeidet gjennom deltakelse i blant annet møter i urfolksmekanismen, EMRIP3, i FNs menneskerettighetsråd, samt ga innspill til ulike møter og resolusjonsforhandlinger i FNs 3. komite.

I oppfølging av strategien for ytringsfrihet og uavhengige medier er digitalisering og menneskerettighetene blitt et stadig viktigere tema internasjonalt. Norad har bidratt i dette arbeidet i internasjonale fora og nettverk. Dette er grenseoverskridende utfordringer for alle som ytrer seg i det digitale rom fra sikkerheten til den enkelte ytrer, til sivilsamfunnets handlingsrom.

Det ble foretatt egne gjennomganger av menneskerettighetsprosjekter støttet av ambassadene blant annet i Etiopia og Palestina.

---

³ Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples

Flere sivilsamfunnsorganisasjoner som mottar støtte fra Norad driver målrettede menneskerettighetstiltak for sårbare grupper som barn, funksjonshemmede og urfolk. Tilskudd til tro- og livssynsminoriteters rettigheter er eksempel på innsats med overordnet mål om å fremme menneskerettighetene til utsatte grupper. Norad har gitt faglige råd til UD om hvordan politisk økonomianalyser for Norges fokusland kan gjennomføres, og har gitt faglige råd om norsk støtte på landnivå.

Gjennomgang av UNRWAs utdanningsprogram om menneskerettigheter – Human Rights Education Programme

På oppdrag fra Norges representasjonskontor overfor de palestinske myndighetene gjorde Norad en gjennomgang av støtten til et utdanningsprogram i menneskerettigheter på skoler på Gazastripen drevet av FNs organisasjon for palestinske flyktninger i Midtøsten (UNRWA).

Programmet har pågått siden 2008. Mer enn 250 000 elever på alle klassetrinn har fått teoretisk og praktisk opplæring i temaet. Programmet har vært en pioner i utviklingen av menneskerettighetspensum, lærerutdanning og lærebøker, og gitt viktige innspill til UNRWAs nåværende utdanningspolitikk med integrering av menneskerettighetstenkning i alle fag. Innføring av elevdemokrati på den enkelte skole og en felles elevrådsstruktur for alle UNRWA-skoler har gitt elevene verdifulle erfaringer i medbestemmelse og praktisk konflikthåndtering.

Gjennomgangen avdekket også vesentlige utfordringer for bærekraften av programmet. Denne påpekingen har ført til en diskusjon mellom representasjonskontoret og UNRWA om hva som vil være den beste måten å ta vare på og videreføre kunnskapen og interessen som det norskstøttede programmet har ført til. Programmets innflytelse har nådd utover selve skole- og undervisningssituasjonen, til foreldre og andre pårørende i deres lokalsamfunn, som har fått eierskap til programmet og forventninger til UNRWA om at det vil fortsette.

Global Alliance on Disability (GLAD)

Konvensjonen for rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD) fylte ti år samtidig som verdens ledere høsten 2015 vedtok bærekraftsmålene. I tråd med prinsippet 'ingen skal etterlates' har bærekraftsmålene mange henvisninger til inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne.

Som Norges representant i GLAD har Norad i 2016 økt Norges arbeid med å følge opp FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne. GLAD er en nettverksplattform hvis formål er å dele informasjon bygget på deltakernes kunnskap og ekspertise, samordne og mobilisere ressurser. I nettverket deltar statlige, multilaterale og næringslivets aktører, frivillige organisasjoner og organisasjoner som representerer målgruppen.

Alliansen har på kort tid oppnådd positiv oppmerksomhet hos et økende antall innflytelsesrike bilaterale og multilaterale organisasjoner og i privat sektor. Målet er å skape større politisk

oppmerksomhet, mobilisere ressurser og sørge for bedre målretting av innsatsen på landnivå. Stadig flere aktører ønsker medlemskap i GLAD for å bidra til at nedsatt funksjonsevne ikke er ekskluderende. Etter påtrykk fra GLAD begynte OECD/DAC i 2016 å utvikle en egen policymarkør for bistand til gjennomføringen av rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne.

3.6. Kvinner og likestilling

Norads faglige rådgivning til UD og ambassadene dekket hele bredden av likestillingsinnsatsen, jfr. føringene i Tildelingsbrev 1. Norad har deltatt i UD's innsatsgruppe for likestilling, og bidratt med faglige innspill til handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken 2016-2020, som ble lansert i september 2016. Norad har også bidratt til utforming av programmet Likestilling for utvikling – LIKE.

Likestilling for utvikling - LIKE

Et nytt og viktig virkemiddel som skal bidra til gjennomføringen av Utenriksdepartementets handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken er etableringen av programmet: *Likestilling for utvikling - LIKE*.

Det nye programmet skal tilby faglig samarbeid for en mer effektiv bistand på likestillingsområdet. Kapasitets- og institusjonsutvikling hos relevante offentlige myndigheter i samarbeidsland skal skje gjennom samarbeid med norsk likestillingsekspertise og -erfaring. Programmet, som vil løpe i perioden 2017-2021, skal kombinere norske likestillingserfaringer med god bistandspraksis. Norad har spilt en sentral rolle i å utvikle programmet og arbeidet fortsetter i 2017.

Norad bidrar til gjennomføringen av handlingsplanen for kvinner, fred og sikkerhet (2015-2018) gjennom faglig rådgivning og vurdering av partnere. I 2016 ble det arbeidet med flere av handlingsplanens satsingsland, med særlig innsats i Afghanistan og Palestina.

Norad leverte faglige vurderinger og råd på likestillingsfeltet til styremøter for UN Women, WFP, UNFPA, UNICEF og Verdensbanken.

Det ble foretatt flere gjennomganger på bestilling av ambassader, ett eksempel omtales nedenfor.

Gjennomgang av UNRWAs likestillingsprogram Gender Initiative

Norges representasjonskontor overfor de palestinske myndighetene har støttet FNs organisasjon for palestinske flyktninger i Midtøsten (UNRWA) sitt likestillingsprogram siden 2008. I 2016 ønsket representasjonskontoret bistand fra Norad til å gjennomføre en midtveisgjennomgang av dette programmet. Målet for programmet er at jenter og kvinner på Gazastripen har tilgang til aktiviteter som bidrar til å forbedre deres psykososiale velferd og sosioøkonomiske muligheter. Programmet består av fem komponenter; bidra til å styrke unge kvinners jobbmuligheter, til at jenter gjennomfører utdanning med gode resultater, at kvinner har sosiale møtesteder i nærmiljøet, at kvinner har bedre kunnskap om kjønnsbasert vold og at enslige kvinner med barn har bedre muligheter for å forsørge familien. Programmet har hovedvekt av aktiviteter knyttet til tjenestelevering, men har også noe innsats innenfor talsmannsarbeid. Representanter for målgruppene peker på mange positive effekter av programmet, men resultatoppfølgingen har vært svak slik at disse er vanskelige å dokumentere.

Midtveisgjennomgangens viktigste anbefaling er at de fleste av tjenestene programmet leverer bør integreres i UNRWAs kjerneoperasjoner heller enn å være et eget likestillingsprogram. Dette handler i hovedsak om å sørge for at jenters og kvinners behov og interesser innenfor de ulike sektorene inkluderes i UNRWAs tjenestelevering på lik linje med gutter og menns behov og interesser. Dette vil bidra til å sikre bedre resultater og større bærekraft. Programmet bør dreies mot en mer systematisk innsats for å oppnå endringer av sosiale normer som har negative effekter på alle aspekter ved kvinners liv på Gazastripen. Representasjonskontoret vurderte gjennomgangen som svært nyttig, og vil følge opp viktige anbefalinger i dialogen med UNRWA.

3.7. Klima, miljørettet utviklingsarbeid og fornybar energi

Norad har bidratt med faglig rådgivning innen ulike områder av klimatilpasning, særlig klimatilpasset landbruk, klimatjenester og vannressursforvaltning. Ansvaret for oppfølgingen av matsikkerhet/landbruk ble delegert Norad i 2016, og en stor del av bistandsambassadenes portefølje er knyttet til naturressursforvaltning og matproduksjon. Koplingen matproduksjon og klimautfordringer er ofte etterspurt. Rådgivning på landbruksområdet innebærer ofte å forebygge negative effekter på produksjonen av endret klima. Innen det multilaterale følger Norad arbeidet i FAO og de andre Romabaserte institusjonene tett, og gir råd både på faglige og organisatoriske tema.

Norad har bistått forhandlingsdelegasjonen faglig opp mot og under klimamøtet i Marrakech. I tillegg er det gitt en faglig vurdering av søknad fra NDC Partnership. Norad har videre vurdert prosjekt-søknader og andre relevante sakspapirer til Det grønne klimafondet (GCF), samt deltatt på styremøtene. Likeledes har Norad bistått UD faglig i samarbeidet med UNEP og gitt omfattende faglige vurderinger knyttet til beslutninger i styrende organer i Den globale miljøfasiliteten (GEF). Norad har dessuten deltatt i de to arbeidsgruppene på henholdsvis måling av utslippsreduksjoner og klimafinansiering.

Hva gjelder urbanisering, har Norad bidratt med faglige råd knyttet til Urban agenda og Habitat III, i tillegg til å bistå med å arrangere innspillskonferanser i Oslo i forkant av Habitat III konferansen i Quito.

Norad har gitt omfattende faglig rådgivning under Fisk for utviklingsprogrammet, blant annet til ambassadenes programmer i Angola, Mosambik og Cuba.. Videre har blant annet ambassadene i Beijing, New Delhi og Kampala bedt om rådgivning og gjennomganger på ulike miljøprogrammer.

Arbeidet med fornybar energi har omfattet regelmessig dialog med UD om energisatsingen, herunder innspill til de nye føringene for energibistanden. I løpet av året har Norad lagt ned et betydelig arbeid med å utarbeide en rapport som oppsummerer energisamarbeidet for perioden 2007-15. Rapporten vil bli lansert tidlig i 2017. Rapporten vektlegger oppnådde akkumulerte resultater over perioden med Ren Energi-initiativet som ramme. Den vil dekke bistand gjennom samtlige kanaler. Resultatene er kvantifisert med tall for tilgang, økt produksjon og reduserte eller unngåtte utslipp av klimagasser.

Arbeidet rettet mot ambassader er sentralt i ren energiarbeidet. Det har vært et betydelig antall bestillinger både fra UD og ambassadene. Arbeidet har blant annet omfattet rådgivning, prosjektvurderinger, gjennomganger og oppfølging ved besøk til prosjekter og ambassader i en rekke

land. Ett eksempel er sluttgjennomgangen av Cabo Delgado Rural Electrification Project i Mosambik, gjennomført våren 2016. Dette markerer slutten på et prosjekt der Norge har bidratt med til sammen 349 mill. kroner. Ambassaden i Maputo vil avslutte alle avtalene knyttet til dette prosjektet i 2017.

Norad arrangerte i samarbeid med UD en tre dagers energirådsamling i Norge i september 2016. Energiråder fra elleve ambassader deltok. Samlingen inkluderte et feltbesøk til Embretsfoss kraftverk og samlinger med private og offentlige aktører. Det ble utarbeidet konkrete oppfølgingspunkter som det arbeides videre med i 2017.

På vegne av KLD ble Norconsult engasjert som konsulent for en gjennomgang av planene for Amaila Falls-kraftverket i Guyana. Gjennomgangen viste at Amaila Falls-prosjektet vil gi Guyana raskest omstilling til fornybar energi til tross for en gjennomføringstid på drøye seks år. Dette er det første eksemplet på å bruke Norads energi-kompetanse på tiltak som faller inn under klima- og skogsatsingen.

Mer kjønns sensitivt miljøprogram i Himalaya

Ferskvann er menneskets viktigste ressurs. I Sør-Asia og Kina er om lag 1,5 milliarder mennesker direkte eller indirekte avhengige av vannet som renner fra Hindu Kush Himalyas (HKH). International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD) som er lokalisert i Nepal forsker på effekten klimaendringer har for fjellfolk og de som bor nedstrøms. Forskingen skal støtte ICIMODs åtte medlemsland i klimatilpasning. Kvinner står i front når det gjelder klimatilpasning, blant annet gjennom å ha ansvar for matsikkerhet, henting av vann og brensel. I mange landsbyer i HKH er det snart bare kvinner, barn og gamle igjen fordi menn emigrerer. Det er mot denne bakgrunn at ICIMOD ønsker å ta mer hensyn til kvinner både som organisasjon og i sin forskning og spredning av informasjon.

Norad har støttet ICIMOD i arbeidet med å integrere kjønns perspektivet bedre siden 2013. ICIMOD har i løpet av disse årene arbeidet med organisasjonskultur og kulturelle perspektiver som har diskriminert kvinner. I 2012 ble det gjennomført en likestillingsrevisjon av organisasjonen. Da denne revisjonen ble gjort i 2016 hadde det vært betydelig forbedringer i organisasjonen. Andelen kvinner har økt både i stab og ledelse. Videre arbeides det med å gjøre forskning og program mer kjønns sensitive. Norad har støttet ICIMOD med råd, både i forhold til situasjonen internt i organisasjonen og i program og forskning.

Dreining mot økt produksjon innen tre programmer i Sri Lanka

Norad gjennomførte i 2016 en sluttgjennomgang av tre programmer i de nordligste distriktene i Sri Lanka. Programmene ble ledet av UNDP, Sevalanka (lokal NGO) og FORUT med målsetting om å fremme økonomisk og sosial utvikling i områder som var rammet under borgerkrigen i 1983 - 2009. Levekårene i disse områdene er betydelig lavere enn i andre deler av Sri Lanka. Det er stort behov for å styrke primærnæringene som er hovedinntektskilde, samt skaffe ungdom lønnet arbeid.

Gjennom dette arbeidet har man lyktes i å etablere småbedrifter og anlegg for å bearbeide råvarer for det lokale markedet. Norad anbefalte i sin rapport at man for fremtiden dreide støtten mer over til å bygge opp næringsaktivitet. Blant annet bør man sikre økt produksjon som kan ta del i større verdikjeder og nå nasjonale markeder. På den måten blir det også lettere å bedre kvaliteten på produktene. I november 2016 inngikk ambassaden en ny avtale med ILO i tråd med anbefalingene fra Norad. Denne skal sikre videre inntektsøkning for befolkningen i disse områdene.

Gjenoppbygging av vannkraftverket Mt. Coffee i Liberia

Vannkraftverket Mt. Coffee, opprinnelig ferdigstilt i 1967-73, ble fullstendig ødelagt ved starten av borgerkrigen i 1990. Som en del av krigføringen ble kraftverket tvunget til å stanse, og det medførte etterhvert dambrudd med oversvømmelse av kraftstasjonen. Etter borgerkrigen i perioden 2006-10 ble selve kraftstasjonen rensket for metall som ble solgt som skrap.

Presidenten i Liberia og Nobels fredsprisvinner Ellen Sirleaf Johnsen hadde gjenoppbygging av Mt. Coffee som ett av sine store mål. Fra 2008 ble det igangsatt utredninger for gjenoppbygging av kraftverket. Norge hadde siden 2006 vært en sentral samarbeidspartner for Liberia innen energisektoren, og det var naturlig at Liberia henvendte seg til Norge for å bidra til gjenoppbyggingen av Mt. Coffee.

På et givermøte i Oslo i 2011 ble Liberia, Norge, tyske KfW Development Bank og Europeiske Investeringsbanken (EIB) enige om å finansiere gjenoppbyggingen av kraftverket. Norge fikk en ledende rolle ved å bidra til å organisere prosjektet. Norge utredet ulike alternativer for organisering, og finansierte en tidlig etablering av en Mt. Coffee Project Implementasjon Unit (PIU) for å ivareta byggherre funksjonen. Senere kom også amerikanske Millenium Challenge Corporation (MCC) med som en betydelig deltaker da Liberia selv ikke hadde nok midler som følge av Ebola epidemien som også medførte at prosjektet ble ett år forsinket.

Som rådgiver til UD/ambassaden har Norad fulgt Mt. Coffee-prosjektet fra starten og bidratt med faglige råd til organisering av prosjektet, faglige vurderinger og innspill til en rekke tekniske og miljømessige planer og utredninger, og faglige vurderinger av alle kontraktsevalueringene. Norad har også deltatt på givermøtene om prosjektet gjennom hele prosjektperioden.

Første aggregat av fire på Mt. Coffee kraftverket ble offisielt startet 15. desember 2016 av president Sirleaf Johnsen med høytstående representanter for alle giverne tilstede. Den norske delegasjonen ble ledet av Utenriksminister Børge Brende. De neste tre aggregatene vil bli ferdigstilt fortløpende fram til august 2017, og alt anleggsarbeid vil være avsluttet i løpet av 2017. Anlegget har en kostnad på USD 357 mill. Norge har bidratt med 493 mill. kroner til selve kraftverket og ca. 111 mill. kroner til Mt. Coffee Project Implementing Unit.

Fullt utbygd vil Mt. Coffee produsere ca. 430 GWh/år. Det meste vil bli produsert i den våte sesongen. Dette vil gi rikelig tilgang til stabil og ren fornybar energi til en mye lavere pris enn hittil. Fram til nå har Liberia hatt en av de høyeste strømprisene i verden dvs. over 50 USc/kWh. Nå kan denne trolig halveres.

3.8. Andre områder

Oppfølging av multilaterale organisasjoner og prosesser – De multilaterale utviklingsbankene

I tillegg til MOPAN-arbeidet som omtales under punktet om kvalitetssikring, har Norad i 2016 gitt faglig rådgivning i forbindelse med påfyllingsforhandlingene til fondene for de fattigste landene i henholdsvis Verdensbanken (IDA) og Afrikabanken (ADF). IDA og ADF finansierer bankenes samlede innsats i disse landene. Dette dekker alt fra infrastruktur og tiltak for å utvikle privat sektor, til sosial sektor, til styresettarbeid. Norad har bidratt med spisset fagkompetanse innen områder av særlig interesse for norske posisjoner. Norad har med utgangspunkt i dette laget en samlet overordnet vurdering av helheten i forslagene i forhandlingsdokumentene. En slik helhetlig bistandsfaglig vurdering krever hele kompetansebasen til Norad, ikke minst kunnskap om arbeid med tverrgående hensyn. Utenriksdepartementet har tatt med seg et bredt faglig grunnlag inn i utarbeidelsen av norske posisjoner, noe som har bidratt positivt til argumentasjonen i forhandlingene.

Norad har videre arbeidet med faglig rådgivning og kvalitetssikring til Norges deltakelse i utforming av styringsdokumenter for Den asiatiske infrastrukturinvesteringsbanken (AIIB). Norad har også deltatt i delegasjonene til årlig møte i Verdensbankgruppen, samt gitt faglige innspill til løpende styrearbeid i flere av utviklingsbankene.

Skatt

Norad bidrar i oppfølgingen av Addis Abeba Action Agenda som ble vedtatt under den tredje internasjonale konferansen om finansiering for utvikling. Norge støtter Addis Tax Initiative som innebærer økt satsing på skatterelatert bistand. Bidraget fra Norad innen skatt og utvikling kom i hovedsak på tre områder:

- arbeidet med finanskomponenten i Olje for utvikling-programmet i utvalgte land
- støtten til sivilsamfunnsorganisasjoner som arbeider med skatt, åpenhet og kapitalflukt
- bidrag til ulike IMF-fond som har fokus på naturressurser, generell skattepolitikk og administrasjon og anvendelse av diagnoseverktøy for skatteadministrasjoner

Som del av Norads satsing på dette området har Norad ansatt en fagdirektør på skatt.

Finansforvaltning

I mange utviklingsland er mangler i forvaltning av offentlige inntekter og utgifter en viktig årsak til svak økonomisk utvikling. Norad deltar i et internasjonalt samarbeid som systematiserer internasjonal praksis innen økonomisk styresett gjennom programmet Public Expenditure and Financial Accountability (PEFA). PEFA-analyser brukes til å vurdere styrker og svakheter ved et lands finansforvaltning. I 2016 ble en grundig faglig oppdatering av PEFA-rammeverket slutført. Norad har bidratt faglig med særlig vekt på håndtering av inntekter fra naturressurser, skatt og riksrevisjonsfunksjonen. De siste ti årene er det, som et grunnlag for reformer, laget over 500 PEFA-analyser i mer enn 150 land.

Norad har støttet utvikling av et tilsvarende rammeverk for riksrevisjoner. Den internasjonale organisasjonen for riksrevisjoner, The International Organisation of Supreme Audit Institutions (INTOSAI), godkjente i 2016 et slikt analyserammeverk (SAI Performance Measurement Framework). Med midler fra Norad har INTOSAI Development Initiative, utviklingsenheten i INTOSAI, bistått Riksrevisjonen i Afghanistan med å bruke rammeverket til å analysere styrker og svakheter ved deres

institusjon. Riksrevisjonen i Afghanistan benytter dette i en strategiprosess for å målrette utviklingen av institusjonen. Norad deltok i det internasjonale giver- og riksrevisjonssamarbeidet (INTOSAI-Donor Cooperation) gjennom styredeltakelse og arbeidsgrupper.

Del IV: Styring og kontroll i virksomheten

1. Styring og kontroll

Styring og kontroll i Norad gjennomføres i samsvar med regelverket for økonomistyring i staten og Utenriksdepartementets hovedinstruks for økonomistyring i Norad.

I 2016 har Norad arbeidet videre med å utvikle den interne styringen generelt og risikostyringen spesielt. Mye av dette har handlet om tydeligere kopling mellom den årlige virksomhetsplanen og Norads strategi. Virksomhetsplanen skal være et supplement til tildelingenes brevene fra UD og KLD, og brukes hovedsakelig i den interne styringsdialogen mellom direktør og avdelingsledere.

Norad videreutviklet arbeidet med mer systematisk risikostyring. Norads virksomhetskritiske risikoer følges opp med tiltak og jevnlig rapportering til direktøren. I planleggingen av 2017 har Norad vært særlig opptatt av å kople risikoarbeidet til virksomhetsstyringen for øvrig gjennom å knytte leveranser i virksomhetsplanen til de virksomhetskritiske risikoene.

Norad har grundig transaksjonskontroll og hyppig økonomirapportering på både drifts- og tilskuddsmidler internt og til de to styrende departementene. Norad arbeider for jevnere utbetalingstakt gjennom året.

I likhet med mange andre offentlige virksomheter gjennomførte Norad en vurdering av hvorvidt Norad skulle etablere en internrevisjon. På grunnlag av denne vurderingen besluttet Norads direktør at det skal etableres en internrevisjonsfunksjon i Norad innen 1. januar 2018.

2. Nulltoleranse

Krav om god internkontroll og forvaltningskompetanse blir stadig tydeligere i kontrakter med tilskuddsmottakere. Regjeringens arbeid med nulltoleranse av misbruk av bistandsmidler blir fulgt opp av Norad med innsats innen både forebyggende, avdekkende og reaktive tiltak. Ved forhåndsvurdering, opplæring og tydelige krav til kontroll ønsker Norad å forebygge misbruk av midler. Partnervurderinger og 'følg-penger reiser' avdekker svakheter og har i noen anledninger gitt informasjon om mulig mislighold av penger, og derved bidratt til åpning av varslingsaker. 70 prosent av varslingssakene som ble avsluttet i 2016 ble innvarslet av Norads tilskuddsmottakere. Norad fikk i 2016 totalt 68 henvendelser om mislighold. Det synes å være en økende bevissthet om at avdekking og oppfølging av mislighold i egen organisasjon er uttrykk for fungerende internkontroll.

3. Sikkerhet og beredskap

Beredskap

Norad oppdaterte beredskapsplanverket i 2016 etter flytting til nye kontorlokale og har gjennomført én kriseøvelse. Denne ble gjennomført som en intern øvelse uten involvering av utenforstående. Formålet var å gjennomføre en øvelse med fokus på intern organisering, rollebytte og samspill mellom deltakerne i teamet samt å teste ut nytt krisehåndteringsrom og omliggende fasiliteter.

Sikkerhet, herunder informasjonssikkerhet

Norad forvalter og utvikler fortløpende sitt Styringsystem for informasjonssikkerhet (ISMS) basert på ISO27001 standarden. Informasjon om ISMS og opplæring er tilgjengelig på Norads intranett.

Ledelsens gjennomgang av Norads informasjonssikkerhet inngår som en del av den overordnede risikovurderingen, og tiltak iverksettes etter behov.

Norad har rutiner for autorisasjon av sikkerhetsklarert personell som skal behandle gradert materiale.

4. Bemanning, ressursstyring og kompetanse

Bemanning	2014	2015	2016
Antall ansatte per 31.12	236	246	246
Antall rekrutterte	39	24	20
Andel nyrekrutterte med Master eller PhD, prosent av total	100	98	100
Antall ut i permisjon	4	20	21
Gjennomsnittsalder ansatte	46,4	46,3	46,7
Gjennomsnitt pensjonsalder	69,5	68,5	67
Prosentandel kvinner	65	62	64
Samlet sykefravær	4,9	6,9	5,6

Antallet medarbeidere har vært stabilt fra 2015 til 2016. Av medarbeidere som gikk ut i permisjon i 2016, tjenestegjør sju på utenriksstasjon. Norad tilstrebet å innrette sin bemanning etter de tematiske føringene fra UD og KLD.

Høsten 2015 gjorde Norad

flere tiltak for å tilpasse organisasjonen til en mulig reduksjon i driftsbudsjettet. Tilpasningen fortsatte ut første kvartal i 2016, selv med noe bedre økonomiske rammer i endelig tildeling. Det ble ført en streng rekrutteringspolitikk hele 2016, herunder en mer restriktiv politikk på å gi fast tilsetning. Tilpasningen førte til en utfordrende bemanningssituasjon for flere avdelinger. Det har blitt gjennomført noen interne forflytninger av medarbeidere. Eksterne rekrutteringer ble gjenopptatt i andre kvartal, slik at Norad kunne erstatte kompetanse etter medarbeidere som fikk permisjon.

Norad planla for overtakelse av NORDEM fram til det ble besluttet at NORDEM skulle tilknyttet Flyktninghjelpen i stedet for Norad.

Likestillingsredegjørelse

Norad har fortsatt det langsiktige arbeidet med å fremme likestilling og hindre diskriminering, både i rekrutteringer, lokale lønnsforhandlinger og i arbeidet med å tilrettelegge for et mer inkluderende arbeidsliv. Ved utgangen av 2016 hadde ca. 6 prosent av Norads ansatte innvandrerbakgrunn⁴. 13,4 prosent av søkere på utlyste stillinger registrerte at de hadde innvandrerbakgrunn. Til stillinger hvor det er kvalifiserte søkere fra landgruppe 2 kaller Norad alltid inn minst én søker fra denne gruppen. Det ble rekruttert én medarbeider med innvandrerbakgrunn i 2016.

⁴ Landgruppe 1: EU/EFTA-land, Nord-Amerika, Australia og New Zealand

Landgruppe2: Europa utenom EU/EFTA, Asia (inkl. Tyrkia), Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand.

Det ble i 0,5 prosent av søknadene på utlyste stillinger registrert at søker hadde funksjonsnedsettelse. Det ble ikke rekruttert noen med nedsatt funksjonsevne i 2016. I samarbeid med NAV tilrettela Norad for at to arbeidssøkere fikk arbeidstrening i virksomheten.

Gjennom året har Norad arbeidet med å redusere lønnsforskjeller mellom kvinner og menn ved bruk av de ulike virkemidler arbeidsgiver har for lønnsfastsettelse. Ved lokale lønnsforhandlinger var det et mål å ytterligere utjevne lønnsforskjeller ved at 80 prosent av forhandlingspotten skulle tilfalle kvinner. Dette målet ble nådd. De lokale forhandlingene førte dermed til at den gjennomsnittlige lønnsforskjellen mellom kvinner og menn ble redusert fra 9,6 prosent før forhandlingene til 6,3 prosent etter forhandlingene. Utviklingen innen de ulike stillingskategoriene framgår nedenfor.

Tilstandsrapportering		Ansatte	Prosent K/M		Brutto pr måned		
			M	K	M	K	K som % av M
Totalt i Norad (inkl. dir)	2015	246	38	62	54 185	48 613	89,70 %
Totalt i Norad (inkl. dir)	2016	246	36	64	54 667	52 472	96,00 %
Avdelingsledelse*	2015	8	37	63	83 508	82 041	98,20 %
Avdelingsledelse*	2016	9	37	63	89 189	84 091	94,30 %
Mellomledelse	2015	34	45	55	66 413	62 687	95,00 %
Mellomledelse	2016	32	42	58	67 882	66 717	98,30 %
Seniorrådgivere	2015	133	41	59	53 575	48 681	91,00 %
Seniorrådgivere	2016	145	36	64	54 298	51 884	95,60 %
Rådgivere	2015	51	30	70	40 912	40 405	99,00 %
Rådgivere	2016	50	30	70	41 786	43 273	103,60 %
Konsulent, første- og seniorkonsulent	2015	19	27	73	36 153	38 299	106,00 %
Konsulent, første- og seniorkonsulent	2016	9	45	55	36 331	37 143	102,20 %

*Tallene for ledelse i årsrapporten for 2015 inkluderer direktøren, i årsrapporten for 2016 er direktøren ikke inkludert i tall for avdelingsledelse

Norad har fortsatt et flertall kvinnelige ansatte. I 2016 var andelen kvinner 64 prosent og andelen menn 36 prosent. Andelen kvinner er større enn andelen menn i alle stillingskategorier. Denne kjønnsfordelingen er også gjenspeilet i søkergrunnet til ledige stillinger. Blant søkere på utlyste stillinger i 2016 var 59 prosent kvinner og 41 prosent menn. Fra 2015 til 2016 var det størst reduksjon av antallet ansatte i stillingskategoriene for konsulenter, mens økningen var størst i stillingskategorien for seniorrådgivere.

Prosentvis fordeling kvinner og menn								
År	Deltid		Midlertidig ansatte		Foreldrepermisjon		Legemeldt fravær	
	M	K	M	K	M	K	M	K
2015	25	75	40	60	21	79	4,5	5,4
2016	40	60	36	64	33	67	4,6	4,2

Kompetanse

Norad skal til enhver tid ha den nødvendige kompetansen til å kunne løse oppgavene på en kvalitativt god måte. Dette innebærer behov for kontinuerlig påfyll av kompetanse. Hovedvekten av medarbeidernes kompetansebygging skjer gjennom læring i arbeidet. Dette gjelder både innen eksisterende ansvarsområder og ved utvikling av ny kompetanse. Ett eksempel fra 2016 er hvordan fagdirektør for sårbare stater gjennom seminarer, seksjonskurs og individuell veiledning har arbeidet på tvers av fagområder for å øke medarbeidernes kompetanse på temaene sårbarhet og konflikt. Norad gjennomførte en rekke eksterne seminarer i 2016 også åpne for Norads medarbeidere. Dette er én av kildene til kunnskap innen prioriterte områder. Flere seminarer handlet om hvordan bruke lærdom fra evalueringer i pågående og framtidige satsinger.

Norad tilbyr i tillegg våre medarbeidere eksterne kompetansehevende tiltak. Stipendordningen ble relansert høsten 2016 og lyst ut med en kort oversikt over prioritert tematikk som ble vektlagt i stipendtildelingen. Dette vil bli videreført i 2017 for målrettet bruk av stipendmidlene. Alle nyansatte gjennomfører obligatorisk opplæringsprogram som omfatter både interne kurs og kurs ved Utenrikstjenestens kompetansesenter (UKS).

Lederutviklingsprogrammet er videreført. Nye møteplasser for ledere ble opprettet. Det ble gjennomført 360-graders tilbakemeldingsprosess for ledere med personalansvar for å bidra til den enkeltes videreutvikling i lederrollen.

Norad startet i 2016 et arbeid med å styrke kunnskapsforvaltningen i virksomheten. Dette arbeidet blir tatt videre i 2017.

5. Arbeidsmiljø og holdningsskapende arbeid

I etterkant av arbeidsmiljøundersøkelsen som ble gjennomført i 2015 har avdelingene i 2016 arbeidet med oppfølging av denne. Det er utarbeidet oppfølgingsplaner for forbedring og utvikling av arbeidsmiljøet.

I 2016 var det totale sykefraværet i Norad på 5,6 prosent. Dette er en reduksjon fra 6,1 prosent året før. Det er det legemeldte sykefraværet som står for nedgangen, fra 5,07 prosent i 2015 til 4,3 prosent i 2016. Det egenmeldte fraværet økte fra 1,06 prosent i 2015 til 1,26 prosent i 2016.

Gjennom kvartalsvise møter med avdelingsledere hvor bl.a. statistikk over sykefravær legges fram og eventuelt diskuteres, gis lederne bedre mulighet til å følge utviklingen i avdelingens sykefravær. Vi har også videreutviklet og forbedret våre analyser på sykefraværstatistikken som legges fram i AMU-møtene.

Norad har innført obligatorisk opplæring for alle ledere med personalansvar i helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid. For å skape økt bevissthet i organisasjonen generelt har vi gjennomført et informasjonsmøte om IA-avtalen i samarbeid med Arbeidslivssenteret i Oslo og bedriftshelsetjenesten.

I arbeidet med oppfølging av IA-avtalen har Norad etablert livsfasesamtaler for alle medarbeidere over 60 år. Samtalene er frivillige og fokuserer på Norads systematiske seniorarbeid og innspill til forbedringer på området. Det ble i 2016 gjennomført samtale med 21 medarbeidere. To medarbeidere gikk over til alderspensjon eller AFP, gjennomsnittlig avgangsalder var 67 år.

Norad har i 2016 utvidet treningstilbudet for sine ansatte ved å tilby veiledet gruppetrening i treningssenteret virksomheten disponerer i kontorbygget.

Det gjennomføres årlig en spørreundersøkelse om fysiske arbeidsforhold, i tillegg til løpende arbeidsplassvurderinger i regi av bedriftshelsetjenesten. Resultatet fra undersøkelsen blir fulgt opp gjennom tiltak overfor ansatte, gårdeier, renholdsfirma etc. Rapport med oppsummering og planlagte eller igangsatte tiltak presenteres i Arbeidsmiljøutvalget (AMU).

Dokumentet 'Etikk i Norad' ble utarbeidet i 2016 som et supplement til de etiske retningslinjer for statstjenesten. Dokumentet tar sikte på tydeliggjøre forventninger til etisk standard i Norad, og fremme etisk refleksjon i arbeidet. Dette er også tatt inn som del av interne obligatoriske kurs. Norad har begynt arbeidet med å drøfte etiske dilemma i avdelingene for å sikre bevissthet omkring viktigheten av etikk i utøvelsen av rollen som medarbeider i Norad.

6. Flytting til Bygdøy Alle 2

Norad flyttet fra Ruseløkkveien 26 til nyoppussede lokaler i Bygdøy Allé 2 i mai 2016. Gårdeier er Norsk Hydros pensjonskasse. Leiekontrakten har en løpetid på 10 år med mulighet for forlengelse. Det ble lagt stor vekt på at de nye lokalene skulle være tilpasset Norads behov og oppleves som hensiktsmessige for utførelse av de roller og oppgaver som er tillagt Norad. Flytteprosessen ble effektivt gjennomført og leietakerforholdet i de tidligere lokalene avsluttet på en ryddig måte.

De fleste ansatte har cellekontorer og antall åpne arbeidsplasser utgjør ca. en fjerdedel av det totale antall arbeidsplasser. Tilbakemeldinger fra ansatte har vist at Norads ansatte i stor grad er fornøyd med de nye lokalene. Alle medarbeidere fikk tilbud om ergonomisk gjennomgang av arbeidsplassen etter innflytting. Bedriftshelsetjenesten vurderte 128 arbeidsplasser.

7. Regjeringens fellesføring for 2016

Norad definerte organisasjoner og virksomheter som er mottakere av tilskudd fra Norad som våre eksterne brukere. For å kartlegge hvordan de opplever kontakten og samarbeidet med Norad ble det gjennomført en brukerundersøkelse høsten 2016. Undersøkelsen gikk ut til samtlige norske og et utvalg av internasjonale og nasjonale mottakere av tilskudd. Samlet ble undersøkelsen sendt til 326 mottakere, hvorav 151 (47 prosent) svarte.

Hovedbildet i resultatene er positivt, samtidig som resultatene også viste hvor brukerne ser størst forbedringspotensial: elektronisk søknads- og rapporteringsmulighet og klare, enkle maler og

retningslinjer. Iverksetting og videreutvikling av e-søknadsprosjektet som gir Norads søkere av tilskuddsmidler mulighet til å søke og rapportere elektronisk er det viktigste tiltaket framover. Norad iverksetter i tillegg tiltak for å forbedre brukerkommunikasjonen.

Norad har besluttet å gjennomføre tilsvarende undersøkelse på årlig basis for å se utviklingen. Det planlegges da å inkludere flere internasjonale og nasjonale mottakere. Basert på årets erfaringer vil undersøkelsen bli noe justert.

Del V: Vurdering av framtidsutsikter

FNs bærekraftsmål har hevet ambisjonsnivået for hvordan ekstrem fattigdom skal utryddes, sosiale ulikheter utjevnes og klimaendringene bremses. Dette har vi allerede sett at krever en innsats utenom det vanlige. Samtidig skjer politiske og teknologiske endringer i et raskere tempo enn det mange av våre utviklingsprosesser har klart å fange opp.

I 2017 vil derfor norsk bistand møte nye, komplekse utfordringer. Vi må utnytte den teknologiske utviklingen bedre for å gjøre bistanden mer effektiv og vi som myndigheter må finne smarte måter å jobbe i partnerskap med næringsliv, sivilsamfunn og academia.

Den samlede internasjonale bistanden går usikre tider i møte i 2017. I en slik kontekst blir det lagt merke til at Norge fortsetter å befeste posisjonen som en av verdens ledende bistandsgivere, blant annet gjennom den tverrpolitiske enigheten om å forplikte 1% av BNI til bistand. Som Norges fagetat for utviklingssamarbeid, der vår styrke ligger i å kombinere fagkompetanse og god praksis, skal vi bidra til at et fortsatt høyt bistandsnivå kan forsvares, gjennom å vise at den er kunnskapsbasert, at risiko identifiseres og håndteres, og at norsk innsats skaper varige resultater i utviklingsland.

Som en del av Fisk for Utvikling-programmet overtar Norad i 2017 det nye forskningsfartøyet 'Dr. Fridtjof Nansen'. Dette er det tredje i rekken av forskningsfartøy som er dedikert til arbeid i utviklingsland. Fartøyet inngår som en del av Nansenprogrammet, som har vært sentralt i norsk fiskeribistand i over 40 år.

Norad har i 2017 fått nye ansvarsområder med overføringen av viktige porteføljer. Vi vil derfor ha fokus på global utdanning og helse og sikre en god overgang av disse porteføljene. Innenfor helsesektoren vil vi følge særlig med på utviklingen av støtten til kvinners seksuelle og reproduktive helse og rettigheter.

For de fattigste og mest sårbare landene og utsatte grupper vil bistand fortsatt spille en viktig rolle framover. Vi vil i 2017 intensivere arbeidet med å anbefale retning og prioriteringer for å nå de 800 millioner mennesker som fortsatt lever i ekstrem fattigdom og slik bidra til en operasjonalisering av forpliktelsen om at ingen skal utelates (leave no one behind).

Migrasjon er et relativt nytt tema for Norad og norsk utviklingspolitikk, men vil bli viktigere framover.

Som respons til den teknologiske utviklingen har vi begynt å utforske temaet digital utvikling. Dette vil i noen grad operasjonaliseres i form av støtte til å tette det 'digitale gapet' som ellers vil øke mellom de fattigste og resten, og til digitale virkemidler knyttet til sosial ansvarliggjøring. Reell digital transformasjon har imidlertid noen større implikasjoner både for oss som organisasjon og måter vi driver bistand på. Norad vil derfor i 2017 styrke kompetanse, digitale løsninger og verktøy som understøtter Norads strategi mot 2020, og gjør oss bedre i stand til å løse vårt samfunnsoppdrag på en effektiv og sikker måte.

Del VI: Årsregnskap

Bekreftelse

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten med tilhørende rundskriv fra Finansdepartementet og krav fra eget departement.

Årsregnskapet gir et dekkende bilde av virksomhetens disponible tildelinger og regnskapsførte utgifter og inntekter, fordringer og gjeld.

Norad fører og rapporterer sitt virksomhetsregnskap i henhold til kontantprinsippet.

Årsregnskapet vurderes å gi et korrekt uttrykk for årets ressursbruk.

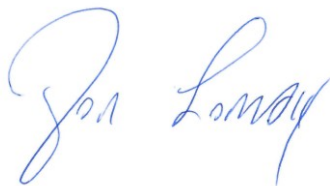
Vurdering av vesentlige forhold ved årsregnskapet

Det er ingen vesentlige endringer i driften i 2016 i forhold til tidligere år. Dette gjenspeiles i regnskapet som ikke viser vesentlige endringer i forhold til tidligere år.

Revisjonsordning

Norads regnskap revideres av Riksrevisjonen som bekrefter årsregnskapet. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per d.d. Revisjonsberetningen vil foreligge senest 1. mai 2017 og er offentlig informasjon fra det tidspunkt den utstedes fra Riksrevisjonen.

Oslo, 15. mars 2017

Jon Lomøy
direktør

Prinsippnote årsregnskapet

Årsregnskap for Norad er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten ('bestemmelsene'), fastsatt 12. desember 2003 med endringer, senest 18. september 2013, og Hovedinstruks for økonomistyringen i Norad, fastsatt av utviklingsministeren 1. januar 2005, oppdatert 1. mars 2013. Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115. Virksomheten omfattes av nettoføringsordningen for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen gjeldende fra 2015. Nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-116/2015.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet.

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser grupper av kontoer som inngår i mellomværende med statskassen. Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet.

Regnskapet følger kalenderåret

- a) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret.
- b) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp tilrettelagt for nettoføringsordningen vedrørende merverdiavgift på postene 01-49.
- c) Regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet.

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorrapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene korresponderer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen 'Netto rapportert til bevilgningsregnskapet' er lik i begge oppstillingene.

Alle statlige virksomheter er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.8.1. Ordinære forvaltningsorganer (bruttobudsjetterte virksomheter) tilføres ikke likviditet gjennom året. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som Norad har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet som Norad har fullmakt til å disponere. Oppstillingen viser alle finansielle eiendeler og forpliktelser Norad står oppført med i statens kapitalregnskap. Kolonnen samlet tildeling viser hva virksomheten har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver kombinasjon av kapittel/post.

Artskontorrapporteringen

Artskontorrapporteringen viser regnskapstall Norad har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Norad har en trekkrettighet for disponible tildelinger på konsernkonto i Norges bank. Tildelingene skal ikke inntektsføres og vises derfor ikke som inntekt i oppstillingen. Note 8 viser forskjeller mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen. Differansen utgjør leverandørgjeld per 31.12.2016.

Oppstilling av bevilgningsrapportering, 31.12.2016

Utgifts- kap.	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling *	Regnskap 2016	Merutgift (-) og mindre- utgift
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid	01	Driftsutgifter	A, B	250 045	234 353	15 692
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	01	Driftsutgifter	A, B	19 823	18 065	1 758
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	01	Driftsutgifter	A, B	49 000	38 746	10 254
1482	Internasjonale klima- og utviklingstiltak	01	Driftsutgifter	A, B	25 522	24 851	671
150	Bistand til Afrika	78	Regionbevilgning for Afrika	A	239 606	236 858	2 748
151	Bistand til Asia	78	Regionbevilgning for Asia	A	27 000	26 259	741
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	70	Sivilt samfunn	A	1 837 013	1 803 459	33 554
161	Næringsutvikling	70	Næringsutvikling	A	155 100	125 182	29 918
162	Overgangsbiand	70	Overgangsbiand	A	38 000	33 830	4 170
	Nødhjelp, humanitær biand og						
163	menneskerettigheter	70	Nødhjelp og humanitær biand	A	8 000	7 963	37
	Nødhjelp, humanitær biand og						
163	menneskerettigheter	72	Menneskerettigheter	A	3 500	3 424	76
164	Fred, forsoning og demokrati	70	Fred, forsoning og demokratiltak	A	22 000	22 000	0
	Fred, forsoning og demokrati		Global sikkerhet, utvikling og				
164		72	nedrustning	A	2 000	2 000	0
164	Fred, forsoning og demokrati	73	Andre ODA-godkjente OSSO-land	A	2 000	2 000	0
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	70	Forskning	A	35 000	34 925	75
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	71	Faglig samarbeid	A	204 061	203 000	1 061
	Miljø og bærekraftig utvikling mv.		Internasjonale miljøprosesser og				
166		72	bærekraftig utvikling	A	24 575	24 575	0
166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.	74	Fornybar energi	A	75 220	68 902	6 318
168	Kvinneres rettigheter og likestilling	70	Kvinneres rettigheter og likestilling	A	30 839	30 470	369
169	Global helse og utdanning	70	Global helse	A	208 026	207 657	369
169	Global helse og utdanning	73	Utdanning	A	312 964	312 963	1
170	FN-organisasjoner mv.	76	FN og globale utfordringer	A	31 000	31 000	0
	FN-organisasjoner mv.		Tilskudd til internasjonal				
170		81	landbruksforskning	A	105 000	105 000	0
1482	Internasjonale klima- og utviklingstiltak	73	Klima- og skogsatsingen	A	950 000	945 526	4 474
1633	Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift	01	Driftsutgifter			12 551	
Sum utgiftsført					4 655 294	4 555 559	
Inntekt- skap.	Kapittelnavn	Post	Posttekst		Samlet tildeling	Regnskap 2016	Merinntekt og mindre- inntekt (-)
5309	Tilfeldige inntekter	29	Inntekter til statskassen			18 819	18 819
5309	Tilfeldige inntekter	29	Gruppelivsforsikring			307	
5605	Inntekter til statskassen	83	Renteinntekter			3 444	
5700	Folketrygdens inntekter	72	Arbeidsgiveravgift			21 260	
Sum inntektsført					0	43 830	
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet						4 511 729	
Kapitalkontoer							
600880	Norges Bank KK /innbetalinger					52 881	
600880	Norges Bank KK/utbetalinger					-4 563 714	
701140	Endring i mellomværende med statskassen					-896	
Sum rapportert						0	
Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)							
Konto	Tekst				2016	2015	Endring
701140	Mellomværende med statskassen				-8 303	-7 407	-896

* Samlet tildeling skal ikke reduseres med eventuelle avgitte belastningsfullmakter. Se note B for nærmere forklaring.

Note A Forklaring av samlet tildeling utgifter			
Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
14101	10 984	239 061	250 045
16001	963	18 860	19 823
16501		49 000	49 000
148201		25 522	25 522
15078		239 606	239 606
15178		27 000	27 000
16070	811	1 836 202	1 837 013
16170		155 100	155 100
16270		38 000	38 000
16370		8 000	8 000
16372		3 500	3 500
16470		22 000	22 000
16472		2 000	2 000
16473		2 000	2 000
16570		35 000	35 000
16570		204 061	204 061
16672		24 575	24 575
16674		75 220	75 220
16870		30 389	30 389
16970		208 026	208 026
16973		312 964	312 964
17076		31 000	31 000
17081		105 000	105 000
148273		950 000	950 000

Note B Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	Stikkord	Merutgift (-)/ mindre utgift	Utgiftsført av andre iht. avgitte belastningsfullmakter(-)	Merutgift(-)/ mindreutgift etter avgitte belastningsfullmakter	Merinntekter / mindreinntekter (-) iht. merinntektsfullmakt	Omdisponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning	Innsparinger(-)	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp *	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
14101	Mulig overførbart beløp	-15 692		-15 692				-15 692	11 953	11 953
16001	Mulig overførbart beløp	-1 758		-1 758				-1 758	943	943
16501	Mulig overførbart beløp	-10 254		-10 254				-10 254		
148201	Mulig overførbart beløp	-671		-671				-671		
15078	"kan overføres"	-2 748		-2 748						
15178	"kan overføres"	-741		-741						
16070	"kan overføres"	-33 554		-33 554						
16170	"kan overføres"	-29 918		-29 918						
16270	"kan overføres"	-4 170		-4 170						
16370	"kan overføres"	-37		-37						
16372	"kan overføres"	-76		-76						
16570	"kan overføres"	-75		-75						
16571	"kan overføres"	-1 061		-1 061						
16674	"kan overføres"	-6 318		-6 318						
16870	"kan overføres"	-369		-369						
16970	"kan overføres"	-369		-369						
148273	"kan overføres"	-4 474		-4 474						

*Maksimalt beløp som kan overføres er 5% av årets bevilgning på driftspostene 01-29, unntatt post 24 eller sum av de siste to års bevilgning for poster med stikkordet "kan overføres". Se årlig rundskriv R-2 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.

Oppstilling av artskontorrapporteringen 31.12.2016			
	Note	2016	2015
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetalinger fra gebyrer	1		
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1		
Salgs- og leieinnbetalinger	1		
Andre innbetalinger	1	71	122
<i>Sum innbetalinger fra drift</i>		71	122
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn	2	172 321	172 608
Andre utbetalinger til drift	3	143 765	152 556
<i>Sum utbetalinger til drift</i>		316 086	325 164
Netto rapporterte driftsutgifter		316 015	325 042
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetaling av finansinntekter	4	3 444	4 052
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>		3 444	4 052
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetaling til investeringer	5	0	57
Utbetaling til kjøp av aksjer	5,8B		
Utbetaling av finansutgifter	4		
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		0	57
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		-3 444	-3 995
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	6	18 819	86 005
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		18 819	86 005
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd og stønader	7	4 226 993	4 405 035
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		4 226 993	4 405 035
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler *			
Gruppelivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		307	317
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		21 260	21 317
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		12 551	10 146
<i>Netto rapporterte utgifter på felleskapitler</i>		-9 016	-11 488
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		4 511 729	4 628 589
Oversikt over mellomværende med statskassen **			
Eiendeler og gjeld		2016	2015
Fordringer		441	-224
Kasse			
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank			
Skyldig skattetrekk		-8 753	-7 246
Skyldige offentlige avgifter			
Negativ netto lønn		9	63
Sum mellomværende med statskassen	8	-8 303	-7 407
* Andre ev. inntekter/utgifter rapportert på felleskapitler spesifiseres på egne linjer ved behov.			
** Spesifiser og legg til linjer ved behov.			

Note 1 Innbetalinger fra drift		
	31.12.2016	31.12.2015
<i>Innbetalinger fra gebyrer</i>		
Sum innbetalinger fra gebyrer	0	0
<i>Innbetalinger fra tilskudd og overføringer</i>		
Tilskudd/overføring 1		
Tilskudd/overføring 2		
Tilskudd/overføring 3...		
Sum innbetalinger fra tilskudd og overføringer	0	0
<i>Salgs- og leieinnbetalinger</i>		
Sum salgs- og leieinnbetalinger	0	0
<i>Andre innbetalinger</i>		
Andre innbetalinger lønn	15	100
Andre innbetalinger - arbeidsgiveravgift	3	22
Andre innbetalinger - reisekostnader	53	
Sum andre innbetalinger	71	122
Sum innbetalinger fra drift	71	122

Note 2 Utbetalinger til lønn		
	31.12.2016	31.12.2015
Lønn	156 371	156 614
Arbeidsgiveravgift	21 260	21 317
Pensjonsutgifter*		
Sykepenger og andre refusjoner (-)	-7 784	-8 478
Andre ytelser	2 474	3 155
Sum utbetalinger til lønn	172 321	172 608
* Denne linjen benyttes av virksomheter som innbetaler pensjonspremie til SPK.		
Antall årsverk:	242	242

Note 3 Andre utbetalinger til drift (se også vedlegg til note 3)		
	31.12.2016	31.12.2015
Husleie	30 013	39 445
Flyttekostnader	16 056	0
Vedlikehold egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	0	0
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	2 590	2 143
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	513	645
Mindre utstyranskaffelser	187	265
Leie av maskiner, inventar og lignende	1 591	1 342
Kjøp av fremmede tjenester	68 808	81 022
Reiser og diett	15 274	19 033
Øvrige driftsutgifter	8 733	8 661
Sum andre utbetalinger til drift	143 765	152 556
Note 4 Finansinntekter og finansutgifter		
	31.12.2016	31.12.2015
<i>Innbetaling av finansinntekter</i>		
Renteinntekter	3 444	4 052
Valutagevinst		
Annen finansinntekt		
Sum innbetaling av finansinntekter	3 444	4 052
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter		
Valutatap		
Annen finansutgift		
Sum utbetaling av finansutgifter	0	0
Note 5 Utbetaling til investeringer og kjøp av aksjer		
	31.12.2016	31.12.2015
<i>Utbetaling til investeringer</i>		
Immaterielle eiendeler og lignende		
Tomter, bygninger og annen fast eiendom		
Beredskapsanskaffelser		
Infrastruktureiendeler		
Maskiner og transportmidler		
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende	0	57
Sum utbetaling til investeringer	0	57
<i>Utbetaling til kjøp av aksjer</i>		
Kapitalinnskudd		
Obligasjoner		
Investeringer i aksjer og andeler		
Sum utbetaling til kjøp av aksjer	0	0
Note 6 Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten		
	31.12.2016	31.12.2015
Innbetalinger til statskassen - ubrukte midler	18 819	86 005
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten	18 819	86 005

Note 7 Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

	31.12.2016	31.12.2015
Tilskudd til kommuner	51	0
Tilskudd til ikke-finansielle foretak	86 780	128 667
Til til finansielle foretak	19 047	17 138
Til til husholdninger	3 433	429
Tilskudd til ideelle organisasjoner	2 198 294	2 375 712
Tilskudd til statsforvaltningen	377 098	238 186
Tilskudd til utlandet	1 542 290	1 644 903
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	4 226 993	4 405 035

Note 8 Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen**Del A Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen**

	31.12.2016 Spesifisering av <u>bokført</u> avregning med statskassen	31.12.2016 Spesifisering av <u>rapportert</u> mellomværende med statskassen	Forskjell
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i aksjer og andeler*			0
Obligasjoner			0
<i>Sum</i>	0	0	0
Omløpsmidler			
Kundefordringer	441	441	0
Andre fordringer			0
Bankinnskudd, kontanter og lignende			0
<i>Sum</i>	441	441	0
Langsiktige gjeld			
Annen langsiktig gjeld			0
<i>Sum</i>	0	0	0
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	-1 522		-1 522
Skyldig skattetrekk	-8 753	-8 753	0
Skyldige offentlige avgifter			0
Annen kortsiktig gjeld	9	9	0
<i>Sum</i>	-10 266	-8 744	-1 522
Sum	-9 825	-8 303	-1 522

* Virksomheter som eier finansielle anleggsmidler i form av investeringer i aksjer og selskapsandeler fyller også ut note 8 B.

Del B Spesifisering av investeringer i aksjer og selskapsandeler

Ervervsdato	Antall aksjer	Eierandel	Stemmeandel	Årets resultat i selskapet	Balanseført egenkapital i selskapet	Balanseført verdi i regnskap*
<i>Aksjer</i>						
Balanseført verdi 31.12.2016						0

* Investeringer i aksjer er bokført til anskaffelseskost. Balanseført verdi er den samme i både virksomhetens kontospesifikasjon og kapitalregnskapet.

Kap 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 01 Driftsutgifter

Tildeling: 19,823 mill. kroner

Situasjonsbeskrivelse

Det er viktig med god kunnskap om den norske humanitære innsatsen og innretningen av utviklingshjelpen.

Mål

- Solid kunnskap om Norges rolle i utviklingspolitiske spørsmål og om bistandens resultater
- Skape engasjement og debatt om bistand, utviklingsspørsmål og humanitære satsinger og globale problemstillinger.

Kap.post 160.01	
Kampanjer	8 178 317
Bistandsaktuelt	5 055 753
Arrangementer, inkl. Noradkonferansen og Norad Policy Forum	1 387 821
Publikasjoner, inkl. resultatrapporten	1 204 750
norad.no, filmer, sosiale medier	1 013 080
Annet	1 225 280
Samlet regnskap	18 065 000

Rapport 2016

Gjennom arrangementer, Statistikkportalen, Resultatportalen, fagsider og landsider på norad.no bidro Norad med omfattende resultatformidling og informasjon om norsk utviklingssamarbeid.

Norad arrangerte selv, eller var medarrangør på, en rekke arrangementer gjennom året. En oversikt over disse er gitt i vedlegg. Den internasjonale konferansen REDD Exchange samlet 500 deltakere. Arrangementet vant en internasjonal pris.

Norad-konferansen fant sted 9. desember. Tema for konferansen var sivilt samfunn. Om lag 570 personer deltok på konferansen (710 påmeldte – mål: 500-700). Alle påmeldte deltakere fikk tilgang til en app med program og informasjon om konferansen. På konferansen ble *Norads resultatrapport* lansert, og resultatene ble diskutert blant medlemmer i Stortingets utenriks- og forsvarskomiteé. Norads resultatrapport i 2016 viser eksempler på resultater fra bistand til og via sivilt samfunn. Ved siden av de kommunikasjonsmessige aspektene ved rapporten, er den en viktig del av resultatarbeidet i Norad og for UD, KLD og ambassadene.

Ved utgangen av 2016 inneholdt Resultatportalen 266 resultateksempler, hvorav 27 resultateksempler som var nye i 2015. Antall brukere og besøk gikk noe ned fra 2015, men de besøkende brukte mer tid og leste flere sider enn året før.

I 2015 ble det lyst ut en *treårig informasjonsatsing* for å nå ut til unge voksne om hva norsk bistand bidrar til og resultatene av innsatsen. Hovedtema var utdanning, med særlig fokus på jenter. Kampanjen ble flyttet til 2016 med oppstart i april. I september ble 2016-kampanjen gjennomført, en marsj til toppen av Gaustadtoppen for å markere bærekraftsmålene. Kampanjen samlet 5 000 turgåere. Se utfyllende informasjon under Kap x om Kommunikasjon

Det ble produsert flere korte filmer om resultater av bistand. Filmene ble benyttet i tilknytning til konferanser og brukt i sosiale medier. Norad produserte filmer på oppdrag fra KLD fra Brasil til Oslo REDD Exchange-konferansen samt og videre tre filmer i forbindelse med Norad-konferansen. En film om #EduApp4Syria ble produsert og delt med partnere over hele verden, og spredd internasjonalt.

Fagbladet *Bistandsaktuelt* hadde et opplag på 19 500 eksemplarer og kom ut med 8 nummer i 2016.

Vedlegg (1: Rapporter, studier, 2: Verv i styrer, arbeidsgrupper, 3: Konferanser, seminarer)

Vedlegg 1: Norads rapporter, studier mv gjennomført av, eller bestilt av Norad

Vedlegg 2: Norad - verv i styrer, arbeidsgrupper mv

Vedlegg 3: Konferanser, seminarer mv arrangert av Norad/med Norad som medarrangør

Vedlegg 1: Norads rapporter, studier mv. i 2016 (gjennomført av eller bestilt av Norad)

Hvor	Type dokument	Gjennomført av	Tittel
Årsrapporter			
	Årsrapport	Norad	Årsrapport Norad 2015
	Årsrapport NORHED	FaFo	The Norwegian Programme for Capacity Development in Higher Education and Research for Development. Results 2015
	Årlig rapport Olje for utvikling	Norad	Oil for Development – Annual report 2015
	Årsrapport evalueringsvirksomheten	Norad Evalueringsavdelingen	Evalueringsavdelingens årsrapport 2015: Kan lærdommer fornye utviklingspolitikken?
	Rapport	Norad	Norads resultatrapport 2016: Sivilt samfunn
	Rapport	Norad	5 forvaltningsgjennomganger
Region/land			
Afghanistan	Country Evaluation Brief (CEB)	Chr. Michelsen Institute	Country Evaluation Brief: Afghanistan
Afrika regionalt	Studie	Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU)	Emergency preparedness and early recovery for enhanced food security in Africa
Afrika regionalt	Veileder	ECSA Health Community, Population Council, and Kenyatta Hospital	Routine screening for intimate partner violence: A guide for trainers
Afrika regionalt	Fellesevaluering, Syntese	IDEV, Afrikabankens uavhengige evalueringskontor	Towards Private Sector Led Growth: Lessons of Experience
Angola	Gjennomgang	Multiconsult	Review of Technical Assistance to the Angolan Ministry of Energy and Water
Cuba	Midtveisgjennomgang	Hempel Consult	Mid-Term Review of the Project “Development of sustainable Marine Aquaculture in Cuba”
Etiopia	Gjennomgang	Nordic Consulting Group (NCG)	Gjennomgang av Utviklingsfondet Building a Honey Value Chain from Ethiopia to Norway
Etiopia	Studie	LTS	Study of Value Chain Development under the Sustainable Land Management Program (SLMP) II Ethiopia
Gambia, Tanzania, Malawi, Sveits	Sluttgjennomgang	Nordic Consulting Group (NCG)	Global framework for climate services
Haiti	Gjennomgang	Multiconsult	UNEPs Haiti Sustainable Energy South Department: Sluttgjennomgang av fase I og faglig forhåndsvurdering av søknad om fase II
Irak	Norad rapport	Norad	Strengthening the Oil and Gas Sector in Iraq
India, Norge	Midtveisgjennomgang Nordisk Mikrofinansinitiativ (NMI)	Chr. Michelsen Institute (CMI)	Mid-term review of the NMI TA-facility
India	Midtveisgjennomgang/appraisal	Norad	India - SINTEF- Central Pollution Control Board (CPCB) cooperation
Jamaica og St. Lucia	Gjennomgang	Multiconsult	Clinton Climate Initiative – Resilient Islands Program: Sluttgjennomgang av

			fase I og faglig forhåndsvurdering av søknad om fase II
Kenya	Case study	LVCT Health	Health facility responsiveness to the needs of child survivors of sexual violence: Case study of Nyeri and Nakuru Counties, Kenya. Nairobi, Kenya
Kenya, Norge	Sluttgjennomgang	Saana	End review of Fairtrade Norway 2013 – 2016
Liberia	Sluttgjennomgang	Multiconsult	End-review of Institutional Cooperation Norges Vassdrags- og energidirektorat og Ministry of Lands, Mines and Energy (Liberia) 2010-16
Malawi	Studie	CIMMYT	Rapid Appraisal of the effects of El Nino on Conservation Agriculture and Conventional farming systems in southern and central Malawi
Malawi	Gjennomgang	LTS International	Midterm Review – Malawi Livelihood programs
Malawi, Sør-Sudan	Studie	Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU)	Emergency preparedness and early recovery for food security
Malawi, Zambia	Studie	World Agroforestry Centre	Farmer-to-Extension extension approaches for cost-effective and scalable dissemination of conservation agriculture (CA) in Malawi and Zambia
Mosambik	Country Evaluation Brief (CEB)	Chr. Michelsen Institute	Country Evaluation Brief: Mozambique
Mosambik	Midtveisgjennomgang	Community Wisdom Partner	Mid Term Review of The INP Agreement
Mosambik	Fact finding mission Tilapia value chain	Norad	Aquaculture in Mozambique
Mosambik	Sluttgjennomgang	Multiconsult/Norad	Cabo Delgado Rural Electrification Program
Mosambik	Midtveisgjennomgang	Universitetet i Tromsø/Scanteam/World Fish	'Support Fisheries Sector Mozambique 2013-2017'
Myanmar	Markedsstudie	RR Consult	A Study of Market Opportunities for Potential Investors in Aquaculture Production, Technology and Services in Myanmar
Nepal	Rapport	Norad	Study on private sector development and vocational training in the renewable energy sector in Nepal
Nigeria	Evaluering	KPMG	Evaluation of 'Accelerating progress to achieve health related MDGs in Nigeria'
Nigeria	Prosjektgjennomgang	Education Development Trust (EDT)	Towards Safe School Initiative in Northern Nigeria
Norge	Gjennomgang	Norad	International Center for Hydropower: Sluttgjennomgang av samarbeidsavtale 2011-2015 og faglig forhåndsvurdering av søknad om videreføring 2016-2020
Norge, Peru, Zambia	Organisasjonsgjennomgang	Swedish Development Advisers AB	Review of Caritas Norway, Lions Aid Norway, Rainforest Foundation Norway and the Norwegian Students'

			and Academics' International Assistance Fund - four organisations with grant agreements with Norad
Norge, Nepal	Organisasjonsgjennomgang	Ternström Consulting AB	Review of four organisations with grant agreements with Norad: Digni, FORUT (Campaign for Development and Solidarity), the International Planned Parenthood Federation, and the Norwegian Red Cross)
Palestina	Norad rapport (diskusjon)	Norad	Assessment of Norwegian Support to Democratization and Strengthened Political Legitimacy in Palestine.
Afrika regionalt	Norad rapport (diskusjon)	Norad	Årsaker til Afrikas strømmangel-hva kan gjøres?
Afrika regionalt	Norad rapport (diskusjon)	Norad	Hvordan forvalter land inntekter og utgifter?
Afrika regionalt	Norad rapport (diskusjon)	Norad	Befolkningsvekst, økonomisk vekst og fattigdom i Afrika
Syria Libanon Jordan	Evaluering	IOD Parc	'Striking the Balance' Evaluation of the planning, organization and management of Norwegian assistance related to the Syria regional crises
Syria Libanon Jordan	Evaluation brief	IOD Parc	'Striking the balance' Managing for Risk in Complex Crises
Sør-Sudan	Country Evaluation Brief (CEB)	Chr. Michelsen Institute	Country Evaluation Brief: South Sudan
Sri Lanka	Sluttgjennomgang	Norad	End Review UNDP Northern Livelihood Development Program
Sri Lanka	Sluttgjennomgang	Norad	End Review Sustainable Livelihoods Program for Conflict Affected Rural Communities in the Northern Vanni region of Sri Lanka - SEVALANKA
Sri Lanka	Sluttgjennomgang	Norad	End Review Livelihoods Improvement and Skills Development Program, FORUT
Sri Lanka	Appraisal	Norad	End Review of Livelihoods Programs in Northern Province, Sri Lanka – Proposal for next phase
Sør-Sudan	Rapport	EDT-Education Development Trust	Review of Norwegian Partners in the Education Sector in South Sudan
Tanzania	Performance audit	Norconsult	Performance Audit II Rural Energy Agency (REA), Tanzania
Tanzania	Rapport	Norad	The role of Tax Administration in the Private Sector Development (PSD) Context in Tanzania
Tanzania Thailand	Evaluering	Chr. Michelsen Institute (CMI) og Nordic Consulting Group (NCG)	Chasing civil society? Evaluation of Fredskorpset
Uganda	Rapport	Population Council.	Effectiveness of a Community-Based SGBV Prevention Model in Emergency Settings in Uganda: Testing the 'Zero

			Tolerance Village Alliance' Intervention. Nairobi, Kenya:
Vest-Afrika	Midtveisgjennomgang	Consultant Christophe Breuil	Trygg Mat Tracking TMT - Fisheries Intelligence and MCS Support in West Africa 2014-2017"
Vietnam	Sluttgjennomgang	Norad	Applying Norwegian earth system model for climate change scenario development, monsoon and climate extreme events studies in Vietnam End review
Øst- og sørlige Afrika	Learning briefs	Population Council (The Africa Regional SGBV Network)	Fostering a multisectoral response to violence against children in East and Southern Africa (Brief 1-7)
Globalt			
	Artikkel i PLoS One	Toews I, Glenton C, Lewin S, Berg RC, Noyes J, Booth A, Marusic A, Malicki M, Munthe-Kaas HM, Meerpohl JJ. Extent	Extent, Awareness and Perception of Dissemination Bias in Qualitative Research: An Explorative Survey
	Artikkel i Implementation Science	Glenton C, Lewin S, Gülmezoglu AM	Expanding the evidence base for global recommendations on health systems: strengths and challenges of the Optimize MNH guidance process
	Effektevaluering	HELSE/URC: University of Heidelberg og Malawi College of Medicine	Final Results of the RBF4MNH Impact Evaluation, Malawi
	Evaluering	FCG SIPU International AB (SIPU) og Overseas Development Institute (ODI)	Evaluation of Norway's support for advocacy in the development policy arena
	Fellesevaluering, syntese	NIRAS Indvelop	Joint Scandinavian Evaluation of Support to Capacity Development
	Forhåndsvurdering - EAF Nansen Programme	Nordenfjeldske Dampskibsselskap (NFDS)	Appraisal of Programme Document for a new phase of the EAF-Nansen Programme
	Gjennomgang/review i Cochrane Database of Systematic Reviews 2016	Publisert av EPOC Norwegian satellite (2016). Gaitonde R, Oxman AD, Okebukola PO, Rada G	Interventions to reduce corruption in the health sector
	Gjennomgang/review i Cochrane Database of Systematic Reviews 2016	Publisert av EPOC Norwegian satellite (2016). Abdel-Aleem H, El-Gibaly OMH, EL-Gazzar AFES, Al-Attar GST	Mobile clinics for women's and children's health
	Gjennomgang/review i Cochrane Database of Systematic Reviews 2016	Publisert av EPOC Norwegian satellite (2016). Wiysonge CS, Abdullahi LH, Ndze VN, Hussey GD	Public stewardship of private for-profit healthcare providers in low- and middle-income countries
	Gjennomgang/review i Cochrane Database of Systematic Reviews 2016	Publisert av EPOC Norwegian satellite (2016). Oyo-Ita A, Wiysonge CS, Oranganje C, Nwachukwu CE, Oduwole O, Meremikwu MM	Interventions for improving coverage of childhood immunisation in low- and middle-income countries

Gjennomgang	Nordic Consulting Group (NCG)	Resultatgjennomgang av søknadsbasert støtte til næringsliv innen fornybar energi
Katalog	USAID	Innovation Catalogue
Litteraturstudie og studie av programteori	AECOM International	Real-time evaluation of Norway's International Climate and Forest Initiative. Literature review and programme theory
Litteraturstudie	Chr. Michelsen Institute	More than just talk? A literature review on promoting human rights through political dialogue
Litteraturstudie	Norad	Literature review – Higher education and development
Midtveisgjennomgang Design Uten Grenser	Nordic Consulting Group (NCG)	Mid Term Review Design Without Border
Programveileder	Norad	Olje for utvikling - Programveileder
Protokoll i Cochrane Database of Systematic Reviews 2016	Publisert av EPOC Norwegian satellite (2016). Downe S, Finlayson K, Tunçalp Ö, Gülmezoglu AM	Factors that influence the uptake of routine antenatal services by pregnant women: a qualitative evidence synthesis (Protocol).
Protokoll i Cochrane Database of Systematic Reviews 2016	Publisert av EPOC Norwegian satellite (2016). Fønhus MS, Dalsbø TK, Johansen M, Fretheim A, Skirbekk H, Flottorp S	Patient-mediated interventions to improve professional practice (Protocol).
Protokoll i Cochrane Database of Systematic Reviews 2016	Publisert av EPOC Norwegian satellite (2016). Bohren MA, Munthe-Kaas H, Berger BO, Allanson EE, Tunçalp Ö	Perceptions and experiences of labour companionship: a qualitative evidence synthesis (Protocol).
Rapport	UNFPA	Religion, Women's Health and Rights: Points of Contention and Paths of Opportunities
Rapport	USAID	Reading Repository – Development Alternatives Report
Rapport	Norad	The Norwegian Climate and Forest funding to civil society – Key results 2013 - 2015
Review	OECD/DAC EvalNet	Evaluation Systems in Development Co-operation. 2016 Review
Studie	Results for Development R4D	Global Book Fund Feasibility Study http://www.r4d.org/knowledge-center/study-%E2%80%94-global-book-fund-feasibility-study
Studie	IP Consult	Mapping of different models of international Public Private Development Partnerships in technical and vocational education and training

Vedlegg 2: Norads verv i styrer, arbeidsgrupper mv.

Forum	Tema	Norads deltakelse
Working Party on Development Finance Statistics (WP-STAT) i OECD	Bistandsstatistikk	Representerer Norge i WP-STAT hvor statistikkrapportering av bistandsforbruk og definisjonen av bistand (ODA) diskuteres.
MOPAN (Multilateral Organisation Performance Assessment Network)	Uavhengige vurderinger av kvaliteten på systemer, prosedyrer og resultater i multilaterale organisasjoner	Norges representant i tekniske arbeidsgruppe
EVA-forum	Nettverk for evaluering i staten	Medlem av arbeidsgruppe
OECD/DAC EvalNet	Nettverk for evaluering i OECD/DAC	Konstituert leder av nettverket fra høst 2016
African Economic Research Consortium	Økonomisk forskningsråd i Afrika	Observatør i styret
The Alliance for Health Policy and Systems Research (AHPSR), special research program	Helsesystem og policyforskning, inkl. implementeringsforskning. WHO	Styremedlem fra 2013
Amplify Change	Flergiverfond SRHR inkl FGM	Styremedlem (programstyre)
Association for Development of Education in Africa (ADEA), Steering Committee	Utdanningssatsing i Afrika	Styremedlem
Association for Development of Education in Africa (ADEA), Steering Committee	Utdanningssatsing i Afrika	Styremedlem
Bayer og Merck Volume Guarantee Oversight Boards	Volumgaranti P-stav	Medlem i 'oversight board' (programstyre) 2013-2019
Building Evidence in Education (BE2)	Forskningsnettverk	Medlem
E4D/SOGA-Employment and Skills for Eastern Africa	Internasjonalt styre	Medlem i styre og rådgivende forum f.o.m. 2015
ESTHER Alliansen	Helsepersonellutveksling	Styremedlem (programstyre)
Every Women Every Child (EWEC), Global Strategy 2.0	FNs generalsekretær - kvinners og barns helse og ny strategi	Medlem i arbeidsgruppe
EWEC Innovation Marketplace	Samarbeid om innovasjon	Medlem i styringsgruppe (initiativ)
GAVI PPC	Vaksine, program og strategikomite	Komitemedlem 2015-2017
Global Monitoring Report (GEM) Advisory Board	UNESCO - Gir råd om utviklingen av GEM Report 2016	Medlem av Advisory Board
Global Financing Facility (GFF), Trust Fund Committee	Finansieringsmekanisme for reproductive, maternal, newborn, child and adolescent health (RMNCAH), Verdensbanken	Komitemedlem
Global Book Alliance	Styringsgruppe for utvikling av mulig global innsats på læremidler	Medlem i styringsgruppe f.o.m. 2016
Global Health Workforce Alliance (GHWA)	Helsepersonell alliansen, Genève, slås sammen med WHO f.o.m 2016	Styremedlem 2014-2016 (avsluttet i 2016)
GLOBVAC Styre, Forskningsrådet	Global vaksine og helsesystem forskning for kvinners og barns helse, Forskningsrådet	Brukerrepresentant i styre og personlig vara
GPE Country Grant and Performance Committee	Vurderer søknader fra land som søker støtte fra GPE	Medlem, 2014 - 2016

GPE Inclusive Education working group	Inkluderende utdanning, inkludert fokus på barn med funksjonsnedsettelse	Medlem i arbeidsgruppe
Health Data Collaborative	WHO partnerskap om Helseinformasjonssystemer	Medlem i styringsgruppe (initiativ)
Human Reproductive Health (HRP), special research program	Spesialprogram i WHO. Human Reproductive Health Research, WHO / UNFPA/ UNDP/ UNICEF /WB	Styremedlem (programstyre)
Internagency Working Group	Tilknyttet resultatbasert finansering	Komitemedlem
International Institute for Educational Planning (IIEP)/Protect Education from Insecurity and Conflict (PEIC) rådgivende gruppe	Gir råd om hvordan forebygging og konfliktsensitivitet kan integreres i utdanningssektoren gjennom sektorplaner og læreplaner	Medlem i rådgivende gruppe
The Inter-Agency Network for Education in Emergencies (INEE)	Utdanning i krise og konflikt	Medlem: Styringsgruppe, f.o.m. 2015. Medlem: Education Cannot Wait, arbeidsgruppe
Mobiles for Education Alliance		Medlem f.o.m. okt 2014
Norwegian Institute for Global Health (NIGH)	Koordinasjon, norsk global helseforskning	Observatørtør i styret
NORGLOBAL2	Forskningsprogram på fattigdom og utvikling i Forskningsrådet	Brukerrepresentant i styre og personlig vara
Norwegian Partnership Programme for Global Academic Cooperation (NORPART)	Akademiske partnerskap og studentmobilitet	Brukerrepresentant
Norway India Partnership Initiative, Joint Steering Committee	Bilateralt helseprogram i India med fokus på kvinner og barns helse, innovasjon	Medlem i styringsgruppe, ut 2017
Partnership for maternal, newborn and child health (PMNCH)	Partnerskap for mødre-, nyfødt- og barnehelse	Styremedlem 2013-2016 (programstyre) Varamedlem
PISA for Development – International Advisory Group	Måling av læringsutbytte	Medlem f.o.m. mai 2014
REACH - Results in Education for All Children	Styringsgruppe	Leder av Trust Fund Committee
Robert Carr Civil Society Network Fund (RCNF)	Flergiverfond, hiv, marginaliserte og sårbare grupper	Styremedlem (programstyre) 2012-2016
Safe Abortion Action Fund (SAAF)	Flergiverfond trygg og lovlig abort	Styremedlem (programstyre)
Senter for utvikling og miljø (SUM), UiO, Styre	Helse, utvikling og miljø	Styremedlem og varamedlem (programstyre)
SL@B Steering Committee	Saving Lives at Birth, innovasjon rundt fødsel, arbeidsgruppe	Medlem av styringsgruppe (programstyre) 2012-2016
SL@B Working gr. & technical review gr.	Saving Lives at Birth, innovasjon rundt fødsel, arbeidsgruppe	Medlem 2012-2016
Special Programme for Research and Training in Tropical Diseases (TDR)	Tropesykdomsforskning	Styremedlem (programstyre)
Teacher Task Force	Utvikling av policy på lærere, bygge alliance for satsing på lærere, advocacy for lærere	Co-chair fra 2015
Think Thank Initiative	Kapasitetsutvikling av forskningsinstitusjoner	Styreverv

UNAIDS/UNODC, Strategic Advisory Group (SAG)	Faggruppe knyttet til hiv, narkotikabruk og sprøytebruk i fengsel.	Medlem (formell rådgivende gruppe) i regi av UNAIDS/UNDOC
United Nations Girls' Education Initiative (UNGEI)	Jenters utdanning	Chair f.o.m. 2015
UNITAID styre	Helsepartnerskap administrert av WHO, innovasjon og utvikling av nye produkter for forebygging, diagnostisering, og behandling av hiv, tuberkulose og malaria	Styremedlem og varamedlem (Programstyre) Medlem i styrekomite (Finans) Medlem i styrekomite (Policy og strategi)
USAID + WB + WHO steering committee, measurement for results	Monitoreringsrammeverk for MDG 4 & 5 og overgang til helse SDG	Medlem i styringskomite 2014-2016
Visjon2030 besluttende utvalg i Forskningsrådet	Satsing gjennom Innovasjon Norge og Forskningsrådet	Brukerrepresentant i styre + personlig vara
WHO Technical Working Group	Community engagement for Women's, Children's and Adolescents' Health	Medlem i faglig arbeidsgruppe
Women Deliver	Pådriver internasjonal gruppe tilknyttet kvinners helse, likestilling og rettigheter	Styringsgruppemedlem 2014-2016
ABS Capacity Development Initiative for Africa	Genressurser	Medlem i Styringsgruppen
Central African Forest Initiative (CAFI)	Klima og skog	Styremedlem (Chair)
CGIAR	Landbruksforskning	Styremedlem
Det grønne klimafondet (GCF)	Klimafinansiering	Delegasjonsmedlem styret
DRC National REDD+ Fund (FONAREDD)	Klima og skog	Styremedlem
EIARD	Landbruksforskning Regional Europa gruppe	Styremedlem
F/F Dr. Fridtjof Nansen - arbeidsgruppe fim skipsdåp	Fiskeriforvaltning	Norad deltar i arbeidsgruppen som eier av Dr Fridtjof Nansen
Forest Carbon Partnership Facility (FCPF)	Klima og skog	Styremedlem
Forest Carbon Partnership Facility (FCPF) - arbeidsgruppe på evaluering	Klima og skog	Medlem
Forest Investment Programme (FIP)	Klima og skog	Styremedlem
Global Green Growth Initiative (GGGI)	Grønn økonomi	Styremedlem
Guyana REDD Investment Fund	Resultatbasert finansiering av skogbevaring	Styremedlem og sekretariat
Klimaforhandlingene	Klimafinansiering	Medlem av Norges delegasjon
EnPe-programmet (energy and petroleum) 2013-2019	Støtte til kapasitetsutvikling til høyere utdanning og forskning	Styremedlem
OECD Advisory Group on Investment and Development (AGID)	Investeringer, utvikling	Co-chair
Partnership for Action on Green Economy	Grønn økonomi	Medlem i Donor Steering Committee
Poverty Environment Initiative	Miljø	Medlem i Donor Steering Committee
PROFISH	Verdensbankens fiskeriprogram	Norad deltar i styringsgruppen
Nytt forskningsfartøy, Dr. Fridtjof Nansen	Bygging av nytt forskningsfartøy - fiskeriforvaltning	Medlem av styringsgruppe
UN-REDD	Klima og skog	Styremedlem

UN-REDD Vietnam	Klima og skog	Styremedlem
Wealth Accounting and the Valuation of Ecosystem Services	Verdsetting av naturtjenester	Medlem i Steering Committee
Devcom	OECD Development Communication Network	Co-chair
Conflict Affected States in Africa Initiative (CASA)	Investeringer, utvikling	Vararepresentant i styringskomite
Donor Committee for Enterprise Development	Investeringer, utvikling	Representant i styringskomite
Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund	Fornybar energi	Medlem i investeringskomiteen
International Finance Corporation (IFC) - African Development Partnership	Investeringer, utvikling	Representant i styringskomite
InfoDev (multi donor program)	Investeringer, utvikling	Representant i styringskomite
Intosai Donor cooperation	Internasjonalt samarbeid, riksrevisjon	Representant i styret og arbeidsgruppe
Norsk Mikrofinans Initiativ (NMI)	Mikrofinans	Medlem: investeringskomiteen Chair: komite for teknisk assistanse
OECD	Anti-korrupsjon Stater i sårbare situasjoner Styresett	Medlem: Anti-Corruption Task Team Medlem: International Network on Conflict and Fragility (INCAF) Medlem: Styresettnettverk, Govnet
PEFA-programmet	Offentlig finansforvaltning	Representant i styret
Verdensbanken - Foreign Investment Advisory Service (FIAS)	Investeringer, utvikling	Representant i styringskomite

Vedlegg 3: Konferanser, seminar mv. arrangert av Norad/med Norad som medarrangør

Tema/tittel	Måned	Type arrangement	Sted	Evt. medarrangør
Lansering: Evaluering av Fredskorpset	januar	Åpent seminar	Norad	
Development research – what now? Konferanse i regi av Norges forskningsråd	januar	Konferanse	Oslo	
Bærekraftsmål 4: Kvalitetsutdanning for alle	februar	Åpent seminar	Norad	
Utdanning i Niger	februar	Seminar	Norad	
Konsekvensvurderinger i OfU-programmet	februar	Erfaringsseminar	Norad	
FGM-dagen	februar	Int. seminar	Norad	UD, HOD, JD
State of Digital Health	februar	Konferanse	Nairobi	UNF
Launching Seminar: NORHED Results Report 2014	februar	Lanseringsseminar	Norad	
What (a) Waste. Hvordan kan privat sektor og bistand bidra til å løse verdens økende avfallsproblem?	mars	Åpent seminar	Norad	Veiledningskontoret, Innovasjon Norge og Avfall Norge
Næringslivets konferanse for Internasjonalisering og Utvikling	mars	Åpen konferanse	Oslo	I samarbeid med Innovasjon Norge, NHO, Norfund og Veiledningskontoret
Konsultasjon med siviltt samfunn om strategiarbeid i Det globale fondet og Unitaid	mars	Konsultasjon	Norad	UD
Fiskekriminalitet	mars	Åpent seminar	Norad	
Food Security and forest conservation - a challenge for REDD+?	mars	Seminarserie - Mat og utvikling	Norad	
Hvordan kan Norge bekjempe sult?	mars	Seminarserie - Mat og utvikling	Norad	GROW
Research for agricultural development and food and nutrition security	mars	Seminarserie - Mat og utvikling	Norad	
Food Security and Nutrition: More than two sides of the same coin?	mars	Seminarserie - Mat og utvikling	Norad	
Agriculture and private sector - any appetite among Norwegian investors?	mars	Seminarserie - Mat og utvikling	Norad	
Food for the Future with Empowered Female Smallholders?	mars	Seminarserie - Mat og utvikling	Norad	
Rural development - A Farmer Driven Development Agenda?	mars	Seminarserie - Mat og utvikling	Norad	
Transforming Agriculture for a Food Secure Future	mars	Seminarserie - Mat og utvikling	Norad	

Resultatbasert finansiering	april	Internasjonalt seminar	Malawi	
Antibiotikaresistens	april	Seminar	Norad	FHI
Brown Bag Seminar with Howard White: Putting the evidence into evidence-based development policy	april	Åpent seminar	Norad	Campbell Collaboration
Urban kunnskap og politikk	april	Åpent seminar	Norad	UN Habitat og UD
Norad Policy Forum: Kapitalflukt og skatteparadiser - konsekvenser for utviklingsland?	mai	Åpent seminar	Norad	
Family Planning 2020 Midtveismarkering	mai	Seminar	Stortinget	UD, Sex og Politikk
Religion og utvikling	mai	Konferanse/seminar	Norad	UNFPA og norske trosbaserte aktører
Helse, likestilling og menneskerettigheter	mai	Sidemøte til Women Deliver	København	
Adolescents and the Sustainable Development Goals	mai	Sidemøte til Women Deliver	København	UNFPA
Equity, gender, and human rights policy to practice	mai	Sidemøte til Women Deliver	København	WHO
Fostering Innovation for MNCAH	mai	Sidemøte til Verdens helseforsamling	Genève	EWEC Innovation Marketplace, WHO
Kan lærdommer fornye utviklingspolitikken? Lansering av Evalueringsavdelingens årsrapport 2015	mai	Åpent seminar	Norad	
Lansering: Evalueringsrapport om norsk bistand til Syria	mai	Lanseringsseminar	Norad	
Utdanning: Hvordan nå de mest marginaliserte?	juni	Åpent seminar	Oslo	UD, Utdanningsforbundet
Seminar om Bokfond: Joint Approach to Providing Quality Learning Materials – A Global Book Fund	juni	I tilknytning til Oslo Education Week	Oslo	UD, Utdanningsforbundet
Multi partner meeting on investing in HMIS	juni	Seminar	Norad	
Norsk Helsenettverk for Utvikling NHU	juni	Seminar	Norad	Fredskorpset
Esther og NUFU konferanse	juni	Konferanse	Norad	Fredskorpset
Klimafinansiering – lansering av tre studier	juni	Seminar	Norad	
Seminar for sivilsamfunnsorganisasjoner innen klima- og skogsatsingen	juni	Seminar	Norad	
Norhed Conference: Knowledge for Development	juni	Int. konferanse	HIOA	
Konsultasjon mellom sivil samfunn og Mark Dybul 'Aids, tuberkulose og malaria: hva er status?'	august	Åpent seminar	Norad	

Hva får vi ut av evalueringsvirksomheten?	august	UD og Norad	Norad	
Kan Norge bekjempe fattigdom med fisk? Presentasjon av norsk fiskeribistand	august	Åpent seminar	Arendalsuka	Caritas Norge, Norges Vel, ForUM, Hauge Aqua
Lansering av Global Education Monitoring Report	september	Åpent seminar	Norad	Den norske UNESCO-kommisjonen, UNICEF Norge, UD og Utdanningsforbundet
Presentasjon av rapport om utdanningssektoren i Sør-Sudan	september	Seminar	Norad	
Lansering av nye tilskuddsordninger for næringsutvikling, jobbskaping og yrkesopplæring	september	Åpent seminar	Norad	SIU og Innovasjon Norge
Norad Policy Forum: Afghanistanrapporten og bistand - hva kan vi lære?	september	Åpent seminar	Norad	
Er kvinner bare til pynt i politikken? Fremmer kvotering likestilling i afrikansk politikk?	september	Åpent seminar	Norad	CMI og FOKUS - forum for kvinner og utviklingsspørsmål.
Miniseminar – høynivåmøte om hiv og aids 2016	september	Åpent miniseminar	Norad	Sex og Politikk og Hiv Norge
Tenåringer og ungdom – drivkraft for å nå bærekraftsmålene	september	Ungdomsmøte, deltakelse etter invitasjon	New York	UNFPA, the Torchlight Collective, PMNCH, UN Secretary General's Envoy on Youth og Y-PEER
Lansering av GFF leder-rapport under FNs generalforsamling	september	EWEC sidemøte UNGA	New York	Verdensbanken/FNs Generalsekretærs kontor
Private Sector – Innovation Marketplace Luncheon	september	Innovation and Private Sector Luncheon	New York	EWEC Innovation Marketplace, EOSG, UNF
Internasjonal aksjonsdag for trygg og lovlig abort	september	Åpent seminar	Oslo	Sex og politikk, Fokus, Ipas
Lansering: Evaluering av Norges Internasjonale pådriverrolle	september	Åpent seminar	Norad	
Boklansering - om psykologi og klimahandling	september	Åpent seminar	Norad	
Hvem eier byen?	september	Åpent seminar	Norad	Habitat Norge, Utenriksdepartementet
Søkerseminar - praktisk veiledning for næringslivsaktører	oktober	Seminar for næringslivsaktører	Norad	Veiledningskontoret for næringsutvikling i utviklingsland
Myanmar - ett år etter valget	oktober	Åpent seminar	Norad	
Søkerseminar - praktisk veiledning for næringslivsaktører	oktober	Seminar for næringslivsaktører	Norad	
Veien til 2030 – Barns utdanning og helse: UNICEFs statusrapport 2016	oktober	Åpent seminar	Norad	UNICEF

Malawi – SRHR og befolkningsutvikling	oktober	Seminar	Stortinget	Sex og Politikk/ IPPF
Utviklingseffekter av næringsutvikling	oktober	Åpent seminar	Norad	Den afrikanske utviklingsbanken
Matpakkeseminar om evaluering	oktober	Åpent seminar	Norad	EVA-forum
Globale data for abort	november	Åpent seminar	Norad	Guttmacher Institute
Ungdom og bærekraftsmåla	november	Åpent seminar	Norad	
Kan vi bruke erfaringer fra andre OECD/DAC land til å styrke evalueringsfunksjonen i Norsk bistandsforvaltning?	november	Åpent seminar	Norad	OECD/DAC EvalNet
Lansering av Country Evaluation Briefs for Sør-Sudan, Afghanistan og Mosambik	november	Åpent seminar	Norad	
Regional Meeting on Climate Smart Agriculture, Food- and Nutrition Security.	november	Regionalt møte med deltakelse fra forskningsinstitusjoner, privat sektor, NGO'er, ambassader og nasjonale myndigheter	Malawi	Utviklingsfondet
Fiskerifaglig forum: Private sector development in aquaculture; potential in developing countries	november	Åpent seminar	Bergen	Havforskningsinstituttet
Norad Policy Forum: Fiskerikompetanse i utvikling	november	Åpent møte	Bergen	Havforskningsinstituttet
Norad Policy Forum: Nye måter å forstå vold og konflikt	desember	Åpent seminar	Norad	
Nordic meeting of development agencies and FHIs	desember	Seminar	Oslo	Folkehelseinstituttet
Country Evaluation Briefs. Institutionalizing the use of evidence through user-friendly products	desember	Webinar, medlemmer 3ie	Webinar	3ie
Seminar Partnership on Action for Green Economy	desember	Åpent Seminar	Norad	KLD
Norad-konferansen	desember	Åpen konferanse	Oslo	

Rapport 2016

Tilskuddsmidler tildelt Norad under Utenriksdepartementets ansvarsområde

Rapporten inngår som vedlegg til Norads årsrapport, oversendt Utenriksdepartementet og Klima- og miljødepartementet 15. mars 2017.

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	2
Kap. 150 Bistand til Afrika	5
Kap. 151 Bistand til Asia	8
Kap. 160 Støtte til sivilt samfunn og demokratiutvikling	9
Kap. 161 Næringsutvikling.....	18
Kap. 162 Overgangsbistand.....	20
Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	21
Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati	23
Kap. 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering.....	24
Kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling	29
Kap. 168 Kvinners rettigheter og likestilling.....	33
Kap. 169 Global helse og utdanning.....	34
Kap. 170 FN-organisasjoner	44

20. april 2017

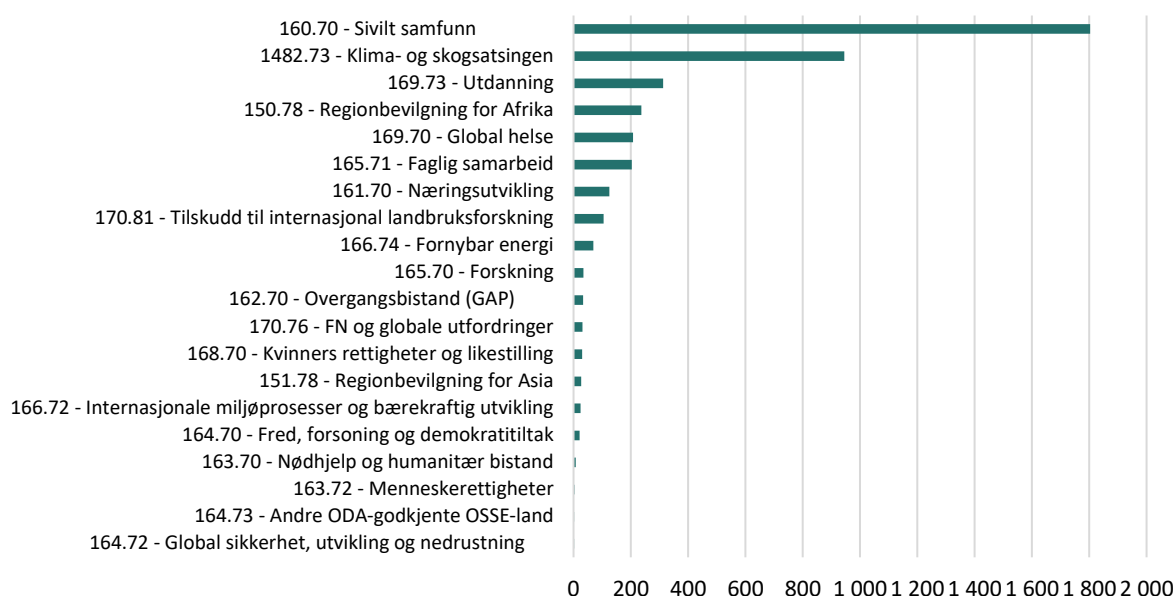
Innledning

Norads årsrapport for 2016 ble oversendt Utenriksdepartementet og Klima- og miljødepartementet 15. mars 2017. Etter avtale med Utenriksdepartementet avgir Norad en egen rapport på resultater innen de budsjettposter Norad forvalter, etter at samlet norsk bistandsstatistikk er offentliggjort. Rapporten oversendes innen 20. april.

Norad ble i 2016 tildelt tilskuddsmidler over 12 kapitler og 19 poster under Utenriksdepartementets ansvarsområde. Tildelingene utgjorde totalt 3 360 mill. kroner. Norad avgir i det følgende rapport over oppnådde resultater per budsjettpost.

I tillegg ble Norad tildelt 950 mill. kroner for klima- og skogsatsingen under Klima- og miljødepartementets ansvarsområde. Resultater av tilskudd tildelt under KLDs ansvarsområde er i sin helhet rapportert i selve årsrapporten, del III, punkt 2.

Bistand forvaltet av Norad* (mill kroner), fordelt på budsjettpost

*Eksl. Driftsutgifter

Bistand forvaltet av Norad (mill. kroner)					
Type bistand	2012	2013	2014	2015	2016
Administrasjon	218	304	310	308	298
Bilateral (inkl. multi-bi) og multilateral bistand	3 520	4 308	5 193	4 418	4 232
Totalt	3 738	4 612	5 503	4 726	4 530

Inkl. Klima- og miljødepartementet

Tildelingene forvaltes i tråd med ulike ordningsregulverk. De fleste ordningene er konkurransebaserte og kunngjøres, enten direkte eller ved allmenn kunngjøring. Hoveddelen av tilskuddspostene til henholdsvis sivilt samfunn, næringsutvikling og forskning ble forvaltet av Norad. For bevilgninger som er delt mellom UD og Norad har det vært viktig med dialog med UD om budsjettammer og overordnede føringer for bruk av tilskuddsmidlene.

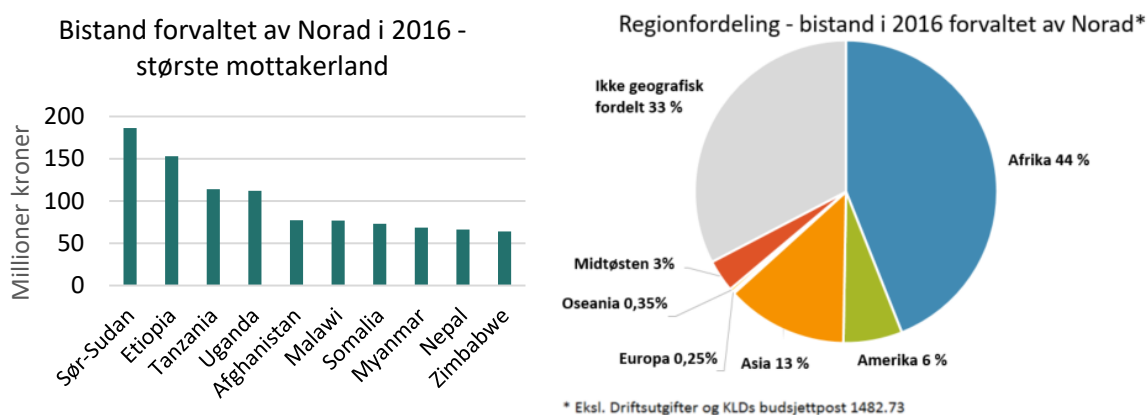
Konsentrasjon og effektivisering av tilskuddsforvaltningen

I henhold til UD's føringer om avtalekonsentrasjon gjennomgikk Norad sin tilskuddsportefølje og etablerte en baseline med 1 052 aktive avtaler per 1. juni 2015, og 855 bistandsavtaler per 1. januar 2016. Ved aktiv styring av tilskuddsordningene, inkludert samling av avtaler der en organisasjon har hatt flere avtaler knyttet til samme type innsats med tilskudd fra ulike budsjettposter, var antall avtaler nede i 700 per 31. desember 2016. Dette innebærer en reduksjon på i overkant av 30 prosent, hvilket betyr at Norad har nådd målet for avtalereduksjon på 30 prosent innen utgangen av 2016. Førings- og mål om avtalereduksjon gjelder ikke tilskudd tildelt av KLD.

Bistand til sivilsamfunnsorganisasjoners utviklingsprosjekter under Kap 160, post 70 er ikke underlagt føringen om at norsk utviklingsbistand skal konsentreres geografisk. Norad har likevel tydelig oppfordret organisasjonene til å konsentrere sin innsats til land og tematiske områder hvor innsatsen kan gi best resultater. Dette har i 2016 medført at flere av de store organisasjonene har redusert antall land der de har programmer med Norad-støtte. I den grad det har vært mulig, er langsiktig og humanitær bistand blitt vurdert i sammenheng hos den enkelte organisasjon. I tillegg til å vurdere enkeltsøknader vurderer Norad for utvalgte land den totale porteføljen per land.

Når det gjelder tilskudd til sivilsamfunnsorganisasjoner er det fortsatt et forenklingspotensial i samordningen mellom Norad og UD. Norad har i 2016 fulgt opp føringen om avtalereduksjon ved å bidra til å begrense muligheten for at de samme norske organisasjonene får avtaler for samme formål med ulike deler av utenriksstjenesten. Norad har i 2016 hatt kontakt med relevante avdelinger i UD og utvalgte ambassader for å styrke denne samordningen.

Diagrammene nedenfor omfatter Norads samlede tildeling under Utenriksdepartementets ansvarsområde, og viser hhv. største mottakerland og regionfordeling.

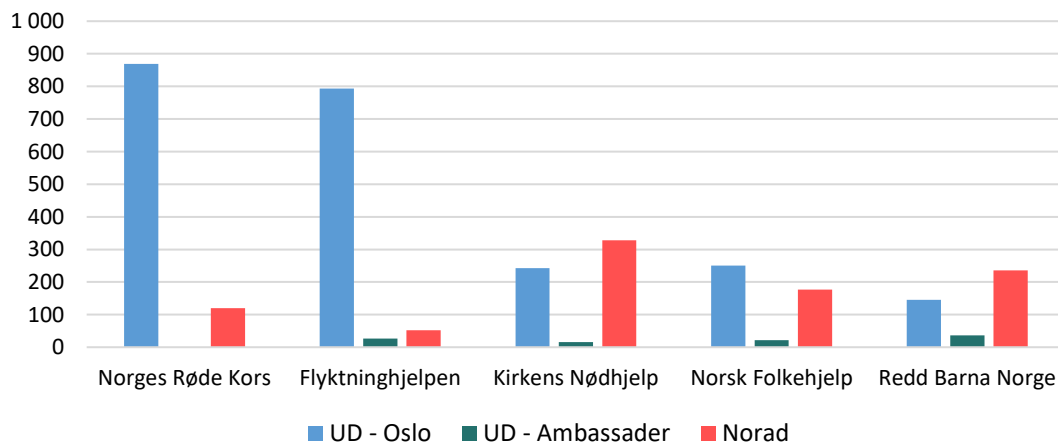
Nedenfor vises de største mottakerne av støtte fra Norad. Vi synliggjør hvor mange budsjettposter tildelingene er fordelt på. For fem store norske organisasjoner viser vi også samlet tildeling av tilskudd, fordelt på hhv. UD, ambassadene og Norad.

Bistand forvaltet av Norad* (mill. kr) - største mottakere
(sivilsamfunnsorganisasjoner) fordelt på budsjettpost

Avtalepartner	Budsjettpost	2016
Kirkens Nødhjelp	150.78 - Regionbevilgning for Afrika	117
	160.70 - Sivilt samfunn	193
	162.70 - Overgangsbistand (GAP)	14
	165.71 - Faglig samarbeid	4
	5309.29 - Tilbakeføringer	0
Kirkens Nødhjelp Total		328
Redd Barna Norge	150.78 - Regionbevilgning for Afrika	15
	160.70 - Sivilt samfunn	202
	168.70 - Kvinners rettigheter og likestilling	9
	169.73 - Utdanning	10
Redd Barna Norge Total		236
Norsk Folkehjelp	150.78 - Regionbevilgning for Afrika	23
	160.70 - Sivilt samfunn	138
	162.70 - Overgangsbistand (GAP)	10
	165.71 - Faglig samarbeid	5
	5309.29 - Tilbakeføringer	-1
Norsk Folkehjelp Total		176
Digni - tidl. Bistandsnemnda	150.78 - Regionbevilgning for Afrika	0
	160.70 - Sivilt samfunn	164
Digni - tidl. Bistandsnemnda Total		164
Norges Røde Kors	160.70 - Sivilt samfunn	112
	163.70 - Nødhjelp og humanitær bistand	8
Norges Røde Kors Total		120
Regnskogfondet	151.78 - Regionbevilgning for Asia	2
	160.70 - Sivilt samfunn	86
	162.70 - Overgangsbistand (GAP)	0
Regnskogfondet Total		87
Andre sivilsamfunnsorganisasjoner		1 215
Total bistand til sivilsamfunnsorganisasjoner* forvaltet av Norad		2 327

*Eksl. driftsutgifter og KLDs budsjettpost 1482.73 - Klima- og skogsatsingen

Norsk bistand til sivilsamfunnsorganisasjoner*. Største avtalepartnere
fordelt på bevilgende myndighet

*Eksl KLDs budsjettpost 1482.73 - Klima- og skogsatsingen

Kap. 150 Bistand til Afrika

Post 78 Regionbevilgning for Afrika

Tildeling: 239,606 mill. kroner

Som ledd i arbeidet med å konsentrere forvaltningen av støtte som kanaliseres gjennom norske organisasjoner, ble Norad tildelt budsjettmidler som gjaldt sivilsamfunnsorganisasjoners innsats i en rekke land i Afrika. Oversikten viser de landene som mottok mest støtte fra Norad over denne budsjettposten, og gjennom hvilke organisasjoner støtten ble kanalisert i disse landene.

Land	mill. kr	Mottaker
Sør-Sudan	70,3	Flyktningshjelpen, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp og Redd Barna
Etiopia	29,9	Kirkens Nødhjelp og Utviklingsfondet
Tanzania	26,4	Kirkens Nødhjelp
Somalia	25,0	Kirkens Nødhjelp og ADRA-Norge
Angola	21,9	Kirkens Nødhjelp
Mali	9,5	Kirkens Nødhjelp og Strømmestiftelsen

Sør-Sudan

Flyktningshjelpen, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp og Redd Barna mottok støtte fra Norad til tiltak i Sør-Sudan.

Kirkens Nødhjelp mottok i 2016 23 mill. kroner for arbeid innen ulike innsatsområder:

1. WASH-programmet som a) sikrer vann- og sanitæranlegg i skoler og helseinstitusjoner og b) tilrettelegger for bærekraftig rent vann og fremmer hygiene og sanitære forhold i lokalsamfunn. Noen av resultatene som ble oppnådd i 2016:
  - I områdene Eastern Equatoria og Warrap er det identifisert 45 steder for tilgang til rent vann til 35 600 innbyggere
  - Det er etablert 37 landsbykomiteer (village water committees) for å styrke eierskap og bærekraft til vannressursene.
  - 25 personer i Lopa/Lafon mottok opplæring for å videreformidle og styrke lokalbefolkningens bevissthet om betydningen av hygiene og sanitære forhold.
  - Det er mobilisert helseklubber ved 13 skoler i Warrap. Disse skal fremme beste praksis innen hygiene og sanitære forhold blant 5 000 barn.
2. Det reproduktive helseprogrammet fokuserer på å skalere opp utviklingen av kapasitet innen mødre- og barnehelse i EES og Warap. Programmene er målrettet mot helsefasiliteter og på samfunnsnivå helsepersonell. Mobilisering i lokalsamfunn forventes å øke ansvar for egen helse og samtidig adressere tema som tidlig ekteskap og svangerskap blant unge.
3. Fredsbyggingsprogrammet, som består av tre komponenter:
  - Nasjonalt nivå: forsoning, fredsbygging og påvirkningsarbeid gjennom South Sudan Council of Churches (SSCC) og kvinnegrupper
  - Lokalt nivå: fredsbygging (folk-til-folk og lokal styring) i EES og Warrap stater
  - Kvinner i fredsbygging – styrking av FNs sikkerhetsresolusjon 1325 agenda på nasjonalt, statlig (EES/Warrap) og lokalt nivå

SSCC deltok blant annet i tre møter med 'South Sudan networks for peace', med fokus på inkludering av kvinner og deltakelse i fredsprosessen. SSCCs kvinnegruppe ledet også en delegasjon av 12 kvinnelige kirkeledere til en nasjonal fredskonferanse for kvinner, og

gjennomførte møter hvor kvinnelige ledere deltok for å diskutere økning i tilfeller av kjønnsbasert vold og tiltak mot dette. Se mer omtale av Kirkens Nødhjelps arbeid med freds- og dialogarbeid i Sør-Sudan under Kap 162, post 70.

Etiopia

Prosjektet 'Accelerating change towards zero tolerance to female genital mutilation in Etiopia' i regi av *Kirkens Nødhjelp og Redd Barna* bidrar til den norske innsatsen mot kvinnelig kjønnslemlestelse. Prosjektet mottok 13 mill. kroner i 2016. Organisasjonene gjennomfører programmet i nært samarbeid med statlige, frivillige, lokale og internasjonale organisasjoner, samt diverse andre aktører på nasjonalt og regionalt nivå. Programmet har som overordnet mål å bidra til sosial og økonomisk utvikling av landet, gjennom umiddelbar reduksjon og gradvis avskaffelse av kjønnslemlestelse og annen skadelig tradisjonell praksis. Programmet ble overført til Norad i 2016.

Ledere innenfor de ulike religionene har stor innflytelse på folket. I arbeidet mot omskjæring er det derfor viktig å få med de religiøse lederne. Kirkens Nødhjelp og Redd Barna arbeider sammen i Etiopia om å tilrettelegge for dialog mellom religiøse ledere, der formålet er en holdningsendring til den skadelige skikken. De nasjonale kirkelige institusjonene i Etiopia har nå offentlig erklært nulltoleranse mot omskjæring. De største religiøse institusjonene fordømmer også praksisen og har erklært at verken Bibelen eller Koranen støtter omskjæring.

Kirkens Nødhjelp og Redd Barna organiserer også samtalegrupper der kvinner og menn, unge og gamle deltar for å diskutere omskjæring. Målet er kollektiv enighet om å bryte med skikken, fordi det er lettere å bryte med skikken når hele lokalsamfunnet gjør det samtidig. I flere landsbyer har man nådd slik kollektiv enighet.

Utviklingsfondet mottok 16,9 mill. kroner til prosjektet Climate Adaption and Rural Development (CARD).

Tanzania

En stor del av støtten til Kirkens Nødhjelps arbeid i Tanzania over regionbevilgningen gjelder Haydom Lutheran Hospital (HLH). Det er inngått avtale for perioden 2015-2018 med målsetting om at HLH blir en bærekraftig institusjon med evne til å levere helsetjenester av høy kvalitet i en rural setting. I 2016 var støtten til HLH på 15,997 mill. kroner

Haydom har oppnådd gode resultater. Sykehuset leverer helsehjelp til 1 million mennesker på landsbygda. Som ledd i arbeidet for bærekraftig framtid, driver Haydom aktivt pådriverarbeid mot myndighetene for å oppnådd status som 'sone-hospital'. En slik status vil gi så vel anerkjennelse som finansiering fra myndighetene.

Kapasitetsbygging er også sentralt, med opplæring av så vel helsepersonell som ansatte innen drift ved sykehuset.

Somalia

Kirkens Nødhjelp og Redd Barna mottok støtte til tiltak i Somalia i 2016. Deres overordnede mål med prosjektene er å fjerne barneekteskap og tvangsekteskap og alle former for kjønnslemlestelse i utvalgte regioner (Garowe – Puntland). I løpet av 2016 oppnådde prosjektene blant annet at sentrale ledere og representanter for lokalsamfunnene forpliktet seg til videre støtte til Kirkens Nødhjelps og Redd Barnas arbeid for nulltoleranse for kjønnslemlestelse og barne- og tvangsekteskap.

Gjennom utdanningsprosjektet 'Supporting access to Primary and Secondary Education in Gedo Region' har Kirkens Nødhjelp som mål at alle i området får tilgang til grunnutdanning av god kvalitet og at barn, særlig jenter, fullfører skolegangen. For 2016 rapporteres det blant annet at skolene på begge utdanningsnivå har beholdt 476 lærere, hvorav 190 kvinner, ved at disse har mottatt økonomiske incentiver for å bli i skolene. Dette har igjen medført at alle skolene som KN og partnerne har støttet har opprettholdt læringsmiljøet og gitt 20 000 barn i skolealder uavbrutt skolegang. 40 prosent av elevene er jenter. Det har i 2016 ikke vært rapportert om frafall av elever ved skolene.

Angola: Kirkens Nødhjelps partnere arbeider for mer innsyn i offentlige budsjetter

I 2016 har Angolan Council of Churches (CICA) og Archdiocesan Commission for Justice and Peace (CAJP) under ledelse av sine religiøse ledere fulgt opp 15 kommunebudsjetter og overvåket 103 offentlige investeringer i de samme kommunene. I 2015 ble 48 prosjekter i seks kommuner ble fulgt. Kirkens Nødhjelps lokale partnere gjennomførte fire vurderinger av fattigdomssituasjonen med bred deltakelse og tett på parlamentsmedlemmer, ansatte i offentlig sektor og i sivilsamfunnsorganisasjoner. Lanseringen av disse vurderingene ble arrangert av CICA og CAJP sammen med religiøse ledere fra den katolske kirken og den protestantiske kirken. Kirkelederne understreket sin forpliktelse ved å holde tydelige innlegg om bedre naturressursforvaltning, etterrettelighet og meningsfullt samfunnsengasjement. Overvåkingen av budsjettet som ble gjennomført av CICA i kommunene Cubal og Mbanza Congo, førte til at myndighetene endret prosessen for rekruttering av lærere, med mer åpenhet rundt rekrutteringene. I byen Cangundo i Nagage kommune fremmet lokalsamfunnet behov for etablering av en lokal skole. Frivillige i lokalsamfunnet dannet grupper som fulgte prosjektet, og de påvirket budsjettprosessen slik at byggingen av skolen startet i 2012. De samme gruppene har gjennom fire år fulgt byggeprosessen tett og sikret at myndighetene fullførte byggingen. Skolen ble åpnet i 2016.

Det tar lang tid å oppnå troverdighet hos myndighetene. Kirkens Nødhjelps lokale partnere har klart dette ved å engasjere lokalsamfunnet i å følge offentlige budsjetter tett over flere år. Arbeidet har pågått i flere år og myndighetene tar det seriøst. Videre ser man at det er lettere å få innpass hos beslutningstakere når det er bygget opp et godt samarbeidsklima.

Mali

I Mali støtter Kirkens Nødhjelp tiltaket 'Transforming Conflict Through Non-Violent Approaches in Kidal, Gao, Timbuktu and Mopti regions'. Initiativet innebærer at lokale ressurspersoner læres opp som konfliktløserer med bruk av opplæringsmodellen 'REFLECT'. I løpet av 2016 oppnådde prosjektet blant annet:

- Ansatte i fem partnerorganisasjoner har mottatt opplæring som 'REFLECT trainers' og det er utviklet en REFLECT-veileder på lokalspråkene tamasheq og songhoy.
- 22 fredskomiteer (av totalt 47) ble restrukturert og er nå mer representative
- 145 personer, hvorav 55 kvinner, 22 religiøse ledere og 13 tradisjonelle ledere ble gitt opplæring i ikke voldelig konfliktløsning
- 50 nye konflikter ble registrert og 22 av disse ble løst med assistanse fra fredskomiteene.

I tillegg gikk deler av Norads tildeling til regionale tiltak, blant annet SRHR¹-hiv samarbeidet med SIDA og Care Norges programmer i Burundi og DR Kongo.

Det svensk-norske regionale samarbeidet i Zambia har eksistert siden 2001 med nedslagsfelt i det sørlige og østlige Afrika. Teamet, som opprinnelig arbeidet med innsats mot hiv og aids, er nå utvidet til SRHR. Inneværende samarbeidsavtale mellom Norge og Sverige er forlenget og løper ut 2017. Norge bidro med 27 mill. kroner i 2016, og Sverige bidro med 400 mill. svenske kroner. Teamet støtter rundt 30 regionale organisasjoner, inkludert regionale økonomiske fellesskap, frivillige organisasjoner på regionalt nivå, FN-organisasjoners regionale kontorer, og forskningsinstitusjoner. Med støtte fra teamet vedtok SADCs parlamentarikerforum i 2016 et eksempel på en lov om avskaffelse av barne- og tvangsekteskap i SADC-landene. I Lesotho er det satt i gang arbeid for å bruke modell-loven i nasjonal lovgivning, og i Zimbabwe arbeides det for at modell-loven skal innarbeides i nasjonal lovgivning. I ti land i det sørlige og østlige Afrika har teamet støttet bedre integrering av tjenester for hiv og seksuell og reproduktiv helse for ungdom gjennom UNFPA² og UNAIDS. Gjennom regionalt sivilt samfunn som AIDS Rights Alliance Southern Africa og Southern Africa AIDS Trust er det mobilisert støtte til små organisasjoner for eksempel i Tanzania. Dette skjedde etter at helsemyndighetene i 2016 slo ned på hiv-relatert arbeid rettet mot utsatte grupper som menn som har sex med menn.

Kap. 151 Bistand til Asia

Post 78 Regionbevilgning for Asia

Tildeling: 27,0 mill. kroner

Norad forvaltet i 2016 midler til utdanningstiltak i Afghanistan. Disse ble tildelt Flyktningshjelpen og Afghanistankomiteen. I tillegg fikk Regnskogfondet et tilskudd til tiltak i Myanmar.

I følge sluttrapporten fra *Flyktningshjelpen* nådde deres utdanningsprogram 'Youth Education Programme' (YEP) i Faryab 745 unge gutter og jenter i avtaleperioden 2013-2016. Hele 93 prosent av disse besto eksamen. Flyktningshjelpen har gjennom ICLA³-programmet bidratt til opprettelse av 10 fagbibliotek i Maimana med fokus på afghansk konstitusjon, lover (domestic laws), Sharia-loven, og det internasjonale menneskerettighetslovverket. Det siste inkluderte et samarbeid med Faculty of Law for kapasitetsutvikling om 'housing, land and property' (HLP) hos stab og studenter med spesielt fokus på kvinners rettigheter.

Norad inngikk ny treårig avtale med *Afghanistankomiteen* i 2016. Avtalen innebærer en styrket innsats på utdanningsfeltet og et årlig beløp på 13,9 mill. kroner. Utdanningsprogrammet vektlegger økt tilgang på utdanning for barn og unge i konfliktrammete områder, bedret kvalitet på utdanningen og satsing på yrkesrettet opplæring for å gi ungdom tilgang til arbeidsmarkedet. Det er en klar målsetting om å nå ut til marginaliserte grupper, funksjonshemmede og jenter. Tiltaket gjennomføres i samarbeid med lokale myndigheter, utdanningsinstitusjoner, lokalsamfunn og andre organisasjoner.

---

¹ Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter

² United Nations Population Fund

³ Information, counselling and legal assistance

Kap. 160 Støtte til sivilt samfunn og demokratiutvikling

Post 70 Sivilt samfunn

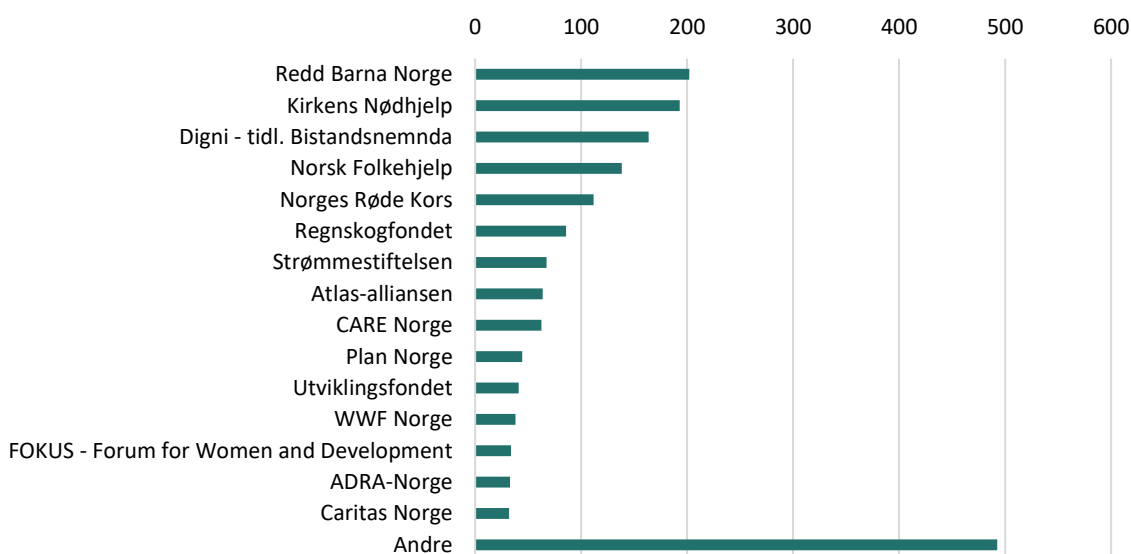
Tildeling: 1,837,013 mill. kroner

Bevilgningen skal bidra til å styrke sivilt samfunn i utviklingsland og dets evne og kapasitet til å fremme demokratisering, realisering av menneskerettigheter og reduksjon av fattigdom. For 2016 ga departementet som særlig føring at støtte skal bidra til faktisk fattigdomsbekjempelse, anti-korrupsjonsinnsats, bedre styresett, jenters rettigheter og realisering av menneskerettigheter, i samsvar med utviklingspolitiske mål slik de er formulert i Prop. 1 S (2015-2016). De norske organisasjonene har et særlig ansvar blant annet for å styrke kompetanse og kapasitet hos sine partnere.

Om lag to tredjedeler av tildelingen for 2016 var bundet opp i løpende avtaler. Om lag en tredjedel, 620 mill. kroner, var tilgjengelig for fordeling til nye avtaler. Hele 63 organisasjoner søkte om midler til videreføring av avtaler fra 2015, men kun 18 fikk ny avtale. Se [nærmere omtale](#) på norad.no

Organisasjoner som oppnådde høy score basert på vurderingsverktøyet RAM Light og som traff prioriteringene for ordningen godt, herunder utdanningstiltak, fikk økt tilskudd i 2016.

Kap. 160, post 70 - Sivilt samfunn, andel forvaltet av Norad fordelt på partner (mill. kroner)

Handlingsrommet for det sivile samfunn er under angrep flere steder i verden. Flere land har innført lover som begrenser hvordan sivilt samfunn kan organisere seg, hvilken type virksomhet organisasjoner eller personer kan drive og hvordan de kan støttes økonomisk. På en fem-stegs skala fra åpent til stengt handlingsrom for sivilt samfunn, gir CIVICUS⁴ følgende statusbeskrivelse av regjeringens 12 fokusland:

- I Somalia, Sør-Sudan og Etiopia vurderes handlingsrommet for sivilt samfunn som stengt. Landene blir beskrevet som preget av en atmosfære av frykt og vold der statlige og mektige

⁴ CIVICUS (2016): [Monitor – Tracking Civic Space](#).

ikke-statlige aktører kan fengsle, skade og drepe de som forsøker å utøve retten til å organisere seg og ytre sine meninger, uten at de selv risikerer straff.

- Situasjonen i Afghanistan, Palestina og Myanmar vurderes som undertrykkende. Individuer står i fare for å bli overvåket, trakassert, fengslet, skadet og drept.
- Sivilt samfunn i Mali, Mosambik og Tanzania blir begrenset juridisk og praktisk på en rekke områder. CIVICUS vurderer at myndighetene benytter ulovlig overvåking, byråkratisk trakassering og nedverdiggende offentlige uttalelser for å undergrave det sivile samfunns betydning.
- I Malawi vurderes situasjonen som noe bedre, men det er fremdeles risiko for tilfeldig trakassering, overfall og arrestasjon av de som regnes som en trussel mot mennesker i maktposisjoner.
- Nepal og Haiti er foreløpig ikke vurdert.

Norad rapporterer på tilskuddsordningen som helhet, basert på at alle tilskuddsmottakere avkreves rapportering på indikatorer som viser i hvilken grad tiltaket har styrket sivilsamfunnsorganisasjoner, og i hvilken grad tiltaket har oppnådd effekt for målgruppen, inkludert økt innfrielse av rettigheter og redusert fattigdom.

Norad vurderte resultatoppnåelse hos de organisasjonene som ble vurdert for nye avtaler fra og med 2017. Til grunn for Norads vurderinger lå blant annet organisasjonenes rapportering fra tidligere år. I Norads vurderingsverktøy RAM Light vurderes organisasjonenes resultatoppnåelse etter et sett med standarder, hvorav hhv. 'målgruppeeffekt' (11) og 'bidrag til styrking av sivilsamfunnsorganisasjoner' (12) er to av standardene. Skalaen går fra 1 til 6, hvor seks er beste score.

For de 15 organisasjonene som ble vurdert i denne søknadsrunden viser vurderingene en god eller nokså god indikasjon på at organisasjonene sammen med partnere har bidratt til positive endringer for sine målgrupper. Røde Kors, World Wildlife Fund (WWF) og Norges speiderforbund scoret best, med meget god indikasjon på at standarden er oppfylt. Røde Kors jobber i mange av fokuslandene som også er sårbare stater. For de samme 15 organisasjonene var det en god eller nokså god indikasjon på at de har bidratt til styrking av sivilsamfunnsorganisasjoner i innsatslandene. Røde Kors, Norges speiderforbund, Utviklingsfondet og Fagforbundet Telemark fikk best score, med meget god indikasjon på at de har bidratt positivt til styrking av sivilt samfunn. I sin vurdering av organisasjonene la Norad vekt på oppnådde og dokumenterte resultater og effekten av tiltakene. Alle organisasjoner som fikk ny avtale på samme eller høyere nivå enn i 2016 oppnådde score 4 eller høyere. Nedenfor er en omtale av utvalgte resultateksempler. Tiltak i regi av Røde Kors omtales under Kap. 163, post 70.

I Kap. 160, post 70 ble det satt av midler til tiltak som tidligere mottok støtte over separate budsjettposter.

- tilskudd til informasjons- og opplysningsarbeid
- tilskudd til demokratifremme gjennom politiske partier
- tilskudd til formål å styrke tros- og livssynsminoriteters rettigheter
- tilskudd til internasjonale organisasjoner og nettverk (INGOer)

Det rapporteres særskilt om disse tilskuddene nedenfor.

Norsk Folkehjelp bidrar til økt deltakelse av kvinner i politiske, sosiale og økonomiske aktiviteter i Etiopia

Norsk Folkehjelp og Norad inngikk i 2016 en ny samarbeidsavtale for perioden 2016-2019 med et totalbeløp på inntil 560 mill. kroner over Kap. 160, post 70. I 2016 ble vel 135 mill. kroner overført til Norsk Folkehjelps sivilsamfunnsprogrammer i 18 land, samt til ett regionalt/tematisk program. Norsk Folkehjelp fremmer demokratisering og rettferdig fordeling basert på en tenking om at utviklingen i et samfunn er et resultat av interesse- og maktforhold mellom ulike aktører. Norsk Folkehjelp søker å gradvis konsentrere innsatsen sin om færre land. Dette krever gode utfasingsstrategier og bærekraft. Fire landprogram fases ut i løpet av perioden: Vietnam, Nicaragua, Honduras og Etiopia. Både Honduras og Nicaragua er land hvor Norsk Folkehjelp har hatt innsats i mange år. Den politiske situasjonen, spesielt for sivilsamfunnsaktører, er imidlertid blitt så vanskelig at Norsk Folkehjelp har besluttet å trekke seg ut. Programmet Partnership to influence Democratisation utgjør også en betydelig del av den totale innsatsen.

Norsk Folkehjelps likestillingsprogram i Etiopia inkluderer aktiviteter som skal gjøre kvinner mer uavhengige og gi dem inntektsbringende arbeid. I tillegg er det sterk fokus på å gi jenter og kvinner sterkere beskyttelse, både mot fysisk mishandling og ved at de skal stå sterkere juridisk. Norsk Folkehjelp arbeider med seks lokale partnere i regionene Oromia, Tigray og SNNP⁵, i tillegg til i Addis Abeba, for å organisere kvinner. Målet er å redusere kjønnsbasert vold og øke kvinners deltakelse i deres lokalsamfunn. Partnerne gir opplæring til både menn og kvinner, de fleste ungdom, men også eldre i lokalsamfunnet. Noe av opplæringen er også gitt til ansatte i lokal statsadministrasjon. Totalt har om lag 2 400 fått opplæring, i tillegg til 'training of trainer' (ToT) opplæring. Norsk Folkehjelps samarbeidspartnere har opprettet et godt samarbeid med lokale myndigheter. På denne måten har lokale myndigheter fått opplæring og større forståelse for utfordringene det arbeides med. I flere av områdene hvor partnere har hatt sine aktiviteter er det nedgang i vold mot jenter i skolene. Samtidig har rapporteringssystemer om vold blitt forbedret ved at flere partnere har arbeidet tett med skoler og lokale utdanningsmyndigheter for å få på plass et system hvor unge kan melde inn eventuelle trusler og vold. Økt bevissthet og åpenheten rundt dette har ført til at folk er mer åpne for å snakke om problematikken.

Sluttgjennomgangen for Norad-programmet til Norsk Folkehjelp i Etiopia viser økt deltakelse av kvinner i lokale styringsgrupper, også på ledernivå. Dette gir kvinner en sterkere stemme når avgjørelser som har innvirkning på prioriteringer og utvikling i deres eget lokalsamfunn skal tas. Økt deltakelse av kvinner i politiske, sosiale og økonomiske aktiviteter vil også bidra til en sterkere stemme generelt.

---

⁵ Southern Nations, Nationalities, and Peoples

Norsk Folkehjelp bidrar til demokratisk utvikling og beskyttelse av retten til tilgang på informasjon i Zimbabwe

Det er estimert at 98 prosent av Zimbabwes befolkning over 10 år har mobiltelefon og at 50 prosent av disse har tilgang til internett. Internett er en viktig kilde til informasjon for folk flest da det meste av tradisjonelle media er kontrollert av myndighetene. Samtidig har sosiale medier som Whatsapp og Facebook vist seg å være viktige redskaper for mobilisering for økt samfunnsdeltakelse og organisering. Myndighetene planla en 500 prosent prisøkning på kjøp av internettilgang. I et land hvor estimert arbeidsledighet er på over 80 prosent, og hvor de fleste livnærer seg i uformell sektor, ville en slik økning begrenset befolkningens tilgang til internett. Norsk Folkehjelps partner, Magamba Network, er en ledende kulturorganisasjon i Zimbabwe som med aktivisme og medier arbeider for et rettferdig og demokratisk land. Deres hovedmålgruppe er mellom 18 og 35 år. I 2016 brukte Magamba sosiale medier til å spre informasjon om myndighetenes plan om prisøkning av internettilgang, samtidig som de tilrettela for en massiv online-debatt og produserte politisk satire om temaet. Man antar at ca. to millioner mennesker tok del i dette initiativet. Tiltakene bidro sterkt til at myndighetene reverserte planene om prisøkning, og til at retten til informasjon for befolkningen ble beskyttet. At myndighetene nå truer med å rive Magambas kontorer kan tolkes som et tegn på innsnevring av handlingsrom for slike aktører.

Norsk Folkehjelp bidrar til informasjonsspredning gjennom opprettelse av nye radiokanaler i Honduras

Mellom 85 og 90 prosent av mediene i Honduras er kontrollert av regjeringen, privat sektor og kirken. Media driver i liten grad folkeopplysning. For å spre informasjon som bryter med det bildet makthaverne ønsker å skape, har sivilsamfunnsorganisasjonene etablert egne mediekkanaler. Norsk Folkehjelp har de siste tre årene støttet etableringen av åtte lokalradioer med journalistisk, programfaglig og teknisk opplæring, samt teknisk utstyr. I 2016 alene ble to nye lokalradioer etablert av partnere i Honduras. Den ene radiokanalen ble startet av partneren CNTC (Central Nacional del Trabajadores del Campo) som arbeider for medlemmenes tilgang til jord og et landbruk det går an å leve av (10 menn og 5 kvinner). Den andre radioen er La Radio del Pueblo Indigena Tolupan (10 menn og 8 kvinner). En stor frivillig innsats har blitt lagt ned for å installere radiokanalene, og organisasjonene følger tett opp med vedlikehold av radioutstyret og organisering av arbeidet ved stasjonene.

Digni: Omskjærere fant nytt levebrød

I Masailand, Kenya, valgte 49 kvinner å legge bort omskjæringskniven for godt i 2016. Kvinnene har i stedet blitt med i selvhjelpsgrupper og spare- og lånegrupper i regi av Free Pentecostal Fellowship in Kenya for å skaffe seg alternative inntekter. Det aktuelle prosjektet, støttet av Digni gjennom Pym (De norske pinsemenigheters ytremisjon) har i en tiårsperiode arbeidet målrettet med en rekke målgrupper for å bukt med omskjæring av jenter, en skikk med sterkt rotfeste blant masaiene. Erstatning har vært et viktig prinsipp i prosjektet. Tradisjon og levebrød kan ikke bare

fjernes, det må fylles med alternativer. I den siste prosjektperioden har over 5 000 masaijenter gjennomgått alternative overgangsriter i stedet for omskjæring, lagt til rette i et samarbeid mellom lokalsamfunnet og kirken. De fleste lokalsamfunnene i området, som har rundt 140 000 innbyggere, tar nå offisielt avstand fra FGM, men omskjæringer finner fortsatt sted i det skjulte. Om lag 26 omskjærere er fortsatt aktive i distrikter prosjektet ikke har dekket.

Digni: Bærekraftig jordbruk gir økte inntekter og færre drop-outs i skolen

I Vest-Etiopia har småbønder tatt i bruk nye jordbruksmetoder og såkorn, noe som har ført til en tredobling av avlingene. Dette har gitt gode inntekter og bedre ernæring, slik at flere familier har anledning til å la barna gå på skole. Siden programmets oppstart i 2014 har andelen som dropper ut av skolen blitt redusert med 10 prosent, særlig blant jenter. Programmet, som blant annet har til formål å fremme mer produktiv og miljøvennlig jordbruksproduksjon, har også rehabilitert 170 hektar land og engasjert 2 000 småbønder til å praktisere bærekraftig forvaltning av jord og vann. 3 000 kvinner og menn har mottatt opplæring i diversifisering og alternative inntektskilder. For 70 prosent av disse utgjør nye inntektskilder nå hovedinntekten til husholdningen. Det er en stor fordel at metodene som anvendes i programmet enkelt lar seg kopiere og duplisere, noe lokale småbønder og husholdninger gjør i sterkt økende grad.

Atlas-alliansens partnere styrker bevissthet om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne

Atlas-alliansen har en fireårig samarbeidsavtale med Norad for perioden 2016 til 2019 med en total ramme på over 250 mill. kroner. Atlas-alliansens partnerorganisasjoner krever å bli hørt og bidrar til å følge med på om myndigheter oppfyller sine forpliktelser i henhold til FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Det ugandiske blindedeforbundet (UNAB) var tilstede i Genève da FNs CRPD-komité eksaminerte Uganda. Denne komitéen fremmet flere av UNABs forslag i sine kommentarer. I Nepal ble en omfattende levekårsundersøkelse, gjennomført av SINTEF i samarbeid med Atlas, lansert i 2016. Den la grunnlaget for en nasjonal bevisstgjøringskampanje som forventes å bidra til økt kunnskap og oppmerksomhet om funksjonshemmedes situasjon og rettigheter. I *Zambia* arbeider alliansens partner, Diabetesforbundet i Zambia, for at flere får muligheten til å leve gode liv med diabetes. Gjennom opplæring kan personer med diabetes unngå alvorlige komplikasjoner som blindhet, amputasjoner, nyresvikt eller hjerte- og karsykdom. I *Tanzania* ble det åpnet to nye neurokirurgiske sentre som behandler barn med ryggmargsbrokk og hydrocephalus.

Redd Barna bidrar til bedre leseferdigheter og mindre frafall på skoler i Etiopia og Nicaragua

Norads avtale med Redd Barna for perioden 2015-2018 har et tentativt årlig støttebeløp på 200 mill. kroner over denne budsjettposten. Avtalen omfatter programmer i 15 land innen utdanning, barns rettigheter og beskyttelse av barn. Utdanning er det største satsingsområdet for Redd Barna Norge under denne avtalen, og mer enn halvparten av midlene går til utdanningstiltak.

En omfattende baselinestudie ble ferdigstilt i 2015 og viser tydelig forskjell i resultater på de skolene der Redd Barna har drevet virksomhet over tid, og nye skoler som ikke tidligere har fått slik støtte. I Etiopia har Redd Barna lenge arbeidet i Amhara, mens Sør-Omo er et nytt distrikt under denne avtalen. Baseline-undersøkelsen viser at 45 prosent av skolene i Amhara tilfredsstillter Redd Barnas kriterier for god skole og godt læringsmiljø, mens ingen av skolene i Sør-Omo tilfredsstilte kriteriene. I Guatemala var den nasjonale raten for lesekyndighet i 2013 35,7 prosent, mens raten i Redd Barnas innsatsskoler var 60-70 prosent. I 2012 startet Redd Barna utdanningsprogrammer i to områder av Nicaragua. I løpet av to år ble frafallsprosenten redusert. I 2014 videreførte 94,5 prosent av barna skoleløpet sitt, mot 84,2 prosent i 2012. Av mer enn 800 barn som ikke gikk på skole ved oppstart av programmet, var 70 prosent to år senere innmeldt på skolen.

Kirkens Nødhjelp bidrar til yrkesopplæring og jobbskaping blant ungdom i Afghanistan

Arbeidsledighet blant ungdom er et stort problem i Afghanistan, spesielt på landsbygda. På grunn av arbeidsløshet og motløshet reiser mange ungdommer enten fra landet for å finne arbeid, eller de utsettes for rekruttering til militante grupper. Kirkens Nødhjelp gjorde derfor en markedsundersøkelse for å finne ut hvilke typer arbeidskraft det var mangel på, og innen hvilke sektorer det er muligheter for jobbskaping. Basert på funn i undersøkelsen ble det satt i gang yrkesutdanning for 102 ungdommer (48 jenter og 54 gutter) innen blant annet tømmerfag og reparasjon av mobiltelefoner, motorsykler og biler. Etter endt opplæring ble ungdommene via oppstartspakker gitt mulighet til å starte for seg selv, eller de ble hjulpet til å få seg jobb i allerede eksisterende virksomheter. Det vil bli gjort en undersøkelse i 2017 av hvor mange som faktisk er i jobb etter endt opplæring. Siden utdanningen bygger på eksisterende behov i samfunnet, er det forventning om at mange skal finne seg jobb. Kirkens Nødhjelp har i nært samarbeid med sine partnere bidratt praktisk og økonomisk i arbeidet med å utforme opplegget for yrkesutdanningen. Opplegget bygger på standarder utarbeidet av arbeidsdepartementet i Afghanistan.

World Wildlife Fund bidrar til økt tilgang på ren energi i Uganda og Kina

World Wildlife Funds (WWF) rammeavtale med Norad for perioden 2012-2016 var på vel 300 mill. kroner. I Uganda har WWF fra 2012 støttet gjennomføring av 'The Champion District Initiative' (CDI). WWF og dets partnere arbeider på landsbygda med lokalsamfunn som ikke er tilkoblet strømmettet. I 2016 var det registrert så mange som 50 000 hushold som hadde fått tilgang til ren energi til bruk for enten belysning eller matlaging. WWF estimerer at over 3 000 hektar skog er spart på grunn av miljøvennlige kokeovner, og det er estimert at hvert hushold har fått sine utgifter betydelig redusert på grunn av tilgang til solcelleenergi. I Kina har WWF arbeidet med de private selskapene Yingly Solar (solcellepaneler) og Vanke (entreprenør/byggefirma). Sammen har selskapene redusert sine karbonutslipp med 3 335 000 tCO₂e, noe som er mer enn dobbelt så mye som Oslos årlige totalutslipp. Yingli har i samarbeid med kinesiske myndigheter utviklet standarder for solcellesektoren.

Tilskudd til informasjons- og opplysningsarbeid

Organisasjonene hadde mulighet til å søke om ettårig avtale til informasjons- og opplysningsarbeid i Norge. Dette innebar i stor grad videreføring av tiltak fra forrige avtaleperiode. Det var satt av inntil 60 mill. kroner. I tillegg var 31 mill. kroner øremerket FN-sambandet og UNICEF Norge over Kap 170, post 76. Norad mottok 69 søknader på totalt 118 mill. kroner. 54 organisasjoner fikk tilbud om avtale, inkludert FN-sambandet og UNICEF. Fem organisasjoner fikk melding om utfasing.

Sivilsamfunnet bidrar til ansvarlig investering gjennom Oljefondet

Norad har støttet nettverksorganisasjonen Forum for utvikling og miljø (ForUM) siden 1998, de siste fem årene med 5-6 mill. kroner årlig. Våren 2016 vedtok Norges Bank Investment Management et såkalt forventningsdokument som viser hvordan Norges Bank som en finansiell investor forventer at selskapene respekterer menneskerettigheter. Dokumentet er et viktig virkemiddel for Oljefondets eierskapsutøvelse. Flere sivilsamfunnsorganisasjoner i Norge har arbeidet med politisk påvirkning for å få på plass en forsterket etisk forvaltning av Oljefondets investeringer. I innspill fra Stortinget om forvaltning av Oljefondet, samt i partiprogrammene til flere politiske partier, er flere av kravene fra organisasjonene tatt med. Etter invitasjon fra Norges Bank var ForUM, med tre medlemsorganisasjoner i spissen, Regnskogfondet, Norsk Folkehjelp og SAIH, med i arbeidet for å utvikle forventningsdokumentet.

Forventningsdokumentet fastslår at selskaper som Oljefondet investerer i, skal respektere menneskerettighetene, og ha ansvar for å forhindre brudd på menneskerettigheter i sin virksomhet. Over 9 000 selskaper som Oljefondet har investert i, må vise hvordan selskapene innretter seg for å forhindre menneskerettighetsbrudd og synliggjøre dette i sine strategier og planer. Dette vil også berøre underleverandører til selskapene. Erfaringen viser at forventningsdokumenter og etiske retningslinjer har effekt på investeringspraksis. Over de siste fire årene har Oljefondet trukket seg ut av 187 selskaper på grunn av dårlige sosiale forhold og risiko forbundet med korrupsjon eller miljøødeleggelser. Man kan derfor forvente at menneskerettigheter blir bedre vurdert i investeringsavgjørelser framover.

Tilskudd til demokratifremme gjennom politiske partier

I 2016 ble det avsatt 8 mill. kroner til demokratistøtte via norske politiske partier. På grunn av begrenset søkermasse og kvalitet på søknadene ble kun 4,5 mill. kroner avtalefestet. Selv om demokratistøtten er begrenset i omfang, kan ordningen vise til utvikling av demokratisk kultur hos samarbeidspartnerne. Et eksempel er Kristelig Folkepartis prosjekt i Kenya, som har bidratt til at deres kenyanske samarbeidspartier nå gjennomfører reformer for å sikre høyere andel av kvinnelige kandidater i nominasjonsprosessene.

Tilskudd til formål å styrke tros- og livssynsminoriteters rettigheter

15 mill. kroner ble avsatt til dette formålet. Grunnet begrenset søkermasse og kvalitet, ble bare 8 mill. kroner utbetalt i 2016. Det inkluderte ca. 7,3 mill. kroner for videreføring av eksisterende avtaler

med Kirkens Nødhjelp, Caritas og Digni. Disse ble innvilget på bakgrunn av dokumentert evne til resultatoppnåelse. Av nye søkere ble kun Lutheran World Federation innvilget støtte i 2016. Søknader fra tre lokale organisasjoner som Norad ikke tidligere har hatt direkte avtale med, ble avslått av kvalitets- og risikohensyn.

Kirkens Nødhjelps partnere bidrar til lovendringer og økt bevissthet om livssynsminoriteters rettigheter i Pakistan

Påvirkningsarbeid er viktig i kampen for at tros- og livssynsminoriteter skal få beskyttelse mot vold, diskriminering og misbruk av deres religion. I 2016 kunne Kirkens Nødhjelp se resultater av påvirkningsarbeidet som ble iverksatt med midler fra Norads bevilgning. I 2015 ble en ekteskapslov for hinduer vedtatt i Sindh i Pakistan, og det ble opprettet en egen kommisjon for beskyttelse av minoriteters rettigheter. Kirkens Nødhjelps lokale partnere la, sammen med andre sivilsamfunnsorganisasjoner i Sindh, grunnlaget for at disse lovene ble vedtatt. Påvirkningsarbeid mot ansatte i offentlig sektor og parlamentsmedlemmer er blitt koblet til lokalt opplysningsarbeid, slik at menn og kvinner skal kunne kreve sine rettigheter. Det er i 2016 gjennomført holdningsskapende arbeid om tvangsekteskap, konvertering og kvotering for å få flere minoriteter i arbeid, mot negativ omtale av minoriteter i undervisningsmateriale og hatytringer brukt i offentlige taler. I 2016 uttalte mer enn 60 offentlig ansatte, parlamentsmedlemmer, jurister, sivilsamfunnsaktivister og journalister seg mot religiøs diskriminering og brudd på minoriteters rettigheter. I flere kommuner har menn og kvinner mobilisert seg for å beskytte religiøse minoriteters rettigheter. I 2016 fikk 212 forkjempere for minoriteters rettigheter opplæring, og ved 28 tilfeller spilte nyetablerte fredsgrupper en viktig rolle i beskyttelse av minoriteters rettigheter.

Internasjonale organisasjoner (INGOer)

Norad forvalter en portefølje av *skatterelaterte avtaler* under Kap 160, post 70 som i 2016 utgjorde 14 mill. kroner. Formålet er å bidra til åpenhet om kapitalstrømmer. Alle avtalene er med internasjonale sivilsamfunnsorganisasjoner: AFRODAD, Tax Justice Network, Integrity Action og Thomson Reuters Foundation. I tillegg ligger noen skatterelaterte tiltak i samarbeidsavtalene med norske sivilsamfunnsorganisasjoner.

African Forum and Network on Debt and Development (AFRODAD) hadde en avtale for 2014-2015 og fikk en endringsavtale i 2016. I 2015 koordinerte AFRODAD og nettverket deres et felles posisjonsdokument som inkluderte konkrete forslag til Finansiering for Utvikling. De gjorde dette for å styrke forståelsen av noen av de viktigste årsakene til og virkningene av kapitalflukt og for å sikre at konkrete forslag om ansvarlige finansieringsstandarder ble foreslått. Dokumentet ble underskrevet av mer enn 140 organisasjoner, i stor grad som følge av målrettet arbeid fra nettverket med å nå fram til ulike sivilsamfunnsplattformer som arbeider på området. *Tax Justice Network (TJN)* hadde en avtale for 2012-2015 og fikk også en endringsavtale i 2016. TJNs arbeid fokuserer på åpent eierskap og 'egentlige eiere' (beneficial ownership). Etter en konferanse som var delvis organisert av TJN, vedtok Argentina i 2015 en ny lov som vil kreve at juridiske enheter og ordninger avslører sluttinvestorinformasjon ved registrering.

Norad ga videre tilskudd til organisasjoner som fremmer matsikkerhet og bærekraftig forvaltning av naturressurser.

- *African Conservation Tillage Network (ACT)* er en panafrikansk organisasjon som har som hovedformål å stimulere til forskning og spredning av informasjon om de beste miljøvennlige metodene for klimatilpasset landbruk, for derigjennom å øke husholdningers matsikkerhet. Norads støtte til ACT går til prosjekter i Tanzania, Kenya og Zimbabwe der ACT samarbeider med 'fyrtårn' innen landbruksforskning. I 2016 har ACT fokusert mye på å styrke opplæringen av 100 'trainers' ved disse fyrtårnene. ACT har i 2016 særlig styrket arbeidet innen mobile plattformer tilrettelagt for småbønder. Her deles informasjon om klimatilpasset landbruk og meteorologisk informasjon. Plattformen når nå ut til 20 000 enkeltbrukere. Samarbeidet med COMESA⁶ og EAC⁷ fortsatte for å få klimatilpasset landbruk inn i offentlig opplæring. ACT har en avtale for 2015-2016/7 og fikk 7 mill. kroner i tilskudd av Norad i 2016.
- *Southern African Confederation of Agricultural Unions (SACAU)* er en regional afrikansk bondeorganisasjon i det sørlige Afrika. Den støtter blant annet medlemsorganisasjoner i sitt arbeid med å få småbrukere til å legge om jordbruket til klimatilpasset landbruk. Den norske støtten går til Zimbabwe Farmers Union og til Farmers Union of Manica Province i Mosambik. Resultater fra 2016 viser at 8 000 bønder er opplært i bruk av klimatilpasset landbruk. 50 prosent av disse var kvinner. Bønder som hadde tilgang til mekaniske produksjonsmetoder, og som la om til klimatilpasset landbruk, økte avlingene fra 500kg/ha ved oppstarten i 2012 til 2 500 kg/ha i 2016. SACAU har en avtale for 2015-2016/7 og mottok i overkant av 3 mill. kroner i tilskudd i 2016.

International Planned Parenthood Federation (IPPF) fikk et tilskudd på 30 mill. kroner til tjenestelevering og påvirkningsarbeid om seksuell og reproduktiv helse og rettigheter. *Aidspan* mottok 1,8 mill. kroner, og bidro til kapasitetsutvikling hos mottakere av midler fra Det globale fondet for bekjempelse av hiv, tuberkulose og malaria. *Aidspan* publiserte til sammen 38 utgaver av *Global Fund Observer (GFO)* på fransk og engelsk med til sammen 348 artikler og en rekke rapporter, kommentarer og analyser. Disse inngår i organisasjonens vaktbikkjerolle som styrker effektivitet, gjennomsiktighet og ansvarlighet hos Det globale fondet. 2016 var første året i *Aidspan*'s nye strategi som i enda større grad enn tidligere understreker organisasjonens kritiske og analytiske rolle. De flerårige avtalene med IPPF, *Aidspan* og GNP+ ble avsluttet i 2016.

Tostan mottok et tilleggstilskudd til videreføring av tiltak mot kjønnslemlestelse i Vest-Afrika.

Internasjonale prosesser

Om lag 1 mill. kroner ble benyttet for å finansiere to møter for deltakerne i *korrupsjonsjeger-nettverket* og inviterte ressurspersoner.

- Et møte ble avholdt i Oslo med fokus på ulovlig kapitalflukt i Vest-Afrika, korrupsjon i Midtøsten og arabiske stater, og islamske bankers rolle og betydning. Kontakter ble knyttet med nytt miljø i denne regionen.
- Et møte ble avholdt i Haag hvor fokus var på nytten av EUROJUST og hvordan denne institusjonen kan brukes i etterforskning også for land utenfor EU/EØS, utfordringer knyttet

---

⁶ The Common Market for Eastern and Southern Africa (COMESA)

⁷ East African Community (EAC)

til etterforskning og undersøkelser av korrupsjon i Mosambik og hvordan åpne databaser utviklet av journalister kan styrkes og benyttes i etterforskning.

Deltakerne i nettverket har styrket samarbeidet mellom land gjennom å bruke kontakter, og utveksle kunnskap og erfaring. Blant annet har korrupsjonsetterforskning i Brasil vist hvordan andre land er berørt av de sakene som avsløres.

Kap. 161 Næringsutvikling

Post 70 Næringsutvikling

Tildeling: 155,100 mill. kroner

Målet for budsjettposten er å bidra til en inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst gjennom jobbskaping og kompetansebygging.

Norad har to tilskuddsordninger for støtte til næringsutvikling, hhv. 'Bedriftsstøtte for næringsutvikling' og 'Samarbeid om rammevilkår for næringsutvikling i Sør'. Norad har i dialog med departementet utredet hvordan støtte til rammevilkår i større grad skal spisses inn mot utvalgte verdikjeder og land for å bidra til næringsutvikling og jobbskaping, og hvordan porteføljen bør konsolideres.

Det ble utbetalt om lag 105 mill. kroner til tiltak under ordningen for bedring av rammevilkår for næringsutvikling i sør, mens 6 mill. kroner gikk til tiltak under 'Bedriftsstøtte for næringsutvikling'. I tillegg ble det tildelt 19 mill. kroner til fornybar energiprojekter og 6 mill. kroner til partnersøksprogram med Innovasjon Norge (BMMP). Fordi bedriftsstøtteordningen ble lyst ut sent på året, ble 2016-tildelingen til næringsutvikling ikke benyttet fullt ut.

Norad lanserte i 2016 en ny, konkurransebasert tilskuddsordning for næringslivet – 'Bedriftsstøtte for næringsutvikling'. Tilskuddsordningen er ubundet, og skal tilby fleksibel støtte for å redusere kommersiell risiko for investorer og dermed bidra til flere levedyktige etableringer og bedriftsutvidelser i utviklingsland. Ordningen har som mål å bidra til arbeidsplasser i prioriterte utviklingsland gjennom levedyktige bedriftsetableringer og bedriftsutvidelser. Første utlysning ble gjennomført i november 2016, med prioritet til prosjekter i sektorene energi, landbruk, fisk og marine ressurser, maritim sektor og informasjons- og kommunikasjonsteknologi. Responsen var god, og totalt 34 bedrifter ble innvilget tilskudd. Tilskuddene var i hovedsak til forundersøkelser, partnersøk og opplæring av lokalt ansatte.

Norad har lagt stor vekt på kvalitet og effektiv forvaltning, og benytter et numerisk scoringssystem for å kunne sammenligne søknader på tvers. Det er fortsatt for tidlig å vurdere hvilke resultater tilskuddene fra den første utlysningsrunden gir.

Norad gir også støtte til næringsutvikling gjennom tilskuddsordningen for bedring av rammevilkår for næringsutvikling i utviklingsland. Ordningen er i hovedsak rettet mot oppbygging og styrking av institusjoner og næringslivsaktører i utviklingsland hvor norske og internasjonale organisasjoner kan bidra med faglig rådgiving og/eller kapasitetsbygging. Under denne tilskuddsordningen gir Norad

blant annet bistand til handelsrettet utviklingssamarbeid, herunder støtte som har til hensikt å sette utviklingsland i stand til å tilfredsstille internasjonale standarder og kvalitetskrav. Dette ble i 2016 fortrinnsvis kanalisert gjennom FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO).

Nedenfor følger noen eksempler på resultater av støtte over budsjettposten for næringsutvikling.

Nordisk Mikrofinansinitiativ (NMI)

Hovedresultatet av Norads samarbeid med NMI er at de mikrofinansinstitusjonene NMI har investert i pr. i dag har 5,8 millioner personkunder. 95 prosent av klientene er kvinner og to tredjedeler av klientene er bosatt på landsbygda. Dette er meget høye andeler, sammenlignet med hva som er vanlig innen mikrofinanssektoren.

Norad har støttet NMI siden 2008. Målet med samarbeidet er å styrke de fattiges posisjon i utviklingsland ved å gi dem tilgang til finansielle tjenester, noe som i sin tur skaper arbeid og velferd på et bærekraftig grunnlag.

NMI oppnår dette ved å investere i og bygge kompetanse og kapasitet i mikrofinansinstitusjoner i utviklingsland, og da spesielt de som er rettet mot fattige kvinner. Norad har siden 2010 finansiert NMIs faglige rådgivning til slike mikrofinansinstitusjoner. Oppbygging av kapasitet er grunnleggende for å utvikle institusjonenes kompetanse og produkter slik at de kan tilby en større bredde av finansielle tjenester til en bredere krets av kunder.

NMI ekspanderte i juni 2016 ved opprettelse av Nordic Microfinance Initiative som er en ny nordisk samarbeidsplattform mellom private norske investorer og Norfund og Investeringsfonden For Utviklingslande - de norske og danske statlige investeringsfondene for utviklingsland. Det nye nordiske initiativet har nå en total investeringskapital på 715 mill. kroner. Det vil muliggjøre en ytterligere forsterket innsats.

Penda Manufacturing

Norad støttet det norskeide selskapet Penda Manufacturing i Etiopia med 560 000 kroner i 2016. Selskapet ble etablert i 2014 for å bidra til en grønn økonomi gjennom innsamling og resirkulering av papir. Forstudien, støttet av Norad, konkluderte med etablering av et anlegg for produksjon av papirmasse, og selskapet vurderer også å etablere seg innenfor produksjon av papir og kartong. Det er inngått en partnerskapsavtale med bystyret i Addis Abeba, og selskapet har gjennom dette partnerskapet etablert et nettverk av ca. 3 500 papirinnsamlere. I tillegg har selskapet 40 egne ansatte. Prosjektet, som fortsatt er på et tidlig stadium, viser at man selv med relativt beskjedne midler kan bidra til arbeid og verdiskaping for et stort antall mennesker og bidra til flere bærekraftsmål, inkludert miljø.

Norsk bistand til ansvarlig skipsopphugging

Om lag 80-90 prosent av verdens skip som skal skrapes, hugges opp for hånd på strendene i Pakistan, India og Bangladesh. Metoden som benyttes er såkalt 'beaching', der skipet kjøres opp på strendene i høy hastighet. Dette er svært omstridt på grunn av miljøskadelige utslipp og dårlige arbeidsvilkår for de ansatte på opphuggingsverftene.

Like fullt er skipsopphugging en viktig næring for lokal sysselsetting og økonomisk utvikling. Bare i Bangladesh skaper skipsopphugging anslagsvis 2-300 000 arbeidsplasser. I tillegg blir stålet fra skipene resirkulert og utgjør en viktig kilde til billig kvalitetsstål. Så mye som halvparten av alt stål som brukes i Bangladesh kommer fra disse skipene. Alternativet vil være å importere dyrere stål med dårligere kvalitet fra Kina.

Norad har støttet bangladeshiske myndigheter for å styrke kapasitet og standarder tilknyttet opphuggingsindustrien. Støtten har blitt kanalisert gjennom International Maritime Organization (IMO) som har bidratt med viktig kompetanseheving og rådgiving overfor myndighetene. Målet er at opphuggingsverftene i nær framtid skal operere i tråd med Hong Kong-konvensjonen som setter prinsippene for hvordan ansvarlig skipsopphugging bør foregå. Ved å skape et marked for ansvarlig skipsopphugging vil lokale opphuggingsverft ha en egeninteresse i å forbedre måten dette foregår på, hvilket er bra både for miljøet og for arbeidsvilkårene.

Norads støtte har blant annet bidratt til kunnskapsoverføring til bangladeshiske myndigheter, utvikling av opplæringsmoduler for helse, miljø og sikkerhet, analyser av sosiale og miljømessige forhold ved opphuggingsindustrien, samt utredning av et anlegg for oppbevaring og behandling av giftig avfall. En viktig bi-effekt av tiltaket er det samarbeidet som er etablert mellom myndigheter og industri. Dette har resultert i at flere lokale opphuggingsverft på eget initiativ har oppgradert både helse-, miljø- og sikkerhet-standarder og tiltak for oppbevaring og behandling av giftig avfall. Avtalen ble inngått i 2014 og avsluttes i 2017. Støtten til tiltaket har vært på i underkant av 7,5 mill. kroner.

Kap. 162 Overgangsbistand

Post 70 Overgangsbistand

Tildeling: 38,0 mill. kroner

Tildelingen ble i tråd med føringene benyttet til prosjekter i Sør-Sudan i regi av Kirkens Nødhjelp og Norsk Folkehjelp som direkte støtter opp om målsettingene for fredsprosessen og gjennomføring av fredsavtalen.

Sør-Sudan: Kirkens Nødhjelp styrker freds- og dialogarbeid i Sør-Sudan gjennom Kirkerådet og dets medlemskirker

I Sør-Sudan hadde Kirkens Nødhjelp en ledende rolle til støtte for Kirkerådet (South Sudan Council of Churches) sin handlingsplan for fred. Kirkerådet samler alle de toneangivende kirkesamfunn i Sør-Sudan. Handlingsplanen består av tre grunnleggende komponenter:

- (i) Forsoning
- (ii) Fasilitering av nøytrale møteplasser for motstridende parter i konflikt
- (iii) Beslutningspåvirkning

Handlingsplanen knyttet sammen freds- og dialoginitiativ på lokalplan gjennom medlemskirkene og initiativ på nasjonalt plan hvor kirkene søkte å stå sammen på en felles plattform inn mot ulike interessenter i konflikten. Kirkens Nødhjelp prioriterte arbeid med organisering og utvikling av kapasitet i Kirkerådet slik at rådet kunne framstå med troverdighet og legitimitet på tvers av konfliktlinjene. På det nasjonale plan utøvde Kirkerådet, med støtte fra Kirkens Nødhjelp, både et stille og et offentlig diplomati med sikte på å påvirke ulike interessenter i konflikten. Kirkens Nødhjelp bidro til at tre sentrale kirkeledere reiste til Roma og London for å invitere Paven og Erkebiskopen av Canterbury til Sør-Sudan for å støtte fredsprosessen. Dette besøket ventes å finne sted i andre halvår 2017. Resultatet av disse initiativene var en økende bevissthet og en sterkere og tydeligere stemme i kirkenettverket og hos kirkeledere når det gjelder å holde myndighetene ansvarlig for situasjonen i landet.

Kirkens Nødhjelp ga praktisk og økonomisk støtte til lokalt fredsarbeid i regi av Kirkerådet i flere konfliktområder; deriblant Wau, Yei, Pibor og flere områder i den tidligere delstaten Øst Equatoria. Noen initiativ lyktes bedre enn andre. Eksempelvis hadde initiativene i Wau og Kuajok bedre resultater enn initiativene i Yei. Selv om ikke alle initiativene resulterte umiddelbart i lokale fredsavtaler var det viktig at det ble etablert kanaler for dialog som over tid vil kunne ha effekt. En viktig komponent av støtten fra Kirkens Nødhjelp var opplæring både nasjonalt og lokalt om Sikkerhetsrådets resolusjon om kvinner, fred og sikkerhet (S/RES/1325). Blant annet fikk over 1 000 kvinner og menn i Wau og Kuajok gjennom 50 lokale fredsgrupper opplæring i sentrale anliggender av S/RES/1325 gjennom lokale partnere knyttet til kirkenettverket. 205 kvinnelige ledere i området fikk opplæring i konflikthåndtering.

Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter

Post 70 Nødhjelp og humanitær bistand

Tildeling: 8,0 mill. kroner

Norads tildeling gikk til Røde Kors' arbeid med forebygging av virkningene av naturkatastrofer i Pakistan og Sør-Sudan. Norads samarbeidsavtale med Norges Røde Kors var på 78 mill. kroner i 2016, hvorav 70 mill. kroner over Kap 150, post 78. Porteføljen omfatter programmer i 18 land i Asia, Afrika, Mellom-Amerika og Midtøsten, og har fokus på helse, styrking av Røde Kors'/Røde Halvmånes nasjonalforeninger og forebygging av naturkatastrofer. I tillegg inngikk Norad en avtale på 40 mill.

kroner for regjeringens bidrag til TV-aksjonen til Norges Røde Kors i 2016. Disse midlene skal brukes til helsetjenester for sivile i land rammet av krig og konflikt, som Sør-Sudan, Somalia og Syria.

Bærebjelkene i programmene til Røde Kors er å hjelpe folk til å organisere seg og øke kunnskapen om helserisiko. Videre styrkes lokalsamfunns evne til å fremme sine helserettigheter og påkalle lokale myndigheters ansvar for å tilby helsetjenester. Røde Kors/Røde Halvmåne organiserer 17 millioner frivillige på verdensbasis. Med Norads midler har Norges Røde Kors bidratt til å organisere nær 500 000 frivillige hittil i støtteperioden, hvorav en stor andel i Burundi.

Med Norads støtte bidrar Norges Røde Kors til å styrke lokalsamfunns robusthet (resilience) slik at de står sterkere mot flom, orkaner og tørke, sykdommer og tap av livsgrunnlag. Store og plutselige naturkatastrofer får stor oppmerksomhet. Mindre og ofte sesongpregede naturkatastrofer fører imidlertid til større tap globalt. Sammen med klimaendringer utgjør naturkatastrofer i mindre skala et betydelig hinder for utvikling. Lokale naturkatastrofer reverserer tidligere framskritt og fører ofte til at mennesker må forlate sitt hjemsted på jakt etter tryggere livsgrunnlag.

I mange tilfeller er den lokale Røde Kors- eller Røde Halvmåneforeningen den eneste organisasjonen som har et nasjonalt nettverk av opplærte frivillige som er til stede før, under og etter naturkatastrofer. De har lokal kunnskap om hvem og hva som er mest utsatt, og vet hva som finnes av egne ressurser. Et eksempel er arbeidet som gjøres av Pakistan Røde Halvmåne i flomutsatte områder. I sju provinser er det i løpet av de siste fire årene opprettet 19 katastrofeteam. I tillegg til å rykke ut ved katastrofer, hjelper teamene lokalsamfunn med å avdekke risiko og gjøre nødvendige utbedringer, som å bygge flommurer, sikre vannrør og veier, utbedre latriner og sette opp solcelledrevne vannpumper. I tillegg til arbeidet mot flom har Norges Røde Kors gjennom Pakistan Røde Halvmåne, bidratt til at 108 000 mennesker har fått opplæring i hvordan man unngår sykdommer og får gode hygienevaner.

Post 72 Menneskerettigheter

Tildeling: 3,5 mill. kroner

Studentenes og akademikernes internasjonale hjelpefond (SAIH) mottok støtte til sitt program for LHBTI-rettigheter. Midlene gikk til partnere i Zimbabwe, Zambia, Sør-Afrika og Nicaragua innen sivil samfunn og høyere utdanningsinstitusjoner. Temaet blir nå debattert ikke bare i organisasjoner som jobber spesielt med LHBTI-rettigheter, men også i lærerorganisasjoner og studentorganisasjoner. Engasjementet til SAIHs partnere har ført til større helsetilbud for LHBTI-personer i Zimbabwe, og situasjonen for LHBTI-personer innen høyere utdanningsinstitusjoner er satt på dagsorden i Sør-Afrika, Zambia og Nicaragua gjennom støtte til utarbeidelse av forskningsrapporter.

Atlas-alliansen mottok støtte til sitt arbeid for å øke kunnskap og kompetanse hos andre bistandsaktører om inkludering av funksjonshemmede. Prosjektet har mottatt støtte i fire år. Atlas-alliansen har blant annet gjennomført kurs og andre aktiviteter for norske bistandsorganisasjoner, inkludert en konferanse i samarbeid med Plan Norge og Senter for menneskerettigheter om funksjonshemmedes rettigheter i konflikt og katastrofe.

Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati

Post 70 Fred og forsoning

Tildeling: 22 mill. kroner

Et av satsingsområdene for denne budsjettposten i 2016 var å følge opp Sikkerhetsrådsresolusjonene om kvinner, fred og sikkerhet i alt fred- og forsoningsarbeid, og særlig følge opp regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet. Norads tildeling over denne budsjettposten forvaltes i henhold til oppfølging av Regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet 2015-2018.

På slutten av 2015 ble det inngått nye avtaler med Voluntary Service Overseas, Internews, Care, EVE, WILPF, ICAN, Nobel Women's Initiative og Watchlist. I tillegg til disse avtalene, ble tidligere avtale med FOKUS videreført. Partnerorganisasjonene opererer i hhv. Myanmar, Afghanistan, Sør-Sudan, Midt-Østen/Nord-Afrika, Colombia og Sri Lanka. I løpet av 2016 ble det arbeidet tett med nye partnere for å sikre oppfølging av S/RES/1325. Det har særlig vært arbeidet med organisasjonenes resultatstyring.

Organisation for Women's Freedom in Iraq oppretter krisesentre og bidrar til å redusere seksualisert vold mot kvinner

Norad inngikk avtale med Nobel Women's Initiative for 2015 og 2016. En av deres partnere er 'Organisation for Women's Freedom in Iraq' (OWFI). Støtten har bidratt til at organisasjonen har kunnet etablere flere krisesentre for å beskytte voldsutsatte kvinner i Irak. Seksualisert vold er en del av en krigsstrategi både fra opprørsgrupper som IS og fra myndighetenes side. I tillegg er kvinner som blir løslatt fra fangenskap utsatt fordi de kan ha blitt utsatt for seksuelt misbruk og dermed blir sett på som urene. OWFI arbeider med påvirkningsarbeid, nettverk og allianser nasjonalt og internasjonalt i kampen mot vold, menneskehandel og seksuelt slaveri. De støtter voldsutsatte kvinner økonomisk og sosialt, noe som kan bidra til forsoning. I 2016 mottok leder for organisasjonen, Yanar Mohammed, Raftostiftelsens pris for sitt arbeid med å sikre kvinners rettigheter i Irak.

Post 72 Global sikkerhet, utvikling og nedrustning

Tildeling: 2 mill. kroner

Se omtale under Kap 169, post 70.

Post 73 Andre ODA-godkjente OSSE-land

Tildeling: 2. mill. kroner

Se omtale under Kap 169, post 70.

---

8 SR 1325, 1820, 1888, 1989, 1960, 2106, 2122)

Kap. 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering

Post 70 Forskning

Tildeling: 35,0 mill. kroner

Målene for tilskuddsposten er å gi kunnskaps- og kompetansegrunnlag for norsk utviklingspolitikk, samt å fremme forskningskapasitet i utviklingsland.

Dels støttes forskning i Norge gjennom programsatsinger i Forskningsrådet for å styrke kompetansemiljøer, bidra til den globale kunnskapsproduksjonen, samt for å gi kunnskaps- og kompetansegrunnlag for norsk utviklingspolitikk. Dels støttes forskningsinstitusjoner og forskningsorganisasjoner i utviklingsland for at landene selv kan produsere kunnskap på sentrale områder for utvikling og fattigdomsbekjempelse. Omtale nedenfor gjelder innrapporterte resultater av midler som ble tildelt i 2015.

NORGLOBAL

Forskningsrådets program 'Norge – global partner' (NORGLOBAL) er en hovedplattform for støtte til norsk utviklingsforskning. Første fase av programmet (NORGLOBAL-1) fikk siste midler tildelt i 2015, men aktivitetene i delprogrammene har blitt fulgt opp og 12 prosjekter leverte sluttrapporter i 2016. Porteføljen besto av 37 prosjekter i 2016.

Resultater fra NORGLOBAL-1 er ny kunnskap om humanitær politikk og innsats, kapitalflukt og skatteparadiser, kvinner og likestilling i utviklingsland, effekt av bistand, klima, energi og miljø, samt fattigdom og fred. Se resultatene av [NORGLOBAL-prosjektene](#) i Prosjektbanken i Forskningsrådet.

Delprogrammet *Humanitarian policy (HUMPOL)* har støttet fire prosjekter. En gjennomgang som ble ferdigstilt i 2016 påpekte at programmet har bidratt til ny kunnskap om humanitære spørsmål, tverrfaglighet og samarbeid med partnere i utviklingsland, men i liten grad påvirket politikkutforming. Med deltakelse fra tre av prosjektene ble et norsk senter for humanitære studier (NCHS) etablert.

Delprogrammet *Tax havens, capital flows and developing countries (TaxCapDev)* har støttet fem prosjekter. Disse har produsert ny kunnskap om skatteflukt og skatteparadis som har fått mye oppmerksomhet og bidratt til akademisk og politisk debatt både nasjonalt og internasjonalt. Det er etablert et nettverk der alle prosjektene er inkludert. Nettverket – SkattJakt – er finansiert med støtte fra programmet, og er en plattform som både skal bidra til å styrke samarbeidet om forskning på skatteparadiser, kapitalstrømmer i et utviklingsperspektiv, og få til et samarbeid mellom forskere og relevante norske brukere av slik forskning. Nettverket arrangerte en internasjonal konferanse i Bergen i 2016 med deltakelse fra forskere, praktikere og undersøkende journalister. Konferansen presenterte ny forskning om hvilke effekter skatteparadiser, elitesenes atferd og internasjonale skattesystemer har på utviklingslandene. Det ble blant annet fokusert på hvilken rolle bransjen som bidrar til skatteunndragelse spiller, og hvordan man kan minimere de utfordringene som skapes av skatteparadisene.

Delprogrammet *Effect of Aid (AIDFFECT)* har støttet fem prosjekter. Disse har produsert ny kunnskap om effekter av kinesisk bistand i Afrika, næringsliv for utvikling, bistand til energiprojekter, humanitær bistand og bistand for økt politisk deltakelse av kvinner i Malawi, Sudan, Uganda og Zambia. I 2016 ble det holdt en konferanse hvor fremtiden til norsk utviklingsforskning ble diskutert i lys av begrensede midler de siste årene. Resultater fra noen av disse prosjektene illustrerte eksisterende utfordringer.

Delprogrammet *Poverty and Peace (PovPeace)* har støttet 35 prosjekter og alle er avsluttet. En evaluering av programmet i 2016 viste gode resultater, som påvirkning på offentlig debatt. Samtidig viste den at områder knyttet til krig og konflikt var dårligere dekket.

Det ble i 2016 gitt tilsagn om å støtte en ny fase av programmet, NORGLOBAL-2 for en åtteårsperiode og med en årlig tildeling på minst 26 mill. kroner.

Støtte til forskningsinstitusjoner og -organisasjoner i utviklingsland

Norad støttet i 2016 uavhengige forskningsinstitusjoner- og organisasjoner i utviklingsland med i underkant av 35 mill. kroner. Det planlegges utlysning av midler for inviterte organisasjoner i løpet av 2017. Nedenfor presenteres resultater fra eksisterende portefølje.

African Economic Research Consortium (AERC) har vært støttet med 173 mill. kroner i perioden 1999-2015. En dramatisk reduksjon i støtten fra flere givere de seneste årene, også fra Norad, har tvunget AERC til å diversifisere finansieringsbasen. Organisasjonen arbeider for å øke bidragene fra nasjonale og regionale interessenter, inkludert privat sektor, for å sikre bærekraft i et lengre perspektiv. Norads støtte har i 2016 bidratt til styrking av doktorgradsprogram i økonomi, inkludert stipend til PhD-kandidater ved åtte høyere utdanningsinstitusjoner i Afrika, hvorav halvparten i Vest-Afrika.

Armauer Hansen Research Institute (AHRI) er et biomedisinsk forskningsinstitutt i Etiopia som fokuserer på tuberkulose, spedalskhet, hiv og malaria, samt opplæring og styrking av forskningskapasitet. AHRI har vært støttet av Norge i en årrekke og oppnådde i 2016 status som Center of Excellence innen medisinsk forskning og opplæring i Etiopia og Afrika. Denne milepælen er viktig for gjennomføring av den nye strategien (2016-2020) som inkluderer en betydelig utvidelse av aktivitetene med økende bidrag fra etiopiske myndigheter. I tillegg til forskningsaktivitetene har AHRI et godt etablert samarbeid med de største universitetene i Etiopia og bygger kapasitet gjennom støtte og veiledning til Master- og PhD-kandidater innen de tematiske prioriterte områdene.

The Think Tank Initiative (TTI) er et flergiverpartnerskap som støtter 43 uavhengige tankesmier i 20 utviklingsland i Afrika, Asia og Latin-Amerika slik at de bidrar til kunnskapsproduksjon og bedre bruk av kunnskap i landenes politikktutforming. Eksempelvis har TTI i Nepal koblet landets låne- og spareinstitusjoner med moderne banksystemer for å bedre fattiges tilgang til ansvarlig finansiering for innkjøp av såkorn, husdyr og utvikling av små bedrifter.

El Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales (CLACSO) er en forskningsinstitusjon som støtter samfunnsvitenskapelig forskning i Latin-Amerika. Norads støtte har til hensikt å styrke kvalitet og omfang av samfunnsvitenskapelig forskning om fattigdom i Latin-Amerika og Karibia, samt styrke

formidling av forskningsbasert kunnskap og kobling til politikktutforming. CLACSO har gjennom kurs for et betydelig antall unge forskere bidratt til å styrke kvalitet på forskning og publikasjoner. Et stort antall artikler, bøker og politiske oppsummeringer er presentert på ulike seminarer og konferanser i regionen. Disse er også tilgjengelig i CLACSOs elektroniske bibliotek. Avtaleperioden ble avsluttet juni 2016.

Tibetnettverket er et nettverk for universitetssamarbeid mellom høyere utdanningsinstitusjoner i Tibet og Norge. Nettverket arbeider med å styrke utdanningsinstitusjoner og akademisk kompetanse blant ansatte på universiteter i Tibet. Det bidrar videre til ny forskningsbasert kunnskap knyttet til miljø og økologi, kultur, samfunn og språk, og medisin, helse og ernæring i Tibet. Gjennom stipendprogrammet har nettverket bidratt til å uteksaminere et betydelig antall Master- og PhD-studenter fra Tibet. Ny kunnskap er publisert i vitenskapelige tidsskrifter og presentert på internasjonale konferanser. Nettverket arrangerte i juni 2016 International Association of Tibetan Studies (IATS) for 14. gang. Det er planlagt en gjennomgang av støtten til Tibetnettverket i 2017.

Council for the Development of Social Science Research in Africa (CODESRIA) er en uavhengig pan-afrikansk forskningsorganisasjon som primært har fokus på samfunnsvitenskapelig forskning i Afrika. CODESRIA, som ble etablert i 1973 med sekretariat i Dakar, Senegal, er sett på som en pioner innen afrikansk samfunnsforskning. Norads nåværende avtale med CODESRIA er for perioden 2012-2016 og med en samlet tildeling på vel 20 mill. kroner. CODESRIA ble i 2016 rangert som den beste tankesmien i Afrika sør for Sahara og som nummer 125 globalt av Go-To Think Tanks Index utgitt av Lauder Institute ved University of Pennsylvania.

Post 71 Faglig samarbeid

Tildeling: 204,061 mill. kroner

Målet er å legge til rette for:

- Faglig samarbeid med norske og internasjonale fagmiljøer som er etterspurt av utviklingsland, primært innen naturressursforvaltning, inkludert styresett-dimensjonen. Bilaterale samarbeidsprogram med India og Kina gis prioritet.
- Iveretakelse av målsettingen om å tilby Olje for utvikling (Ofu) som en helhet, der ressurs-, miljø-, sikkerhets- og finanskomponenter sees som en enhet og kombineres med støtte til sivilsamfunn, parlament og media.
- Iverksette de nye faglige modulene i Fisk for utviklingsprogrammet.

Kap 165, post 71 - Faglig samarbeid, Andel forvaltet av Norad fordelt på DAC hovedsektor (mill kroner), 2016	
DAC Hovedsektor	2016
121 - Health, general	25
151 - Government and civil society, general	35
313 - Fishing	96
322 - Mineral resources/ mining	30
410 - General environmental protection	15
231 - Energy generation, distribution and efficiency – general	0,1
998 - Unallocated/unspecified	1
Totalt	203

Olje for utvikling

Midlene som Norad forvaltet til Olje for utvikling-programmet (Ofu) ble hovedsakelig benyttet til følgende tiltak:

- støtte til sivilt samfunn og internasjonale organisasjoner, inkludert IMF og UN Environment
- koordinering av og tilrettelegging for langsiktige og helhetlige institusjonssamarbeid
- bistand til å utvikle og gjennomføre tiltak under finanskomponenten i Ofu-programmet
- kartlegging av mulighetene for Ofu-samarbeid i Somalia
- planleggingsarbeid for Ofu-program i Kenya, Myanmar og Tanzania, og
- tilskudd til Ofu-programmene i Cuba, Irak og Libanon.

Ofu-programmet har som ett av sine mål å bidra til at beslutningstakere og øvrige myndigheter i samarbeidslandene holdes ansvarlig for hvordan landenes petroleumsressurser forvaltes. Fire norske og fire internasjonale sivilsamfunnsorganisasjoner som arbeider for åpenhet og ansvarliggjøring i petroleumssektoren fikk støtte gjennom Ofu-programmet i 2016. Disse er Norsk Folkehjelp, World Wildlife Fund (WWF)-Norge, Kirkens Nødhjelp, Naturvernforbundet og Oxfam America, Thomson Reuters Foundation, Natural Resource Governance Institute og Global Witness.

I 2016 ble en ny tilnærming til resultatstyring i Ofu-programmet lansert. Nye maler for programdokument, resultatrammeverk og risikovurdering skal heretter ligge til grunn for utviklingen av alle nye landprogrammer og programfaser. Prosessen med å utvikle programdokument for Ofu-programmet i Myanmar vil være den første som følger den nye tilnærmingen til resultatstyring.

Miljøkomponenten i Ofu-programmet ble betydelig styrket gjennom etableringen av en ny samarbeidsavtale mellom UN Environment (tidligere UNEP) og Norad.

Finanskomponenten skal bidra til at samarbeidslandene sikrer seg en rimelig andel av inntektene fra petroleumsvirksomheten, og at inntektene integreres i den nasjonale økonomien på en bærekraftig måte. En avtale om støtte til det internasjonale pengefondets (IMFs) flergiverfond for forvaltning av inntekter fra naturressurser ble forlenget. Dette fondet finansierer kapasitetsbygging i de fleste av landene som inngår i Ofu-porteføljen.

På Cuba ble det i 2016 gjennomført et fire-ukers grunnkurs innen petroleumsforvaltning, samt et fordypningsseminar i miljøkonsekvensanalyser.

I Libanon utarbeidet Lebanese Petroleum Administration (LPA), med norsk støtte, en lisensieringsstrategi som ligger til grunn for den første offshore lisensrunden. En nasjonal beredskapsplan for oljesøl ble også lansert i 2016. Sammen med det libanesiske miljødepartementet påbegynte LPA arbeidet med retningslinjer for avfallshåndtering og miljøovervåkning. En norsk ekspert har bistått myndighetene i Libanon med å utforme et utkast til lov om fond for petroleumsinntekter.

Med temaet: 'Helhetlige programmer – erfaringer og utfordringer?' samlet Ofu-sekretariatet en rekke norske statlige institusjoner som er del av Ofu-programmet til en to-dagers samling i Stavanger. Ofu-sekretariatet koordinerte også to faglige forum om hhv. konsekvensutredninger og om Liquefied Natural Gas (LNG).

Ofu-programmets årsrapport for 2016 vil foreligge medio 2017. Her vil resultater fra programmet være nærmere beskrevet.

Fisk for utvikling

Programmet Fisk for utvikling koordinerer norsk bistand til fiskeri- og oppdrettssektoren i utviklingsland. Arbeidet koordineres av et sekretariat i Norad. Norad forvalter også deler av denne bistanden. Nansenprogrammet er et eksempel på dette. Nansenprogrammet er et samarbeid mellom Food and Agricultural Organization (FAO), Havforskningsinstituttet og Norad med utgangspunkt i det Norad-eide forskningsskipet Dr. Fridtjof Nansen. Det utføres datainnsamling og forskning gjennom tokt som kartlegger den marine ressursituasjonen og andre faktorer ved det marine miljøet i farvannene i sør. Arbeidet danner grunnlag for bedre nasjonal og regional forvaltning av de marine ressursene. Utviklingsland som er med i programmet deltar med representanter i alle faser av arbeidet.

Dr. Fridtjof Nansen har siden 1975 bidratt med uavhengige data om fiskeressurser langs kysten av over 60 utviklingsland i Afrika, Asia og Latin-Amerika. Problemet for mange utviklingsland er mangel på fangstdata fra egen fiskeriflåte, og manglende rapportering fra fjernfiskeflåter. Uavhengige ressursdata som Nansenprogrammet kan bidra med, er derfor viktig. Programmet har bidratt til utarbeidelse av oversikter over fiskearter i ulike havområder og også oppdaget flere nye arter. Lange tidsserier for data, som utenfor Angola, Namibia og Sør-Afrika, gir informasjon om tilstanden i havområdet, utviklingen over tid og virkningene av endringer i temperatur. Med Dr. Fridtjof Nansen har Nansenprogrammet også bidratt til å etablere miljøstatus for senere å kunne måle eventuelle effekter fra oljevirkomheten i Ghana og Angola. I Gambia ble det i 2016 gitt bred opplæring i artsidentifisering som bidrar til bedre fiskeristatistikk og bestandsrapportering. I Togo har man etablert nye reguleringer knyttet til maskestørrelse i fangst. Studenter har fått stipend for sine doktorgrader. Norge bidro i 2016 med ca. 71 mill. kroner til Nansenprogrammet.

Kampen mot ulovlig, urapportert og uregulert fiske er et viktig satsingsområde for Fisk for utvikling. Norad formidlet ca. 17 mill. kroner til sentrale partnere for å styrke global og regional innsats. Interpol og UNODC⁹ bidrar til at nasjonale myndigheter bedrer sin kapasitet til å etterforske og rettsforfølge fiskerikriminalitet. Den norske stiftelsen Trygg Mat Tracking legger til rette for informasjonsutveksling og samarbeid mellom myndigheter i Vest-Afrika. Formålet er at de skal kunne avdekke og stoppe skip som er involvert i slik miljøkriminalitet, og eventuelt informere nabolandene om at fartøyene opererer i regionen.

Fisk for utvikling har bidratt til at norske kompetansemiljøer har kunnet bistå aktører i Malaysia, Thailand og Vietnam med å utvikle sin akvakultursektor. I Vietnam vil den nye fiskeriloven, som Norge har bidratt til utforming av, etter planen vedtas av parlamentet i 2017. Dette har opphav i prosjektet som pågikk i 2008-2015, som også inkluderte etablering av den nasjonale planen om ulovlig fiske. Støtten til Vietnam har gitt gode resultater på demonstrasjonsopplegget for marint oppdrett. Det produseres nå mer enn 100 tonn pompano årlig i anlegget. Disse resultatene har utløst midler fra Verdensbanken til videre utvikling av marint oppdrett i Vietnam. I 2016 fikk ghanesiske veterinærer opplæring i Norge innen fiskehelse knyttet til oppdrett.

Norge har siden 2012 samarbeidet med IMO (International Maritime Organization) for å bistå seks land i Sørøst-Asia (Indonesia, Malaysia, Kambodsja, Vietnam, Thailand og Filippinene) med implementering og ratifisering av sentrale miljøkonvensjoner. Konvensjon om kontroll og behandling

---

⁹ United Nations Office on Drugs and Crime

av ballastvann og sedimenter fra skip vil tre i kraft i 2017, blant annet som et resultat av den norske støtten.

Health Information Systems Programme

I 2016 ble universitetet i Oslo tildelt ca. 27 mill. kroner til Health Information Systems Programme (HISP). HISP utvikler og er vert for DHIS2¹⁰ som har blitt standard programvare for lands helseinformasjonsystemer. Vi har sett en jevn økning i introduksjon av DHIS2 på nasjonalt nivå på tvers av institusjoner og brukere. Utvikling, forskning og kapasitetsbygging i regi av HISP samt deres verdensomspennende nettverk setter dem i en enestående posisjon. I tillegg ble Folkehelseinstituttet tildelt ca. 3 mill. kroner til å utvikle og implementere/teste helseregistre for mødre- og barnehelse på en IT-plattform basert på DHIS2 programvarepakken. Komplette teknisk veiledning ble publisert på internett for å kunne brukes av alle land, inkludert test- og implementeringer i Palestina og Bangladesh.

U4 ressurscenter mot korrupsjon

Norad tildelte i 2016 U4 ressurscenter mot korrupsjon midler til følgende tiltak:

- Opplæring gjennom e-læringskurs av forskjellig varighet til U4-partnere og andre partnere, i tillegg utvikling av et 45 minutters interaktivt on-line kurs som er offentlig tilgjengelig.
- Forskning og publisering av globale gode som studier, rapporter, 'briefs' som omhandler blant annet korrupsjon i bistand, forvaltning av naturressurser, justissektoren, sårbare stater, migrasjon, anti-korrupsjon i sektorarbeid.
- Arbeidsmøter med samarbeidspartnere i Filippinene, Kenya, Bangladesh, Ukraina, Kosovo og Laos. 92 prosent av deltakerne rapporterer at de forventer å bruke kunnskapen de har fått i sitt arbeid.
- Oppstart av nytt tematisk område på korrupsjon og migrasjon med forskningsfokus på (re)integreringsbistand i verts- og hjemland.

U4s hjemmesider hadde 773 000 besøkende i perioden fra 2012 til medio 2016, og 502 000 nedlastninger. 2 526 personer har deltatt i e-læringskurs og landbaserte arbeidsmøter i samme periode. U4s årsrapport for 2016 blir presentert i mai 2017.

Kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling

Post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling

Tildeling: 24,575 mill. kroner

Norads tildeling over denne budsjettposten gikk i 2016 til øremerkete tiltak.

Norad har støttet *Global Alliance for Clean Cookstoves (GACC)* gjennom ulike avtaler siden alliansens etablering i 2010. GACC har en markedsbasert tilnærming til rentbrennende kokeovner. Norad har hovedsakelig støttet aktiviteter rettet mot å styrke bedrifter og entreprenører i sektoren. GACC bistår privat sektor ved å vurdere markedet og verifisere kapitalbehovet, utvikle rammeverk, og sikre at kvinner er integrert i produksjons- og distribusjonskjeden i sektoren. Norske midler har også bidratt

---

¹⁰ The District Health Information Software (DHIS)

til at GACC er i ferd med å slutføre prosessen med å etablere ISO-standarder innen kokeovnsektoren.

GACC fullførte i 2016 en rekke forskningsprosjekter. Funnene fra disse ble benyttet aktivt i arbeidet med å bygge kapasitet, og spre informasjon om bruken og effekten av rene kokeovner og brensel. I 2016 inngikk Norad en ny kjernestøtteavtale med GACC, og tildelte 17 mill. kroner. Gjennom avtalen bidrar Norge til GACCs overordnede målsetting om å nå 100 millioner husholdninger med rentbrennende kokeovner innen 2020. Midlene bidrar spesifikt til GACCs økte engasjement i flyktningeleirer og humanitære situasjoner. I tillegg har midlene bidratt til etablering av et større program i samarbeid med WHO og ICIMOD¹¹ innen ren matlaging i Nepal for å støtte opp om myndighetenes kampanje '*smokeless kitchens by 2020*'.

Bedre klimatjenester er viktig for at utviklingsland skal kunne tilpasse seg et endret klima. Gode værvarslingstjenester og kunnskap om hvordan man kan forutsi og planlegge for økt ekstremvær kan bidra til å redde liv og til å redusere negative konsekvenser av klimaendringer. Mange sektorer er avhengige av slike tjenester, blant annet helsesektoren, primærnæringene og samferdselssektoren.

Norad støtter opp under *Global Framework for Climate Services (GFCS)* i World Meteorological Organization (WMO). Dette rammeverket koordinerer den globale innsatsen på området. Norad har i 2016 bidratt til å styrke koordineringsarbeidet. Det ble gitt en no-cost extension til et program for å utbedre klimatjenester og sørge for at kompetansen kommer lokalsamfunn til nytte i Malawi og Tanzania. Programmet bringer sammen en lang rekke organisasjoner, myndigheter og forskere. Så langt har det bidratt til å tilpasse værvarsler til lokalt nivå i noen utvalgte distrikter i de to landene, og gitt råd til brukerne når det gjelder risiko, landbruk, vann og helse. Det er utviklet sårbarhetsplaner for klimaendringer og ekstremvær. Verdens matvareprogram og det internasjonale Røde Kors, som er to av partnerne i programmet, har gjennomført opplæring i tilpasning av matproduksjon og risikohåndtering til flere tusen småbrukere. Det er også utviklet værvarslingstjenester gjennom TV, radio og SMS.

Flyktninghjelpen mottok vel 7,5 mill. kroner i støtte for utsendelse av eksperter som skal bistå nasjonale myndigheter med å styrke klimatjenester og forebygge konsekvenser av uforutsigbart klima. Dette er del av en treårig avtale, der Flyktninghjelpen samarbeider tett med WMO. I 2016 sendte Flyktninghjelpen ut 11 eksperter innenfor fagfelt som er viktige for beredskap og klimatilpasning. Det ble sendt eksperter til Senegal, Mali, Niger, Chad, Burkina Faso, Elfenbenskysten og Mauretania. På Afrikas Horn bidro ekspertene til å øke kompetanse og kapasitet på det regionale klimasenteret *IGAD Climate Prediction and Applications Centre (ICPAC)* ved å oppgradere software og lære opp personell. ICPAC ble i 2016 formelt godkjent som et regionalt klimasenter under WMO.

Post 74 Fornybar energi

Tildeling: 75,220 mill. kroner

Tildelingen til Norad skal dekke støtte til næringsutvikling/forundersøkelser og faglig rådgiving på området fornybar energi. I sitt samarbeid med privat sektor har Norad lagt vekt på støtte til investeringer i Afrika sør for Sahara og utvalgte land i andre regioner. Det er videre gitt støtte til

---

¹¹ The International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD)

kapasitetsbyggingsprogram gjennom NVE og ICH og dekket allerede inngåtte avtaleforpliktelser til sivilt samfunnsorganisasjoner.

Forbruk Kap 166, post 74 (avrundet beløp)	
Næringsutviklingstiltak energi	19,3 mill. kroner
ICH – International Centre for Hydropower	15,4 mill. kroner
NVE – Norges vassdrags- og energidirektorat	2,2 mill. kroner
SE4ALL – Sustainable Energy for All	10,0 mill. kroner
Bhutan	2,4 mill. kroner
Sivilt samfunn	16,9 mill. kroner
Andre tiltak	2,7 mill. kroner

Næringsutvikling/forundersøkelser

Det meste av midlene under Bedriftsstøtteordningen for næringsutvikling gikk til forundersøkelser av vannkraft og solenergi prosjekter i Afrika og Asia. Målet er å utløse flere bærekraftige kommersielle investeringer, bidra til å redusere investors risiko i en tidlig prosjektutviklingsfase og bidra til langsiktige investeringer i fornybar energiproduksjon.

Norad støttet i 2015 Scatec Solars forundersøkelser av solkraftverk i Mosambik og Egypt, som begge ble videreutviklet i 2016. I Mosambik ble det signert en kraftsalgsavtale og det er forventet byggestart i 2017. Hovedprosjektet i Egypt stoppet imidlertid opp pga. kontraktmessige forhold.

Scatec Solar fikk i 2016 forundersøkelsesstøtte til flere andre prosjekter i Egypt, samt prosjekter i Bangladesh, Myanmar, Pakistan og Nigeria, som de mener har gode muligheter for å bli realisert i årene framover. Scatec Solar tar sikte på å signere seks kraftsalgsavtaler i Egypt på tilsammen 300 MW og starte bygging i 2017. Scatec Solars prosjekt i Mali, som fikk forundersøkelsesstøtte i 2011, har tatt lang tid å utvikle, men finansieringen er snart på plass og byggestart er forventet i juni 2017.

Norad ga i 2015 SN Power støtte til forundersøkelse av et stort vannkraftprosjekt i Myanmar. SN Power besluttet å gå videre med prosjektutviklingen og fikk i 2016 ytterligere støtte fra Norad. Dette vil videreføres i 2017 og 2018 med støtte til omfattende tekniske, økonomiske og miljømessige undersøkelser før prosjektet eventuelt kan bygges.

Forundersøkelsesstøtte til et mindre vannkraftprosjekt i Uganda i 2015 var avgjørende for en positiv investeringsbeslutning og førte til byggestart i 2016 med forventet ferdigstillelse i 2018.

Relativt små midler fra Norad bidrar på denne måten til elektrisitet og utvikling i utvalgte land med potensial for sol og vannkraft. Noen prosjekter blir skrinlagt da forundersøkelsen avdekker manglende lønnsomhet eller prosjektutvikler ikke når opp i konkurransen med andre internasjonale investorer.

Kapasitetsbyggingsprogrammer

Innen kapasitets- og institusjonsbygging yter Norad tilskudd til International Centre for Hydropower (ICH), og aktiviteter som dekkes gjennom rammeavtale med Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE).

Gjennom rammeavtalen med NVE har Norad tilgang på høyt kvalifisert fagkompetanse. Rammeavtalen bidro til at det i 2016 ble gjennomført et kurs hvor deltakere fra flere av Norges samarbeidsland innen energi fikk økt sin kompetanse om regulering av kraftmarkeder. Tilbakemeldingene fra kursdeltakerne var positive. Deltakerne har opprettet nettverk hvor de nå

deler informasjon og har dialog rundt utfordringer de møter i sine respektive organisasjoner, særlig når det gjelder regulering. Videre er det satt i gang dialog mellom NVE, EWURA (regulator) og Tanesco (kraftselskap) i Tanzania om et nytt samarbeidsprosjekt om å bygge kapasitet i de to institusjonene.

For å gi medarbeidere i samarbeidsinstitusjoner i partnerland økt kompetanse, arrangerte ICH en rekke kurs innen vannkraftsektoren med tema som drift og vedlikehold, sediment-håndtering, sektor-regulering, vannkraft juss, miljøhensyn i sektoren, helse-, miljø og sikkerhet og risikohåndtering. Økt kompetanse bidrar til at institusjonene bedre kan ivareta sine interesser i vannkraftprosjekter. Omtrent 20 prosent av kursene holdes i Norge, mens resten gjennomføres regionalt eller med et spesifikt nasjonalt fokus. Norad inngikk i 2016 en ny femårsavtale med ICH. Overgangen til ny avtale gjorde at ICH i 2016 hadde et lavere aktivitetsnivå enn normalt.

Institusjonssamarbeidet mellom Norge og Bhutan innen vannkraft og geoteknikk går mot slutten av sin fjerde fase. Samarbeidet i Energi+ er under avslutning. Norad startet i 2016 arbeidet med en rapport som oppsummerer nærmere 30 års samarbeid mellom Norge og Bhutan innen energi og geoteknikk. Rapporten vil ferdigstilles i 2017 med oversikt over de viktigste resultatene av samarbeidet.

Norad inngikk ny avtale med Sustainable Energy for All (SE4All) i 2016, foreløpig for ett år. SE4ALL ble i 2016 etablert som en egen organisasjon utenfor FN og har utarbeidet et nytt strategisk rammeverk og forretningsplan. SE4ALL vil i løpet av 2017 lansere flere rapporter, herunder en oppdatert utgave av Global Tracking Framework og en rapport om investeringer i energisektoren i utviklingsland.

Avtalen med FNs miljøprogram (UNEP) om å utvikle konseptet 'Renewable Energy Performance Platform' ble forlenget til midten av 2016. Plattformen er lansert og det britiske Department of Energy and Climate Change (DECC) har godkjent GBP 47,6 millioner i støtte: <https://www.repp-africa.org/>. Ubrukte midler skal tilbakebetales og avtalen forventes avsluttet i løpet av 2017.

Sivilt samfunn

Norad utbetalte 7,5 mill. kroner til Naturvernforbundet i 2016. Naturvernforbundet har, i samarbeid med partnere i Togo og Mosambik, bidratt til å gi over 400 000 personer tilgang til bærekraftige energiløsninger som energieffektive ovner, soldrevet belysning og ladestasjoner for mobiltelefoner.

Norad støttet også WWF-Norge med 9,4 mill. kroner i 2016. De har bidratt til utviklingen av en strategi for fornybar energi i Kasese-distriktet i Uganda og økt lokale myndigheters kapasitet til å håndtere energisaker. I tillegg har de bidratt til å skape etterspørsel etter solenergi og energieffektive ovner gjennom opplysningskampanjer. Over 36 750 ovner og 8 000 solenergisystemer har blitt distribuert i samarbeid med partnere.

Kap. 168 Kvinners rettigheter og likestilling

Post 70 Kvinners rettigheter og likestilling

Tildeling: 30,839 mill. kroner

Budsjettposten er delt mellom Utenriksdepartementet, utenriksstasjonene og Norad.

Tildelingen til Norad for 2016 skulle brukes til å dekke avtalefestede forpliktelser. Norad inngikk ingen nye avtaler i 2016. I løpet av året ble én avtale (ICAN) overført fra Norad til UD. I 2016 forvaltet Norad 11 avtaler.

Kap 168, post 70 Kvinners rettigheter og likestilling, fordelt på DAC-hovedsektor (Norads andel, 2016)	
DAC Hovedsektor	mill. kroner
130 - Population policies/programmes and reproductive health	21
151 - Government and civil society, general	9
122 - Basic health	0,3
121 - Health, general	0,2
430 - Other multisector	-0,1
Total	30

Norad videreførte støtte til organisasjoner som arbeider mot kjønnslemlestelse. Dette var en del av oppfølgingen av norsk strategi mot kjønnslemlestelse hvor Norad inngikk fire avtaler i 2015. Midlene ble benyttet til lokalt endringsarbeid. *AmplifyChange* mottok støtte for å nå lokale grasrotorganisasjoner i afrikanske land. *IPPFs* medlemsorganisasjon 'Somaliland Family Health Association' mottok støtte for et stort FGM-program i utdanningssektoren i Somaliland og samarbeider med Jordmorforeningen i Somaliland og 'Ministry of Religious Affairs'. *Tostan* mottok støtte for å skalere opp sitt program i Vest-Afrika, og *Population Council* mottok støtte til kunnskapsutvikling og metodeutvikling for å bidra til å heve kvaliteten på FGM-programmer for å styrke monitorering og resultatstyring.

Fondo Centroamericano de Mujeres (FCAM) sitt arbeid dekker alle områdene i handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling. FCAM støtter mindre, lokale kvinneorganisasjoner og nettverk på grasrota, noe som bidrar til å styrke kvinnebevegelsen i Sentral-Amerika. De arbeider blant annet med å styrke kvinners politiske og seksuelle rettigheter og gir støtte til unge kvinner, urfolkskvinner, lesbiske og sexarbeidere. *Safe Abortion Action Fund* (SAAF) ble i sin tid etablert av blant andre Norge og Storbritannia. Fondet gir støtte til lokale organisasjoner som arbeider med pådriverarbeid og tilgang til trygge aborttjenester. Fondet gir midler til omtrent 100 ulike organisasjoner. Norad er styremedlem.

Norad støtter også *Women Deliver* (WD). WD har siden lanseringen i 2007 etablert seg som en viktig global aktør for jenter og kvinners helse under mottoet 'Women Deliver. Invest in Girls and Women – It pays!'. I mai 2016 gjennomførte WD i København sin fjerde globale konferanse med 5 700 deltakere fra 169 land og 2 500 ulike organisasjoner. Tema for konferansen var jenter og kvinners helse, rettigheter og velbefinnende og FNs bærekraftsmål. 20 prosent av deltakerne var ungdom, 81 prosent av deltakerne var tilstede for første gang. 97 prosent svarte at de ville følge opp med spesielle aktiviteter i etterkant av konferansen som avslutningsvis lanserte Deliver for Good, en kampanje som mobiliserer deltakere og andre aktører innen 12 ulike investeringer som vil gi framgang for jenter og kvinner innen bærekraftsmålene. 200 organisasjoner sluttet seg til Deliver for

Good i 2016. Norad har støttet utviklingen av WDs Young Leaders Program siden 2010. 500 unge ledere har gjennomgått det nå prisbelønnede programmet. Under Københavnkonferansen var 65 unge ledere på scenen i plenum eller parallellsesjoner.

De øvrige organisasjonene som mottok støtte over denne bevilgningen i 2016 var Redd Barna, Marie Stopes International og ARROW. I tillegg hadde Norad avtaler uten utbetaling (men med no-cost extension) med henholdsvis Guttmacher Institute, Afidep og Sahayog/IIMMHR.

Kap. 169 Global helse og utdanning

Post 70 Global helse

Tildeling: 208,026 mill. kroner

Formålet med bevilgningen er å bidra til reduksjon i barne- og mødredødelighet, stoppe spredning av hiv og aids, tuberkulose og malaria og andre smittsomme sykdommer, samt helsesikkerhet i lys av lærdommer fra Ebolaepidemien. Norads tildeling er knyttet til gjennomføring av FNs strategi for kvinner, barn og unges helse, og er benyttet til pådriver/mobiliseringsarbeid, innovasjon og kunnskapsoppsummeringer. Tildelingen er også knyttet til implementering av anbefalingene fra FN-kommisjonen om informasjon og ansvarlighet og kommisjonen for livreddende medisiner, og forskning og innovasjon, inkludert GLOBVAC.

Norad gir nedenfor oversikt over tiltak som mottok midler i 2016. Resultatomtale er også basert på utbetalinger foretatt i 2015.

Tilskudd knyttet til kvinner, barn og unges helse

Norge knytter sin innsats til Every Woman, Every Child-initiativet (EWEC). I 2016 ble det tildelt 8,9 mill. kroner til The Partnership for Maternal, Newborn and Child Health (PMNCH) og 3 mill. kroner til Generalsekretærens kontor (EOSG) for videreutvikling av initiativet. PMNCH og EOSG har utviklet en ny revidert strategi for kvinners, barns og ungdoms helse for perioden 2016 – 2030. Seksuell og reproduktiv helse er del av innsatsen. Aktørene har en viktig rolle i pådriverarbeidet for økt finansiering, og for koordinering, kunnskap og strategiutvikling. Pådriverarbeidet har resultert i at 140 aktører fra ulike sektorer og 60 land har forpliktet seg til å støtte gjennomføring av strategien. Dette har en anslått verdi på USD 27 mrd. Norad har siden 2013 støttet flegiverfondet i Afrikabanken – *'Value for Money'* for å styrke kunnskap og bevissthet blant finansministre og i budsjettkomiteer i nasjonalforsamlinger om verdien av å investere i helse. Afrikabanken har i 2016 vært preget av utskiftning av personell og lavere aktivitet, og det ble derfor ikke foretatt utbetaling til programmet. Norad har også støttet et nettverk av eksperter og forskere innen resultatbasert finansiering (RBF) i afrikanske land, *'Community of Practice'*. Nettverket har bidratt til utveksling av kompetanse og styrket ekspertise innen resultatbasert finansiering.

Tilskudd innen *innovasjon* og evidensoppbygging utgjorde i 2016 13,2 mill. kroner, med 12 mill. kroner til innovasjonspartnerskapet Saving Lives at Birth (SLAB) og 1,2 mill. kroner til UN Foundation. Sammen med partnerne i Saving Lives at Birth støtter Norad 108 innovasjoner som bidrar til å redde liv i tiden rundt fødsel i utviklingsland. Noen av disse, medisinen Chlorhexidine og apparatet Bubble CPAP, er allerede tatt i bruk i stor skala og andre, som apparatet Odon og medisinen Inhalerbar-Oxytocin, viser gode resultater i klinisk forsøk. Programmet rapporterer om at 10 000 liv er reddet,

1,5 millioner kvinner og barn nådd med helsetjenester, og USD 70 mill. i ekstra finansiering fra andre aktører enn SLAB partnere. Foreløpige resultater av prosjektet 'Kontantoverføring via mobil for økt vaksinedekning i Pakistan' viser at det ble registrert 18 045 barn (målet er 30 000). Av disse fikk 9 094 (50 prosent) overført kontanter via Telenors EasyPaisa. Andel *fully immunized* barn (n= 9,094) er 55,5 prosent. Dette er en økning på ca. 44 prosent fra 11,82 prosent baseline. Prosjektet implementeres av Interactive Research and Development (IRD) i Sindh provinsen.

Samlet tilskudd til ulike tiltak for å styrke informasjonssystemer og 'accountability' prosesser og for å følge opp anbefalingene til FN-kommisjonen for informasjon og ansvarlig (CoIA) var i 2016 på ca. 15 mill. kroner.

Norge har, sammen med Canada og Storbritannia, gitt et femårig tilskudd til CoIA-programmet gjennom WHO som arbeider på tvers av 67 land for å profilere informasjonssystemer, databruk og kapasitetsbygging. Siste utbetaling ble foretatt sent i 2015. CoIA-programmet anses å ha bidratt betydelig til generering av data innen global helse, samt investering i kunnskapsbasert styring, fødsels- og dødsfallsregister, overvåking av mødredødelighet og oppbygging av nasjonale HMIS-systemer¹². Som følge av programmet arbeides det nå med å bygge et helsedatasamarbeid i form av en innsats støttet av flere givere for å bedre investering i lands HMIS-systemer. Norge har også investert i implementering og kvalitetssikring av bruk av lokale helseinformasjonssystemer gjennom Universitetet i Oslo (UiO), Folkehelseinstituttet (FHI) og Statistisk Sentralbyrå (SSB). UiO mottok støtte til arbeid med utvikling og implementering av helseinformasjonssystemet DHIS2. Dette er et standard programvare for HMIS-systemer i lav- og middelinntektsland og som nå brukes i over 60 land. Blant andre har Nigeria mer enn to millioner dataverdier og 22 000 registrerte brukere av DHIS2. Kenya har 11 000 registrerte brukere og legger inn 1,5 millioner dataverdier hver måned.

AeHIN, et regionalt nettverk i Asia for operasjonalisering av IKT-komponenter av globale helseinitiativer ble tildelt 2 mill. kroner. AeHIN bygger eHelse-kapasitet og lederskap i lav- og middelinntektsland og har blitt en viktig plattform for utrulling og oppskalering av digital helse. East African Community (EAC) ble tildelt 6,5 mill. kroner til sitt Open Health Initiativ (OHI). OHI programmet førte til framgang for reproduktiv-, mødre-, nyfødt- og barnehelse, og fikk oppmerksomhet på høyeste nivå ved utarbeidelse og bruk av regionale 'scorecards' som ble vist til statsledere ved årlige møter. EAC-OHI teamet sto også i spissen for regional støtte til mekanismer for 'accountability' - som for eksempel overvåking av mødredødelighet (MDSR), nye finansieringsinitiativer, samt adopsjon av effektive og koherente helseinformasjonssystemer (DHIS2). Programmet er nå avsluttet, men noen programkomponenter videreføres med støtte fra svensk-norsk samarbeid i regionalt hiv-program.

Som del av arbeidet med *tilgang til medisinske produkter og tjenester* og oppfølging av *Kommisjonen for livreddende medisiner (COLSC)*, har Norad bistått Utenriksdepartementet i oppfølging av RMNCH Trust Fund¹³. Som del av satsingen har Norad forvaltet tilskudd til Clinton Health Access Initiative (CHAI) for bedre tilgang til livreddende medisiner i lys av kommisjonens anbefalinger.

---

¹² Health Management Information Systems

¹³ Reproductive, Maternal, Newborn and Child Health (RMNCH) Trust Fund

Bedre tilgang til livreddende medisiner gir resultater

I 2016 ble CHAI tildelt i underkant av 9,2 mill. kroner fordelt på to avtaler til tiltak for å bedre mødre og barns helse i Nigeria. Gjennom et program for å øke tilgang til og bruk av sink og væskeerstatning for å forebygge diaré, og dermed redusere barnedødelighet i tre fokusstater, Lagos, Rivers og Kano økte andel barn som mottok denne behandlingen fra 2 prosent i januar 2014 til 23 prosent i mai 2016. I samme periode ble utsalgspris på behandlingen mer enn halvert. CHAI anslår at innsatsen har bidratt til å avverge om lag 7 000 dødsfall fra diaré. Barne- og mødre helseprogrammet i nord-Nigeria bidro mellom juli 2015 og juni 2016 til å redusere mødredødeligheten med 37 prosent, nyfødt dødeligheten med 43 prosent og dødfødte med 22 prosent.

Gjennom en tredje avtale, med siste utbetaling i 2016, støttet CHAI også etiopiske myndigheter med å styrke helsetjenester for mødre og nyfødte ved 300 helsestasjoner i fattige og utfordrende områder. CHAI bidro til opplæring av jordmødre og annet helsepersonell og til å øke tilgjengeligheten av livreddende medisiner. Tiltakene førte blant annet til en økning i andel fødsler på klinikk med 58 prosent fra 53 081 fødsler i 2015 til 83 770 i 2016. CHAI bidro i 2016 også til å redusere prisene på gjenopplivingsutstyr for nyfødte med mellom 30 og 62 prosent. UNICEF vurderer nå produktene i sine anbudsprosesser.

Norad har i 2016 økt fokus på *helse i humanitære situasjoner*, med særlig vekt på overgangen fra akutt nødhjelp til langsiktig bistand. Helsetilbud til mødre, barn og ungdom er ofte ikke prioritert eller lagt godt nok til rette. Norad er en av flere bidragsytere til et forskningsprosjekt ledet av Hospital for Sick Children i Toronto, Canada, med målsetting å kartlegge gap og identifisere 'best practice' for reproduktiv, mødre-, barn- og ungdomshelse i land i kriser og konflikt. Prosjektet er i en oppstartsfasen og godt forankret og koordinert med andre relevante internasjonale og nasjonale aktører som WHO og UNICEF.

Forskning og utvikling - forebygging og behandling av smittsomme sykdommer

Støtten til global helseforskning og produktutvikling ble videreført i 2016. Forskningsprogrammet GLOBVAC ble tildelt 120 mill. kroner. Det ble foretatt en ekstern midtveisevaluering i 2015/16 av første fase av nåværende programperiode (2012-2020). Gjennomgangen konkluderte med at GLOBVAC hadde oppnådd betydelige resultater. Programmet har spesielt lyktes i å styrke kapasiteten for global helse- og vaksinasjonsforskning i Norge, og antallet forskningsgrupper og -institusjoner som er involvert på dette området har økt markant. Det er også oppnådd resultater som vil ha viktige helseeffekter for målgruppene. Et eksempel er en studie foretatt av det norske selskapet Bionor Pharma på terapeutisk hiv-vaksine, som har vist lovende resultater. GLOBVAC bidro også med finansiering av den internasjonale kliniske studien av en ebolavaksine i Guinea som var ledet av blant annet Folkehelseinstituttet. Vaksinen viste seg å være svært effektiv, og resulterte blant annet i to vitenskapelige artikler i the Lancet i 2015 og 2016. GAVI ga i 2016 en garanti på USD 5 mill. til utviklingen av vaksinen med forståelse om at vaksinen skal framlegges for lisensiering innen utgangen av 2017, og for framtidig innkjøp av vaksinen etter at den blir godkjent. Et tredje prosjekt er utviklingen av vaksine mot rotavirus. Vaksinen ble offisielt introdusert i Indias vaksinasjonsprogrammer i 2016.

Norad har støttet flere *produktutviklingspartnerskap for medisiner og vaksiner mot smittsomme sykdommer*. Partnerskapene bidrar til å mobilisere ressurser fra privat sektor og til å øke forskningskapasitet innen randomiserte kontrollerte undersøkelser i lav- og mellominntektsland.

Malariamedisinforetaket Medicines for Malaria Venture (MMV) fikk 3 mill. kroner i kjernestøtte for å utvikle og legge til rette for tilgang til mer effektive medikamenter for malaria. Medikamenter utvikles for sårbare populasjoner, som barn og gravide.

Initiativet for legemidler mot neglisjerte sykdommer, Drugs for Neglected Diseases initiative (DNDi), ble tildelt 3 mill. kroner til utvikling av nye og forenklede behandlingsmetoder mot afrikansk sovesyke for voksne og barn. I 2016 hadde DNDi lovende resultater i kliniske studier av medikamentet fexinidazole. Søknad om regulatorisk godkjenning leveres i løpet av 2017.

Det internasjonale partnerskapet for mikrobisider, International Partnership for Microbicides (IPM), fikk 1 mill. kroner i tilskudd til arbeidet med å utvikle og sikre tilgang til effektive mikrobisider som kan forebygge hivsmitte hos kvinner i lav- og mellominntektsland. Resultatene fra fase II-studiene viser at vaginalringen har omkring 30 prosent effekt totalt. Effekten var høyere (inntil 61 prosent) blant kvinner over 21 år og lavere blant yngre kvinner (to studier viste henholdsvis ingen og 15 prosent effekt). Forskjellene knyttes til ulik bruk. Søknad om regulatorisk godkjenning forventes i løpet av 2017.

Tuberculosis Vaccine Initiative (TBVI) ble tildelt 3 mill. kroner. Initiativet støtter preklinisk og tidlig fase klinisk utvikling av fem vaksinekandidater mot tuberkulose. Fullføring av fase 1b-studie er gjennomført i Sør-Afrika og fase 2-studie planlegges. TBVI har utviklet en modell som muliggjør evaluering av vaksinekandidater og utvelgelse av kandidater som er lovende nok til at de bør videreføres gjennom kliniske utprøvinger.

Helsesikkerhet og helsesystem som kan oppdage og stoppe utbrudd av smittsomme sykdommer

I 2016 ble Folkehelseinstituttet tildelt om lag 4 mill. kroner for å drifte interimsekretariatet for 'Coalition on Epidemic Preparedness Initiative' (CEPI). CEPI skal bidra til utvikling av vaksiner mot epidemier, blant annet mot virus sykdommer som MERS, Nipha og Lassa-feber. CEPI ble formelt lansert i 2017.

Folkehelseinstituttet ble også tildelt 4 mill. kroner fra denne budsjettposten (totalt 12 mill. kroner inkl. fra andre budsjettposter) til en femårig innsats for å støtte land til å forebygge, oppdage og reagere på utbrudd av sykdommer som har potensiale til å utvikle seg til epidemier. Det arbeides på landnivå i fire land (Palestina, Ghana, Malawi og Moldova) for å støtte nasjonale myndigheter i å utvikle tiltak for å oppfylle sine forpliktelser i henhold til det internasjonale helsereglement. Programmet tar også sikte på å støtte land i å vurdere og svare på behov som følge av økning av antimikrobiell resistens.

Kunnskap og helsesystem som kan prioritere investeringer for effektive helsesystemer

Norad har investert i et femårig forskningsprogram kalt *Priorities 2020*. Universitetet i Bergen, som deltar i programmet, ble i 2016 tildelt vel 2 mill. kroner. Programmet har bidratt til utvikling av kunnskapsbase for flere internasjonale prosjekter inkludert Lancet Macroeconomic 2035 Commission, og gitt veiledning til WHO's arbeid med prioriteringer og universell helsedekning (UCH).

Post 73 Utdanning

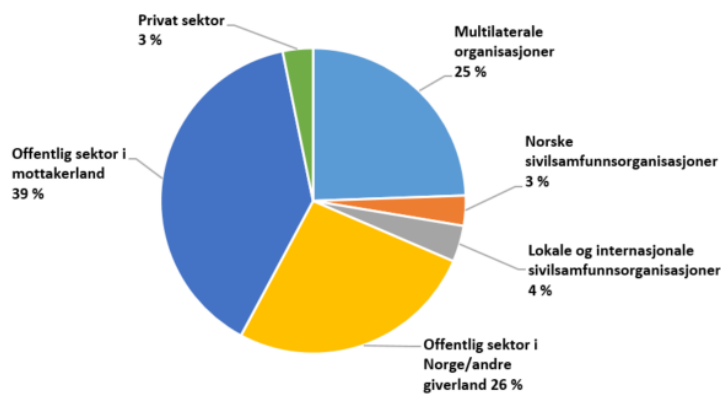
Tildeling: 312,964 mill. kroner

Meld St. 25 (2013 – 2014) *Utdanning for utvikling* definerer satsingen og dens tre overordnede målsettinger for storingsperioden. I Prop. 1 S (2015-2016) framgår at den norske satsingen skal bygges gradvis opp og i 2016 konsentreres om et utvalg prioriterte områder. Målsettingene for 2016 er:

- Økning i antall jenter og gutter som har tilgang til og fullfører utdanning.
- Økning i antall barn i krise og konfliktsituasjoner som har tilgang til og fullfører utdanning.
- Økning i antall skoler som gir god undervisning til alle elever.
- Økning i antall unge som har tilgang til og fullfører yrkesopplæring.

Norad forvaltet ca. en fjerdedel av budsjettposten. UDs tildelingsbrev i 2016 spesifiserte tiltak som støttes over utdanningsposten. Sentrale tiltak i 2016 var EduApp4Syria, UNICEFs utdanningsprogram i Mali, NORHED, EnPe, REACH, Visjon 2030, E4D/SOGA og yrkesfaglig opplæring. I tillegg mottok en rekke tiltak mindre tildelinger.

Kap. 169, post 73 - Utdanning, andel forvaltet av Norad fordelt på partnergruppe, 2016

EDUAPP4SYRIA

Anslagsvis 2,5 millioner syriske barn har mistet muligheten til skolegang på grunn av konflikt. Mange lever med traumer og et høyt stressnivå, som også påvirker læringsevnen. Norge har derfor tatt initiativ til å få utviklet en applikasjon for smarttelefon som kan hjelpe syriske barn å lære å lese og bedre deres psykososiale velvære.

Dette skjedde i form av en internasjonal innovasjonskonkurranse i samarbeid med Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet (NTNU), partnerskapet All Children Reading: A Grand Challenge for Development, mobiloperatøren Orange og Utdanning i krise-nettverket INEE.

Innovasjonskonkurransen ble lansert i januar 2016 og Norad mottok 78 tilbud fra leverandører i 31 land i den innledende delen av konkurransen som hadde frist 1. april. Fem leverandører ble valgt ut til neste runde og mottok finansiering for å videreutvikle spillforslagene til testbare spill. Basert på vurdering og testing av disse, gikk tre spill videre, før to ble kåret som vinnere i desember 2016. Det er en internasjonal jury som står bak utvelgelsen av vinnerne. Juryen, ledet av den norske spillprofessoren Alf Inge Wang ved NTNU, har inkludert ekspertise innen syrisk kultur, arabisk språk, pedagogikk, digital læring og psykologi.

Underveis i konkurransen har spillene blitt testet av syriske flyktningbarn i blant annet Norge og Jordan. I tillegg har flere mobiloperatører og andre teknologiselskaper bidratt med testing og innspill til utviklerne.

Spillene 'Feed the Monster' og 'Antura and the Letters' ble lansert internasjonalt under UNESCOs Mobile Learning Week i Paris 20. mars 2017. Begge vinnerspillene er blitt vurdert av Google som så gode at de vil promotere dem – det vil si gjøre spillene godt synlig – i Google Play.

UNICEF

Det ble i 2016 utbetalt 10 mill. kroner til en ettårig avtale med UNICEF om utdannings samarbeid i Mali. Prosjektet skal gi flere barn tilgang til opplæring og bidra til bedring av kvaliteten på opplæringen i landet. En ekstra innsats er rettet mot jenter og marginaliserte grupper. Prosjektet ses i sammenheng med utdannings samarbeidet med UNICEF i Niger, som er bygget opp med mål om bedre kvalitet og tilgang til opplæring. Dette prosjektet ble igangsatt i 2015 og er toårig. Norad bidro i 2016 med 25 mill. kroner til Niger-prosjektet. Den overordnede målsettingen for samarbeidet med UNICEF er å bygge opp et langsiktig engasjement innen utdanning i Sahel-regionen.

NORHED

The Norwegian Programme for Capacity Development in Higher Education and Research for Development

Norads program for kapasitetsbygging innen høyere utdanning og forskning (NORHED) støtter samarbeid mellom høyere utdanningsinstitusjoner i Norge og i utviklingsland, samt regionalt samarbeid i sør. Målet er at høyere utdanningsinstitusjoner i utviklingsland skal utdanne flere og bedre kandidater, og produsere mer forskning av høy kvalitet, utført av landets egne forskere. Det er planlagt en midtveisgjennomgang av programmet i 2017.

Norad tildelte i 2016 midler til fire nye NORHED-prosjekter for perioden 2016 - 2021 som ledd i å styrke utdannings satsingen med vekt på lærerutdanning, pedagogikk og IKT. NORHED-programmet består nå av 50 prosjekter med en samlet budsjett ramme på om lag 845 mill. kroner. De fleste løper fra 2013 – 2019. Prosjektene fordeler seg på seks delprogrammer:

- utdanning
- helse
- naturressursforvaltning, klima og miljø
- demokrati og økonomisk styresett
- humaniora, kultur, media og kommunikasjon
- Sør-Sudan

NORHED-programmet inkluderer 62 universiteter i Afrika, Asia og Latin-Amerika, i tillegg til 13 høgskoler og universiteter i Norge.

NORHED-konferansen 'Kunnskap for utvikling' ble arrangert 6.-7. juni 2016 i Oslo. Konferansen samlet 300 deltakere fra 60 universiteter i Afrika, Asia og Latin-Amerika og 12 høyere utdanningsinstitusjoner i Norge. Samtlige av NORHED-prosjektene var representert, samt et stort antall rektorer fra partneruniversiteter i sør. Konferansen var en viktig møteplass for prosjektene og bidro til å synliggjøre resultater og utfordringer i programmet så langt. Den ga også viktige innspill til den planlagte midtveisevalueringen i 2017. Flere sideaktiviteter, herunder 13 årlige møter, ble gjennomført i dagene før og etter konferansen.

Etter initiativ fra ambassaden i Kampala bidro Norad til gjennomføring av et alumni-treff 7. november 2016 for ugandere som har studert i Norge gjennom tidligere Norad-finansierte programmer. Formålet med arrangementet var å skape en møteplass for ugandere med tilknytning til Norge og bidra til nettverksbygging for å videreføre bånd mellom Norge og Uganda. Arrangementet hadde ca. 120 deltakere.

En resultatrapport utarbeidet av FAFO i 2016 viser at prosjektene er godt i gang med implementering av aktiviteter. Selv om NORHED-programmet ble etablert forut for FNs globale bærekraftsmål for utvikling, understreker rapporten at NORHED-prosjektene favner de aller fleste bærekraftsmålene inkludert god utdanning, helse, klimaendringer, likestilling og samarbeid for å nå målene. Partnerskap understrekes som en viktig faktor for kvalitet og gjennomføring av prosjektene, og spesielt i tilfeller der eksterne forhold som konflikt og politisk urolighet medfører en risikofaktor for gjennomføring av aktiviteter.

Gjennom NORHED er det utviklet 114 studieprogrammer, primært på Master og PhD-nivå. Av disse er 61 nye studieprogrammer mens 53 er oppgraderte eksisterende programmer. En felles doktorgrad er etablert mellom Hawassa University (Etiopia) og Universitetet i Bergen. En ny fellesgrad mellom Makerere University (Uganda) og Universitetet i Bergen er under utvikling. Hele 5 672 studenter har blitt innrullert i NORHED-støttede studieprogram, hvorav 705 har fått stipend. Stipend går primært til ansatte ved partnerinstitusjonene som ledd i å styrke lærekreftene og kvalitet på undervisningen.

Økt likestilling er et viktig delmål for NORHED-programmet. Av studentene som får stipend er 48 prosent kvinner. Likestilling styrkes ved rekruttering av kvinnelige ansatte og ved å inkludere kjønnsperspektiv i pensum, undervisning, og forskningstematikk. Alle prosjektene har identifisert en person med spesielt ansvar for å påse at kjønn er ivaretatt i prosjektene. Ett resultat av satsing på økt likestilling er at et prosjekt ved Jimma University i Etiopia har utviklet et program for kvinner i lederstillinger i academia. Programmet inkluderer 46 kvinner fra 22 universiteter i Etiopia med spesielt fokus på å styrke kvinners posisjon og innflytelse.

Resultatrapporten gjør et dyp-dykk i Etiopia og Uganda, landene med flest NORHED-prosjekter. Den viser at NORHED-programmet spiller en viktig rolle i å styrke kvaliteten på utdanningen i land hvor høyere utdanning er i rask endring og ekspansjon. Et av resultatene inkluderer et lingvistikkprosjekt ved Addis Abeba University i Etiopia som har utviklet ortografi og ordbøker for Aari-språket. Aari-språket benyttes nå som undervisningsspråk i grunnskolen i Omo-regionen. Prosjektet er også i ferd med å etablere den første mastergraden i tegnspråk i Etiopia og har bidratt til utforming av undervisningsmateriale for tegnspråk i 3. og 4. trinn.

Et annet resultat omfatter styrking av tilgang til høyere utdanning gjennom utvikling av IKT i pedagogikkutdanningen ved Makerere University. Ved å utvikle teknologisk infrastruktur for nettbasert utdanning har prosjektet bidratt til etablering av et senter som legger til rette for utvikling av nettbasert utdanning på tvers av hele institusjonen. Nettbaserte studietilbud bidrar til å tilby utdanningsmuligheter til personer som ellers ikke ville ha denne tilgangen. Prosjektet har også etablert et senter for fjernundervisning i et post-konflikt område i nord-Uganda. Senteret skal på sikt kunne tilby samme studietilbud som tilbys ved Makerere University.

Norges program for kapasitetsutvikling innen høyere utdanning og forskning for utvikling innen energi og petroleum (EnPe)

EnPe er NORHEDs søsterprogram med fokus på energi- og petroleumsområdet. I løpet av 2016 har ti prosjekter som ble initiert i 2014 og 2015 nådd fullt aktivitetsnivå. Dette omfatter styrking og oppbygging av Master- og PhD-program innen fagområdene petroleum og ren energi, opptak av studenter og ansatte på relevante studieprogram, publisering av forskningsartikler og investeringer i utvikling av laboratorier og utstyr. Prosjektene favner tematikk som solenergi, petroleumsteknologi og bioenergi og knytter seg til land som er relevante for Olje for utvikling- og Ren energi-satsingene. 40 masterstudenter er stipendierte av industriselskaper og nasjonale myndigheter. EnPe arbeider målrettet med å øke andelen kvinner i utdanning - og forskningsaktiviteter. For å bedre kjønnsbalansen og integrering av kjønnsperspektiv i prosjektene planlegger programmet et seminar med fokus på kjønn og likestilling i 2017. EnPe har et budsjett på 100 mill. kroner over en femårsperiode. En midtveisgjennomgang av programmet er planlagt i 2017.

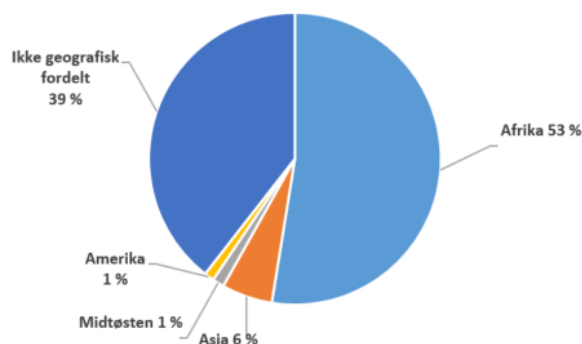
Norwegian Partnership Programme for Global Academic Cooperation (NORPART)

NORPART er et nytt program som ble etablert i 2016. Det har som målsetting å styrke kvaliteten i høyere utdanning i Norge og utviklingsland gjennom utdannings samarbeid og gjensidig studentmobilitet. Studentmobilitet gjennom akademiske partnerskap er kjernen i programmet, med spesiell vekt på studentmobilitet fra partnerland til Norge. Programmet lyste ut midler i 2016 hvor 21 prosjekter ble innvilget støtte. NORPART har et budsjett på ca. 97 mill. kroner for 2017-2021 og samfinansieres med Kunnskapsdepartementet. Programmet administreres av Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU). Neste utlysning er planlagt i 2019 for perioden 2020-2024. Programmet erstatter den tidligere kvoteordningen som er under avvikling.

Verdensbankens flergiverfond *Results in Education for All Children (REACH)* har i 2016 fortsatt kunnskapsutviklingen om resultatbasert finansiering innen utdanning, og lagt ett ekstra landprogram til porteføljen. Porteføljen består dermed av to landprogram (Country Program Grants) og 18 KLI-tiltak (Knowledge, Learning and Innovation Grants). Norges støtte til fondet på 40 mill. kroner i 2016 har bidratt til dette. Ferdigstillelse av de fleste KLI-tiltakene er forventet i løpet av 2017.

Verdensbankens REACH-team igangsatte i 2016 en ny utlysingsrunde på KLI-tiltak som skal fokusere på utprøving og operasjonalisering av aktiviteter under den globale bokalliansen. De tiltakene som mottar støtte vil ha oppstart i 2017.

Kap. 169, post 73 - Utdanning, andel forvaltet av Norad fordelt på region, 2016

Norad bidro i 2016 med 10 mill. kroner inn samarbeidsprogrammet *SOGA: E4D/SOGA – Employment and Skills for Eastern Africa* sammen med GIZ og DFID¹⁴. Bidraget ble utbetalt i tråd med avtale inngått mellom Norad og det tyske Federal Ministry for Economic Cooperation and Development, med fra tysk side delegering til GIZ. Programmet støtter yrkesopplæringstiltak i Kenya, Mosambik, Tanzania og Uganda. Aktivitetene i 2016 har gitt som resultater:

- at 450 lærere og 6 517 elever, hvorav 47 prosent kvinner, har blitt kurset
- det er opprettet 11 avtaler om offentlig-privat samarbeid
- 99 bedrifter har mottatt støtte
- 9 825 småskalaprodusenter av landbruksprodukter i Uganda og 3 193 småskala jordbruksbedrifter i Tanzania har fått støtte og opplæring.

Det har i også vært samarbeidet med utdanningsinstitusjoner om utvikling av pensum og kurs innenfor utvalgte områder.

Senter for Internasjonalisering av utdanning (SIU) mottok i 2016 15 mill. kroner til forvaltning av den innledende fasen av programmet *Building Skills for Jobs*, med formål å støtte partnerskapsprosjekter for yrkesopplæring i Norges samarbeidsland. Norad og SIU samarbeidet tett om en utlysning av inntil 50 mill. kroner i prosjektmidler til dette formålet. Det kom inn 51 søknader, hvorav 48 ble godkjent for videre behandling. Søknadene inkluderte 54 næringslivspartnere, 24 sivilsamfunnsorganisasjoner, 32 private stiftelser/organisasjoner og 32 offentlige institusjoner. Sivilsamfunnsorganisasjoner sto som hovedsøker på litt over halvparten av søknadene.

Fire prosjekter ble tildelt støtte for oppstart i 2017:

- Skills for Resilience: Educating young, independent and climate smart smallholder farmers in Malawi
- Farming jobs - Building skills on Aquaculture/Fish-Farming in Uganda
- The vocational entrepreneurs of Nkhotakota (Malawi)
- Vocational skills for Vietnamese aquaculture industry

For nærmere informasjon om [prosjektene](#), se omtale på norad.no. Resultater fra prosjektene vil bli rapportert på et senere tidspunkt.

VISJON 2030 (finansieres over kap. post 169.70 og kap. post 169.73)

Visjon 2030-initiativet har som overordnet mål å fremme fattigdomsreduksjon i land som mottar norsk bistand gjennom videreutvikling og oppskalering av innovative løsninger. Norad har det overordnede ansvaret for forvaltning av hele finansieringsmekanismen og samarbeider med Forskningsrådet og Innovasjon Norge om forvaltning av midlene. Finansieringsmekanismen har en ramme på opptil 150 mill. kroner over tre år fra 2016. 15 mill. kroner skal brukes på følgeforskning.

Forskningsrådets utlysninger for innovasjonsprosjekter og følgeforskningsprosjekt hadde søknadsfrist i september 2016. Fire prosjekter fikk innvilget støtte på til sammen 57 mill. kroner. Prosjektene er innvilget for mellom tre og fire år, og starter opp i første halvår av 2017. Utlysingen fra Innovasjon

---

¹⁴ GIZ: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit
DFID: Department for International Development (UK)

Norge hadde søknadsfrist 2. februar 2017. Innvilgelse av støtte og oppstart av prosjekter vil skje første halvår 2017.

Kort oppsummering av de fire prosjektene som har fått tildelt støtte:

- *A new Hearing Care Service in Tanzania*: Prosjektet skal bidra til at flere hørselshemmede barn får grunnskoleutdanning og at læringsutbyttet deres øker. Prosjektet skal utvikle nytt hørsels-støttende utstyr som er egnet for omgivelser og situasjoner med lave ressurser og en modell for hørselstjenester i Tanzania som er bærekraftig og basert på deltakelse fra lokalsamfunnet.
- *Securing education for children in Tanzania*: Prosjektet skal bidra til å bedre leseevnen til grunnskolebarn i Tanzania. Det skal etableres mer synstilpasset undervisning og bedre screeningmetoder for å oppdage synsforstyrrelser i grunnskolen. En eye-tracker prototype skal brukes for å avdekke synsforstyrrelser hos elevene.
- *Randomizing Speed School II: Identifying a mechanism for boosting the transfer of children, especially girls, to lower secondary education*: Prosjektet fokuserer på en sentral utfordring for utdanningssektoren i Sahel-regionen (Mali, Niger og Burkina Faso), overgangen fra barne- til ungdomsskolenivå, spesielt for jenter. Prosjektet skal forbedre en lavkostnads mekanisme for å reintrodusere elever som har falt fra i barneskolen til utdanning på ungdomsskolenivå.
- *Non-discriminating access for Digital Inclusion*: Prosjektet skal tilby lav-kostnads nettilgang og informasjonstjenester rettet mot lavinntektsland sør for Sahara (Tanzania og Kongo). Det skal tilbys tilpasset innhold for utdannings- og helseformål, og nettilgang til off-grid steder som grunnlag for bedre helse- og utdanningstjenester, entreprenørskap og jobbtilgang for ungdom og kvinner.

Andre tiltak

OECDs arbeid med *PISA for Development* mottok 1,47 mill. kroner i støtte i 2016. Prosjektet skal bistå land med utviklingsbehov med kapasitetsbygging for slik å få et godt utbytte av å delta i OECDs PISA-undersøkelse. PISA-undersøkelsen skal bidra til forbedring av utdanningssystemers kvalitet. OECD har avtale med åtte deltakerland som i 2016 har foretatt forberedende arbeid, kartlegging og kapasitetsbygging. Norad deltar i arbeidet gjennom en rådgivende gruppe sammen med andre givere, representanter fra deltakerlandene og partnere i prosjektet, inkludert Verdensbanken, UNESCO og Unicef. Prosjektet planlegges avsluttet i 2019.

Norge har i samarbeid med USAID og DFID støttet utarbeidelsen av en feasibility-studie om behovet for og mulig innretning på en global ordning for å sikre bedret tilgang til og bruk av læremidler av god kvalitet, den såkalte *Global Book Alliance*. Den ferdigstilte feasibility-studien utgjør et godt kunnskapsgrunnlag for det videre arbeidet med den globale bokalliansen. Norad støttet arbeidet med vel 1,5 mill. kroner i 2016.

The Association for the Development of Education in Africa (ADEA) fikk 3 mill. kroner i støtte til sine kjerneoppgaver i 2016. ADEA har i løpet av 2016 fortsatt arbeidet med å gjennomføre sin 'Strategic Mid-Term Plan' (SMTP) 2013-2017 via sine 'working groups', 'inter-country quality nodes' og 'task force'. Mye av ADEAs fokus har i 2016 dessuten gått med til forberedelse av ADEA-triennalen, Policy dialogue platform for education in Africa, som arrangeres hvert tredje år. Den skal avholdes i mars

2017 med temaet 'Revitalizing Education towards the 2030 Global Agenda and Africa's Agenda 2063: The Broader How'.

Kap. 170 FN-organisasjoner

Post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet

Tildeling: 31,0 mill. kroner

Øremerkete 31 mill. kroner til FN-sambandet og UNICEF Norge omtales under 'Tilskudd til informasjons- og opplysningsarbeid' under Kap 160, post 70.

Post 81: Tilskudd til internasjonal landbruksforskning

Tildeling: 105,0 mill. kroner

Målene med tilskudd til landbruksforskning er redusert fattigdom på landsbygda i utviklingsland, spesielt for kvinner og småbønder, styrket matsikkerhet, ernæring og helse, samt bærekraftig naturressursforvaltning, inkludert sikring av genetisk og annet biologisk mangfold.

Tilskuddene skal også sikre finansiering av tiltak for bevaring av verdens strategisk viktige samlinger av plantegenetiske ressurser for mat og landbruk.

Tildelte midler ble fordelt med 65 mill. kroner til CGIAR og 40 mill. kroner til Global Crop Diversity Trust.

- CGIAR er et konsortium av 15 forskningssentre over hele verden som arbeider med matsikkerhet, landbruk, artsmangfold, ernæring og helse, samt klimatilpassing og bærekraftig forvaltning. Plantesykdommer rammer produsenter i Afrika mye hardere enn i land som har et offentlig apparat som hjelper produsenter med å finne løsninger. I mange land i Afrika er CGIAR det eneste internasjonale forskningsmiljøet som bistår landets egne, ofte svake, forskningsmiljøer.

Bananvarianten Kavendish er den banansorten som spises i nesten alle vestlige land i dag. Kavendish, og andre banansorter, er nå truet av en bakterie som kalles BXW. Dette truer bananproduksjonen og dermed livsgrunnlaget til småprodusenter i flere afrikanske land. Gitt den raske spredningen og ødeleggelsene forårsaket av bakterien på det afrikanske kontinentet, har CGIAR tatt i bruk bioteknologi for å utvikle nye resistente varianter av bananplanten. Det er ikke funnet en BXW-resistent banan, men man har oppdaget to gener fra en grønn pepper-variant som muligens kan introduseres for å utvikle bananer som er motstandsdyktige mot bakterien.

Blant en lang rekke forskningsprosjekter CGIAR arbeidet med i 2016 kan nevnes utviklingen av C4 rice. Målet er å få til en mer effektiv fotosyntese i ris som kan gi opptil 50 prosent større avling enn dagens varianter, langt mer vanneffektiv dyrking og økt nitrogeneffektivitet.

Norge er også en betydelig giver til *Global Crop Diversity Trusts (GCDT)* prosjekt med ville planteslektninger; Crop Wild Relatives. I 2016 ble det bevilget 40 mill. kroner til dette

arbeidet som går ut på å kartlegge ville arter med genetisk slektskap til de viktigste matplantene vi er avhengige av i dag. Ved å kartlegge og isolere dette genetiske materialet, er målet å gjøre frøsortene som brukes i matproduksjon mer robuste mot klimaendringer.

Norge har gitt støtte til Crop Wild Relatives siden 2011. De første årene kartla man hvilket genmateriale som finnes, hva som allerede finnes i genbanker og hva som mangler. Dette ble gjort for over 80 planter. Flere land har brukt dataene for å samle planter de ikke allerede hadde i sine genbanker. I 2014-2016 ble det inngått avtaler med 19 land for å samle inn ytterligere genmateriale og å gi tilbud til opplæring av personale i nasjonale genbanker. Det ble også inngått 19 forskningsavtaler innen prebreeding av utvalgte plantesorter. Over 1000 nye plantesorter av forventede 4000 plantesorter vil bli lagret i nasjonale genbanker. Det lagres også en kopi i en av CGIARs genbanker og en kopi i frøhvelvet på Svalbard. Per i dag har 14 land fått nye informasjons- og genbanksystemer. I tillegg blir alle genbankene som prosjektet samarbeider med oppfordret til å dele sine genbankdata på det internasjonale systemet Genesys. Dette er viktig for å bedre tilgjengeligheten til materialet internasjonalt.

Prosjektet har skapt stor interesse i forskningsmiljøer og blant myndigheter verden over. Ifølge en spørreundersøkelse gjort i første halvdel av 2016, har arbeidet utløst økte investeringer på over USD 67 mill.